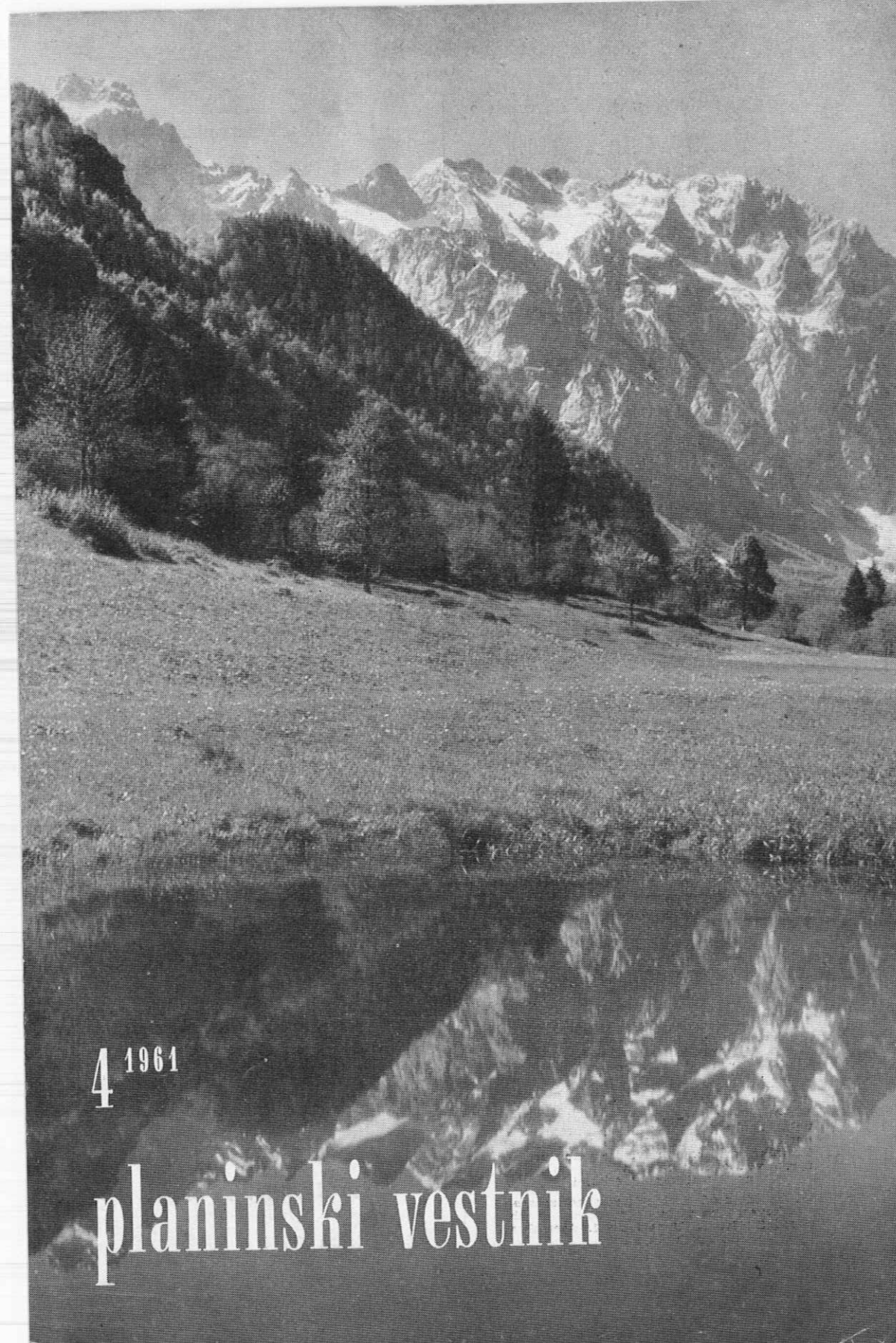

4¹⁹⁶¹

planinski vestnik

planinski vestnik 4 1961

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE | LETNIK XVII | APRIL

VSEBINA:

DESET LET ALPINIZMA V SRBIJI	
Dr. Rastko Stojanović	145
KRISKI PODI Z DRUGE	
PERSPEKTIVE	
Mikec Drašlar	148
SPREHOD PO GORNJI SAVINJSKI	
DOLINI	
Drago Meze	152
BEL JOK	
Valentin Čundrič	161
PO ANGLEŠKIH IN ŠKOTSKIH	
GORAH	
Marjan Lipovšek	162
NESREČE PRI SMUČANJU	
Dr. ing. France Avčič	169
KUJ ZELEZO, DOKLER JE VROČE	
Vanč Potrč	172
NACIN SPUSČANJA OB VRVI Z	
UPORABO DVEH POMOŽNIH	
SKRIPCEV	
Drago Zagorc	179
POGLED NA PREHOJENO GAZ	
Tine Orel	180
ROŽE, ROŽCE	
Ludvik Zorzut	183
ONKRAJ POSLEDNJE PRITAKE	
Vilko Mazi	184
DROBEC SREČE	
Valentin Čundrič	187
DRUŠTVENE NOVICE	
IZ OBČNIH ZBOROV	188
IZ PLANINSKE LITERATURE	189
RAZGLED PO SVETU	193
NASLOVNA STRAN: V LOGARSKI	
DOLINI	
Foto: Franc Peršak	

»Planinski Vestnik« je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga PZS – urejuje ga uredniški odbor. Odgovorni urednik: Stanko Hribar; glavni urednik: Tine Orel. Revija izhaja dvanajstkrat na leto. Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Celje – Gimnazija / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvorčakova 9, p. p. 214, telefon 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina znaša din 600.–, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 150.– (naročnina za inozemstvo din 800.–) / Tekoči račun revije pri Komunalni banki 600-701-3-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odpovedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto.

- Strokovni nasveti o organizaciji ekonomske propagande
- Prospekti, katalogi, lepaki poslovne tiskovine, albumi, razglednice, neon napisi
- Najmodernejše urejen lastni foto atelje za črno belo in barvno fotografijo z bogatim arhivom turističnih in komercialnih posnetkov
- Sodobna oprema in aranžiranje razstavnih prostorov in paviljonov na velesejnih in strokovnih razstavah

Exportprojekt

LJUBLJANA
CANKARJEVA 4

Telefon 20-778

Deset let alpinizma v Srbiji

DR. RASTKO STOJANOVIC

Za pionirje alpinizma v Srbiji je leto 1960 jubilarno — mineva deset let, odkar je bila ustanovljena v Beogradu prva srbska alpinistična organizacija.

Aktivnost v gorah lahko gledamo z raznih vidikov: Lahko jo imamo za prijetno preživljanje prostega časa na svežem zraku in v lepem okolju, lahko jo gledamo s popolnoma turističnega gledišča, lahko ji pa damo tudi izključno športni značaj v najnegativnejšem pomenu te besede. Alpinizem ni niti ena teh stvari, temveč je aktivnost, ki pametno združuje vse tri navedene aspekte s kulturo in s kulturnim delom. Zaradi tega kompleksnega bistva alpinizma mora biti izpolnjena vrsta pogojev, če hočemo, da se alpinizem uspešno razvija. Delo na razvoju alpinizma v Srbiji je seveda bilo odvisno od objektivnih pogojev, v katerih so plezalci delali, zelo močna je bila pa tudi subjektivna komponenta — obeležje, ki so ga alpinizmu vtisnili ljudje, ki so na tak ali na drugačen način pospeševali njegov razvoj.

Najprej, alpinizem v Srbiji je bil brez tradicije. Pred vojno je sicer bilo v Beogradu nekaj alpinistov, a ti so bili osamljeni in so nastopali kot individualisti ter niso niti poskušali, da se povežejo med seboj ali pa da v tedanjem planinskem društvu vzbude masovno zainteresiranost za alpinistično delo.

Planinska organizacija v Srbiji se je po vojni razvijala v novih pogojih. Njena osnovna naloga je bila, da prodre s planinsko idejo v širino, da pripelje čim večje število ljudi v naravo, da ustvari tradicijo in da navadi naše delovne ljudi, da bodo občutili potrebo po stiku z naravo. Razumljivo je, da v vrstah in v miselnosti te nove organizacije, med ljudmi, ki niso bili navajeni odhajati v gore in v prirodo nasploh, ni bilo objektivnih pogojev za delo na alpinizmu.

Medtem pa je nekaj mladih ljudi, neodvisno od planinske organizacije ter popolnoma samoiniciativno in neodvisno drug od drugega, začutilo potrebo po intenzivnejšem doživljanju gora. Čutili so potrebo po aktivnosti, ki bi jih na določen način povezovala z gorami v prostem času, tudi kadar ne morejo iti v gore, in čutili so, da morajo tudi druge seznaniti s tem, kar so sami odkrili in kar krije v sebi toliko etičnih, humanih in estetskih vrednot ter toliko zadovoljstva. Ti ljudje so bili in so še danes jedro alpinizma v Srbiji. Začeli so sami, sami so šli v gore — v naše Alpe, ali pa so po naključju začasno živeli v naših središčih, kjer je alpinizem že imel tradicijo, tam so se marsičesa naučili in ko so se zbrali in se seznanili med seboj, so ustanovili prvi srbski AO v Beogradu.

Pred ustanovitvijo tega AO-ja je bilo še več poizkusov, vendar so bili vsi poizkusi ustanoviti AO izolirani in osamljeni. Pobudnik je bil vedno en sam človek, ki razen volje do dela in navdušenosti za gore ni imel druge opore.

Takoj po ustanovitvi so bile pred alpinističnim odsekom težke naloge. Treba je bilo popularizirati idejo alpinizma v samem Beogradu in zainteresirati za alpinizem čim večje število planincev. Te planince je bilo treba izšolati in jih usposobiti, da bi postali samostojni plezalci ter ne dovoliti, da se kulturni in etični pomen alpinizma izgubi v športnih ambicijah poedincev. Treba je bilo ustvariti materialne pogoje za razvoj alpinizma, zakaj z eno samo vrvjo iz manile ter brez enega samega klina ali vponke ni moglo biti učinkovitega dela. Spomladi 1950 pred ustanovitvijo alpinističnega odseka v Beogradu so na tečaju z dvajsetimi udeleženci imeli eno samo vrv iz manile ter štiri kline in štiri vponke, ki si jih je nekdo izposodil. Mimo tega je bila zahtevna naloga tudi organiziranje alpinističnega dela v notranjosti Srbije, v mestih, ki so zaradi bližine gora imela več objektivnih pogojev za razvoj alpinizma kot Beograd.

Prve navedenih nalog — alpinističnega dela v Beogradu — so se lotili plezalci sistematično. S pomočjo planinske organizacije ali pa brez te pomoči, v vsakem primeru pa brez aktivne zainteresiranosti vodstva organizacije, so organizirali entuziasti redne začetne plezalne tečaje, vsako pomlad in vsako jesen, leto za letom in v tem pogledu so ustvarili neko določeno tradicijo. Število članov odseka je neprestano rastlo. V odseku je vladal duh enotnosti in solidarnosti, ustvarjeni so bili pogoji, da bodo plezalci premostili vse zapreke. Člani odseka so med sabo zbirali prispevke, da bi nabavili nekaj opreme ali pa so sami šivali šotore itd., čeprav so bili večinoma študenti, samo da bi za svojo organizacijo nekaj storili. Ko je bil beograjski alpinistični odsek ustanovljen, je štel dva člana, danes ima 24 članov, 7 članov pa je še v drugih odsekih.

Materialne razmere zelo močno vplivajo na razvoj alpinizma. Beograd je še posebno daleč od gora, ki so plezalsko zanimive. Potrebna je alpinistična oprema; mladim ljudem, ki nimajo sami materialnih sredstev, je treba pomagati, da pridejo čim česče v visoke gore in se tam s plezalno prakso razvijajo. Alpinizem ni samo plezanje, nekdo je lahko odličen plezalec — gimnastik, a slab alpinist. Potrebno je, da spoznajo začetniki v pravih gorah poleg tehnike, orientacije itd. tudi nek določen duh, neko etiko, ki je v alpinizmu vsaj tako važna kot tehnika. Na žalost je bil vse do leta 1957 materialni problem za srbski alpinizem problem številka ena. Na mnogih tečajih so instruktorji popolnoma sami plačali svoje stroške, ko so šli plezat s tečajniki. Od leta 1958 se je to stanje v temeljih spremenilo in s tem so se spremenili tudi pogoji za razvoj alpinizma.

Do leta 1957 v notranjosti Srbije ni bilo alpinistične aktivnosti. Glavni razlog za to je pač ta, da se člani planinskih društev iz notranjosti niso zanimali za tako vrsto dejavnosti v gorah. Planinske organizacije niso navajale svojih članov, da bi se vzpenjali na gore, da bi »osvajali« gorske vrhove in zato ni bilo vzgojne podlage, iz katere bi mogel alpinizem zrasti. Planinci iz notranjosti so bili na več plezalnih tečajih, vendar se po tečajih niso več nikjer pojavljali niti niso poskušali, da bi v svojih mestih ustanovili alpinistične odseke. Leta 1957 so v Srbiji začeli ustanavljati gorsko reševalno službo in na prvih reševalnih tečajih so bila obvezna predavanja tudi iz plezalne tehnike. Šele gorska reševalna služba je vzbudila zanimanje za plezanje med mladimi planinci v Srbiji in nastala so prva alpinistična jedra v srbskih mestih. V Nišu je danes zelo močan alpinistični odsek, v Peći pa številni poizkusi še niso dali vidnih rezultatov. Poleg beograjskega odseka sta danes alpinistična odseka v Srbiji še v Nišu in v Sremskih Karlovcih, alpinistične sekcije so pa v Peći, Boru, Čačku in v Požarevcu.

Plezalska dejavnost srbskih alpinistov je bila na moč raznolika. Vsako leto so že po tradiciji odhajali v naše Alpe, pogosto so odšli v Alpe tudi pozimi.

Veliko pozornost so posvetili tudi goram izven Slovenije. Tako so Prokletije pritegnile že prve člane beograjskega odseka — marca 1952 so prvič pozimi preplezali stene Hajle in Krša Čvrlje. Poleti 1956 so praktično odkrili Karanfil (albanski: Maja Karanfilit) v črnogorskih Prokletijah, na meji z Albanijo, leto kasneje so v stenah Karanfila preplezali tudi prve smeri. Nekaj beograjskih alpinistov sodi med najboljše poznavalce Durmitora, dve skupini naših plezalcev sta plezali v Durmitoru tudi pozimi. Na številne vrhove v Prokletijah so prvi stopili prav naši alpinisti. Lepi doživljaji na Komovih pozimi in poleti ter na Magliču, Bioču, Prenju in Čvrnsnici v vseh štirih letnih časih so bili našim plezalcem velika nagrada za to, da so razvili alpinizem v Srbiji pravzaprav iz nič.

Gore izven naših meja so, razumljivo, vedno mikale naše plezalce in od leta 1955 dalje, ko je bila prva skupina srbskih alpinistov v Dolomitih, pa do danes jih skoraj redno obiskujejo. Vzpone so izvedli v Dolomitih, v Centralnih Alpah in v Bolgariji, Romuniji, Grčiji in v Turčiji.

Vrhunski rezultati so v vsaki športni panogi odvisni od pogojev, v katerih se ta panoga športa razvija in tako tudi v alpinizmu. V Srbiji ni bilo tradicije in prvi plezalci so praktično bili samouki, zato kvaliteta vzponov (število vzponov VI. težavnostne stopnje) ni taka, kot bi želeli. Mnogi od prvih plezalcev so svoj lastni razvoj zapostavili, ker so morali stalno, leto za letom, odhajati v gore z začetniki in so se morali bojevat za pogoje, ki bodo omogočili tistim, ki bodo prišli za njimi, da se bodo hitreje in lažje razvijali. Vendar govori 800 plezalnih vzponov, kolikor jih je zabeleženih v knjigi vzponov beograjskega odseka, o živi plezalni delavnosti poleti in pozimi, o veliki ljubezni do gora in o sproščenosti, ki jo da dejanje v gorah plezalcem, pa čeprav so morda po nepotrebnem bivačirali v steni — bistveno je doživetje in štoparica nas lahko samo moti.

Na splošno moremo biti z dosežki desetletnega alpinističnega dela v Srbiji zadovoljni: ustvarjeni so pogoji za mnogo uspešnejše delo in še za hitrejši razvoj. Vendar je vrsta problemov, s katero je treba sedaj računati v večji meri kot kdajkoli doslej, kajti vsak napredek vodi do novih problemov. Nove generacije plezalcev imajo pogosto do alpinizma drugačen odnos kot starejši alpinisti. Pogosto merijo alpinizem samo s težavnostno stopnjo in s časom plezanja. Neredko jim je edino gibalno plezanja dejstvo, da je nekdo preplezal nekaj, kar imponira, in sedaj je treba ta vzpon ponoviti (ne glede na to ali so za tak vzpon dozoreli ali ne) zgolj zato, da bi dokazali »da niso slabši od onega«. Za tak odnos do plezanja so v veliki meri krivi tudi mnogi alpinisti izven Srbije, s katerimi pridejo še nerazviti srbski plezalci v stik in jih ne morejo kritično oceniti. Prepogosto naletimo v naših gorah na pojave, ki se ne bi smeli dogajati, tako na podcenjevanje drugih plezalcev, na dirko s časom, da bi bili boljši od drugega plezalca in na nezdrave ambicije. To je splošen problem, ne samo srbski in ne samo jugoslovanski in mnogo globlji, kot je na prvi pogled videti. Če nam bo uspelo rešiti ta problem in če bomo mogli izločiti iz alpinizma to, kar ni zdravo in kar v plezanje ne spada, potem bomo uspešni tudi pri vzgajanju novih plezalcev, pri vzgoji, ki ne sme biti s a m o tehnična.

Ljudje, ki že deset let delajo za razvoj alpinizma v Srbiji, še niso končali svojega dela, samo njihove naloge so se kvalitetno spremenile. Začeli so kot posamezniki in kot samouki ter brez tradicije, a ustvarili so tradicijo in pogoje, da se nove generacije lahko razvijajo. Spoznali so, da v skupnosti lahko dosti več store kot pa posamezniki, da se s sodelovanjem vseh alpinistov, ne glede iz katerega odseka in iz katere republike, odpirajo dosti širše perspektive, perspektive, v katerih bo srbski alpinizem lahko razvil svojo polno moč in bo ena od komponent splošnega jugoslovanskega alpinizma.

Prevel J. B.

Jure se je zaklel, da bo uničil ves film

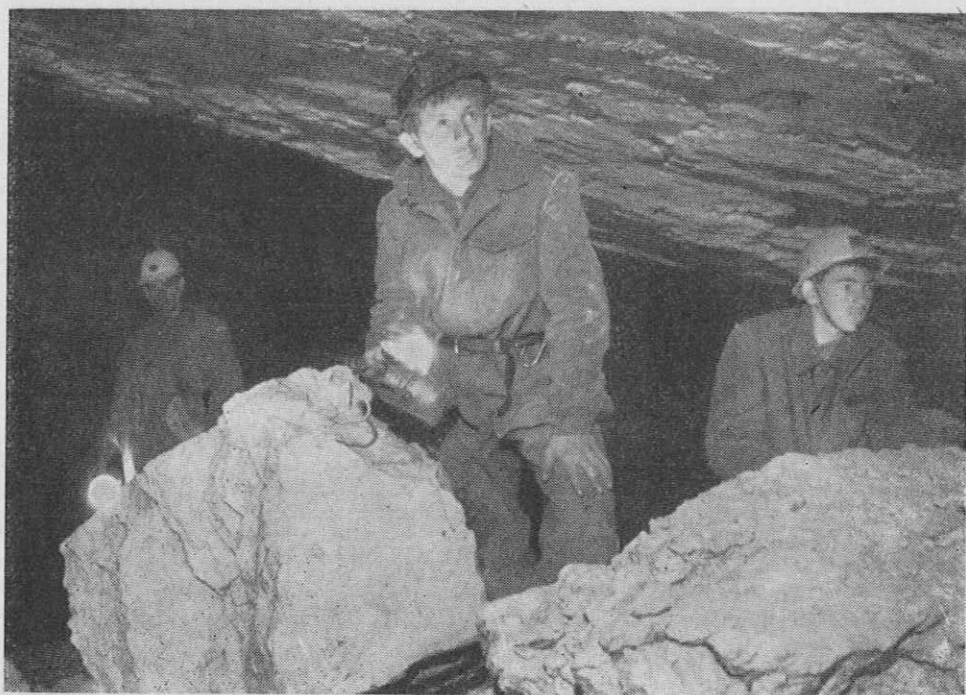
Kriški podi z druge perspektive

MIKEC DRASLAR

Če se potrudiš na Gamsovec in pogledaš nazaj navzdol, se ti pogled ustavi na razriti kraški pokrajini s tremi očesi — jezери, ki pozno v poletje skrivajo svojo vodo pod ledenim oklepom. Takšni so Kriški podi, najizrazitejši visokogorski kras, divji, romantični, lepi in zanimivi. To pot smo hoteli imeti vse obenem. Podajali smo se v njihovo notranjost. Svet brez luči sredi Julijcev, svet, ki skoraj toliko zahteva kot stene in tudi toliko vrača.

Sključeni pod težo nahrbtnikov smo počasi grizli v Sovatno. Bil je eden tistih dni, proti koncu avgusta, s katerimi nas je presenetilo lansko poletje. Molčali smo, vsak je imel dovolj opravka s seboj. Teža in vročina, ki je kar puhtela od skal, sta opravili svoje. Toda že so tu Vratca in do Pogačnikovega doma ni več daleč, saj ga imamo pred nosom. Na ploščadi pred domom smo odložili nahrbtnike, z veseljem, saj smo nosili kot mule.

Prva dva dneva smo se potikali po Podih in iskali jame. Za mnoge smo že vedeli, še več pa smo jih našli. Niko iz Kopra, ki je bil takrat prvič pri takem delu, je skakal od luknje do luknje, ki bi se končale normalnim ljudem pri trebuhu, in ves navdušen tulil: »Poglejte fantje, tu je še ena, res, globoka

Pod gladkim stropom smo našli prehod

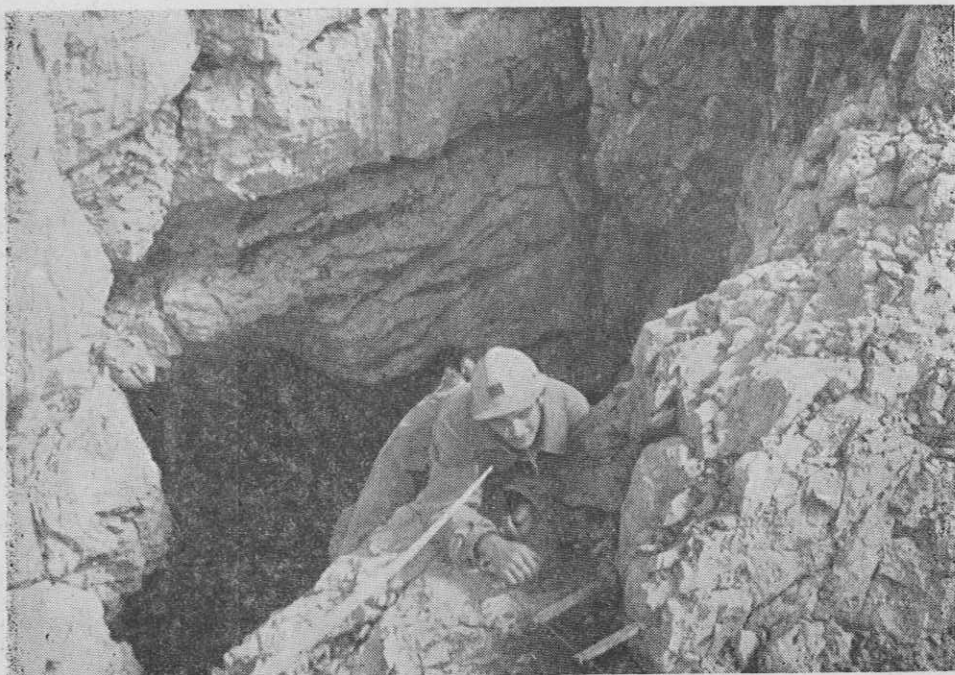
30 metrov, če ne 100!« »Kaj češ, jamar amater«, nam je Matjaž pojasnil njegovo brezmejno navdušenost.

Pa je minilo tudi naporno skakanje po razjedenih ploščah, kakor mine lepo vreme in druge lepe stvari. Iz Trente nam je prinesel nosač lestvice. Z nočjo pa je prišel tudi Jure, ki je vodil naše delo.

Naslednjega dne zarana smo začeli. Najbližje je bilo brezno nedaleč od koče. Navpični, za moža široki prehod, je kazal pot v globino. Ko si bil mimo; si kot pajek obvisel na lestvicah v visokem zvoniku podobnem protonu. Po 45 metrih si prišel na dno. Ne, ozek, visok hodnik je držal še niže. Postal je ozek, da niti zadihati nisi mogel pošteno. Gorje tistemu, ki bi imel »predsodek«. Na navpični stopnji namestimo lestvice, tenak curek mrzle vode teče na glavo, za rokave. Brr.

Jure nam je govoril, da je visokogorsko jamarstvo poseben ocvirek. O da, razumem, najprej težki nahrbtniki in takle curek, da ti zbistri misli. Divja (berite: mokra) romantika (revmatika). Še nekaj desetih metrov dokaj udobnega hodnika. In — konec. Miran je izračunal, da smo nekaj globlje ko 90 metrov. Globina, ki je tudi v naslednjih dneh nismo presegli.

Na površju se je izkazal Jure. Uničeval je celuloid kar na metre. Grozil ti je, da te bo filmal, če ga ne ubogaš. Ta si je moral zavezovati čevlje, oni pritegniti čelado, ko smo mu pa hoteli prikazati obnovo izgubljenih kalorij, se je opravičil, češ da tega nima v snemalni knjigi. Ob takem delu nam je potekel teden, ne da bi vedeli kdaj. Po večerji je tekla beseda o tem in onem, največ o novi jami. Le s težavo nas je Jure poslal v jaslice. Čakal nas je nov dan.

Vhod v brezno

Takoj nad potjo, ki drži od Doma proti Križu, je na sklali napis C₁ DZRJS. Naše drugo brezno globoko okoli 40 m. Brezno v pečeh nad Srednjim jezerom nam je ostalo v prav komičnem spominu. Vanč ga je v naskoku zavzel. Ostali pa so nam sledili. Vse je v najlepšem redu. Že celo lestvice smo potegnili ven, vsa ekipa pa je postrojena za odhod na večerjo. Pa se Andrej spomni, da je 40 metrov niže, namreč na dnu brezna pozabil merilni trak. Da pa se meter ne bi dolgočasil, mu je sledila še Andrejeva čelada, pa ne na njegovi glavi, na lastno pobudo pač. Vse zbadljivke in kletvice ter sestradane poglede smo imenovali kasneje kratko »Vic C2«.

Med skoki sredi ostenja nad drugim jezerom je skrito najbolj zanimivo brezno. Vodnjakaste, z mahom porasle stene se utaplajo v temi. Z globino pa postaja še hladneje. Ogromen leden zamašek, skozi katerega splezamo v dvorano, nas odmakne daleč od poletja. Smo v svetu ledu. Soj karbidovke se odbija od neštetihi drobnih kristalov. Dachsteinske jame v malem. Nedaleč od nas je leden čok, kot bi nastal pod dletom modernega kiparja. Pod nizkim ravnim stropom je prehod v drug malo manj okrašen prostor. Globoko pod ničlo je, zunaj pa je sonce. Še nekaj bliskov, da bo kaka fotografija za spomin, potem pa drug za drugim na površje. Sonce pa se je skrilo za kopico oblakov. Pospravimo lestvice, do koč, Vanč pa se loti Kotliča pod koč, z Jurjem pa fotografirava nad Gornjim jezerom. Sem ter tja se zableščijo robovi oblakov v ognju bliska. Ko dospeva do koč, že potrkevajo na steklo prve kaplje.

Toda zjutraj je nebo kot umito. Vseposvoda sama čista modrina. Z Vančem sediva na šopu goste planinske trave. Pripravljava vrvi in lestvice. Misli pa

Kras na Kriških podih

nama uhajajo tja preko do Stene. V prstih naju srbi, rada bi bila kje v plateh. Potem pa spustiva lestvice v globino. Premalo jih je, ko pajek obvisim 50 metrov globoko, nato pa splezam zopet ven. Privežemo še 20 metrov in dosežem dno. Za menoj še Vanč. Zmašiva se v ozek rov, ki se prevali v temo. »Še korak in oženil bi se z Matildo«, mi Vanč pojasni položaj. Za letos dovolj 70 metrov, ostalo pa za drugo leto. Saj bo še več takega.

Jutri odrinemo v dolino. Za slovo se odenejo vrhovi v belino. Naša skupina počasi korači v Vrata.

TEHNIČNI DEL

Ekipa Društva za raziskovanje jam Slovenije (DZRJS) iz Ljubljane je raziskala 9 novih jam v Kriških podih v trikotniku med Pogačnikovim domom, Glavo nad 2. jezerom in gornjim jezerom. Dve brezni pa sta na platoju nad Šplevtskim jezerom. Zaradi preglednosti smo razdelili Kriške pode na sektorje ABCD... posamezne objekte pa označili z arabskimi številkami. Toliko, da bodo oznake v bližini poti razumljive (1); C1 torej pomeni 1. brezno pa področje C.

Sektor A	Brezno A1	90 m	Brezno A3	20 m snežni kotlič
	Brezno A2	40 m	Brezno A4	10 m
Sektor B	Brezno B1	40 m ledenica		
Sektor C	Brezno C1	38 m	Brezno C3	70 m (raziskanih)
	Brezno C2	42 m	Jama C4	30 m dolga jama

Pri delu je sodelovalo 9 jamarjev in sicer: Jure Kunaver, Miran Marussig, France Velkavrh, Vanč Potrč, Andrej in Matjaž Puc, Niko Zupan in Mikec Drašlar. Delali smo v zadnjih dneh avgusta 1960.

Golte z jugovzhoda. Spredaj del Nazarij z Gradiščem in cerkvijo na njem. Na desni Sv. Križ

Sprehodi po Gornji Savinjski dolini

DRAGO MEZE

Na Goltéh¹

Če hočemo spoznati prijazno visokogorsko kraško planoto, ne golo in razdrapano, kot jih je več tudi v naših slovenskih Alpah, stopimo na Golte in ne bo nam žal. Čeprav so po površini majhne, jih je narava bogato obdarila z lepotami, ki jih je vredno pobliže spoznati.

Ko govorimo o Goltéh, ne mislimo samo na vrhnji, najbolj izraziti apneniški del pogorja, ki se razteza od Sv. Križa oziroma raje Ljubnice na severovzhodu pa do Tirških peči (»peči« Tirška, najvišje segajočega kmeta na jugozahodnem pobočju), marveč na celotno pogorje, torej tudi na nižje predgorje, sestavljeno iz vododržnih kamenin, grohov in laporjev, ki ga obdajajo z vseh strani, predvsem nad Mozirsko kotlinico, Rečiškim poljem, nad Savinjo med Šentjanžem in Ljubnim, kakor tudi jugovzhodno od Ljubnice in njenega levega izvirnega kraka Krumpaha. Spadajo k Savinjskim Alpam in so s sosednjim Dobrovljem na jugu njih izrazitejši predstavnik z vzhodne strani; izrazitejši zato, ker spada k njim tudi Ponikevska planota na severnem robu Spodnje Savinjske doline, ki pa je mnogo nižja in manj izrazita. Jedro planote, ki je iz apnenca, se že na oko dobro loči od obrobja, sestavljenega iz kamenin, ki vode ne prepuščajo. V apnencih vzbuja gora res vtis okorne gmote, ki se na vse strani strmo spušča navzdol do grohov in laporjev, ponekod v odsekanih strmih golih pečeh, kot

¹ Golt (golta-e) je v ljudski izreki prispodoba za rupaste vrtače in brezna, ki vodo požirajo, jo goltajo (Badjura, Ljudska geografija, str. 181). Ker je apneniška planota nad Mozirjem, Rečico in Ljubnim na gosto preprežena z njimi, je dobilo po njih celo pogorje ime Golte, po Badjuri Goltjé, na Goltéh, pod Goltmi. Po njegovem je naziv Mozirska planina, točneje Mozirske planine, ki ga mnogi pisci uporabljajo, napačen. Vendar pa se, zlasti med turisti, to ime velikokrat sliši. Zdi se mi pa, da so ga prevzeli po Mozirjanih, ki pravijo številnim planinam na Goltéh — Mozirske planine —; oni hodijo na te planine poleti, ko gredo uživati planinski zrak, ali pozimi, ko jih obiskujejo zaradi smučarije. Ker je izraz Golte smiselni, bom uporabljal le tega, čeprav se med domačini le redko sliši. Tudi z ljubenske strani pogorje nima enotnega imena. Ljubenci pravijo, da gredo v Ter ali v planino, pri čemer mislijo na hribovsko naselje Ter, ki je raztreseno po vzhodni rebri pogorja, ali na veliko planino njihove zadruge, Terske štale imenovano, ki je na vzhodnem robu Golt.

Jugozahodni rob Golt se v Tirških pečeh spušča strmo navzdol proti nižjemu predgorju, po katerem so raztresene samotne kmetije v Poljanah in v Teru. Spredaj dolina, po kateri pelje cesta iz Gornjega grada v Radmirje, z vasjo Križ

je to najopazneje v Tirških pečeh, ki jih najprej zagledamo, če se bližamo Goltem od jugozahoda, recimo od kranjske strani čez Črnelec, in deloma tudi na severovzhodu, kjer jih je s strmo dolino odrezala Ljubija od sosedstva. Na vododržnih kameninah je pokrajina živahnejša in milejša, prav taka, kot smo jo spoznali na enakem svetu Smrekovškega vulkanskega pogorja. Tako različen značaj obeh delov pogorja je posledica različnosti kamenin, ki ga sestavljajo. Propustni apnenec vodo požira, jo golta, zato se je v njem še lahko ohranil značaj planote vsaj v grobem, medtem ko je obrobje na gosto prepreženo z vodami, ki so vanj zarezele globoke in strme doline, nad katerimi se vzpenjajo položnejša pobočja in sem ter tja bolj ali manj ravne površine. Apniška površina pa bi ohranila še bolj planotast značaj, če bi bila obsežnejša in če je ne bi z vseh strani izpodkopavale vode, kar jim omogočajo vododržne kamenine. Čeprav je na grohah svet bolj razgiban, se ga je človek, ko ga je naseljeval, zaradi boljše oskrbe s pitno vodo in pa seveda zaradi manjših višin, bolj oklenil. Na zahodu, v zgornjih delih jugovzhodnega pobočja nad Mozirsko kotlinico in deloma na jugu pogorja, si je postavil sredi gozdov na izkrčenem svetu samotne kmetije, v položnejšem gričevnatem in hribovitem svetu nad Mozirjem in Rečico pa je več teh zgoščenih v zaselke, ki prehajajo ponekod že v prave manjše vasice in vasi; te postajajo čedalje večje, čim bolj se približujemo ravninskemu obrobju. Samotne kmetije gospodujejo v Teru na zahodnem pobočju, dalje v Poljanah na jugu ter v zgornjih delih naselja Radegunda in Šmihel na jugovzhodni rebri pogorja nad Mozirjem. Razvile so se na položnejših ploskvah v prisojeh, večina šmihelskih samotnih kmetij pa na ostankih uravnave in teras v apnencu, ki je rahlo prekrit z vododržnimi kameninami. Skoraj vsa naselitev po pobočju Golt

Ovršje Golt, gledano z Boskovca, ne vzbuja videza planote. V pobočju na desni se vidi zaraščajoča frata nekdanje planine. Na levi Medvedjak

si je izbrala vododržne kamenine, in le redke so tiste domačije, ki so jih nasejlenci postavili na apnenec. Take so najvišje kmetije na Radegundi (Körtner,² Planinšek,³ Jug, Oostéčnik, Keber in Goličnik), medtem ko se je Búrsečnik ali Bursek nad Suho naselil na dolomitni terasi. Med vsemi kmetijami na pobočju Golt se je naselil najvišje Visóčnik v Teru, 1130 m, na mozirski strani na Radegundi Kortner, 1070 m, Planinšek 1065 m in Jug, 1015 m (na Šmihelu je najvišji Zgornji Gotnik, 980 m, — morda iz Goltnik — ime, ki bi izhajalo iz imena pogorja!), na rečiški Bursečnik, 900 m, medtem ko leži Tiršek na južnem pobočju 930 m visoko.

Apneniško planoto so z vseh strani načeli potoki. Na zahodu se s strmih pobočij iztekajo vode v Ljubnico in Krúmpah, na jugu so globoko v pogorje zajedeni Ivanjski potok, Gračenca in Rečica s Suho, gričevje na vzhodu in jugovzhodu odmakata Trnáva s pritokom Glóbenco in Mozirnico — medtem ko se s severovzhodnega in severnega dela pogorja iztekajo vode v Ljubijo. Večidel teko potoki po vododržnih grohih in laporjih, le nekateri so se skoznje zajedli v apnenec in tako zadenjsko prodirajo naravnost v ovršje planote.

Doline v apnencih so tesne, globoke, divje razdrapane in samotne, ponekod pravi kanjoni, zato jih je vredno posebej omeniti, zlasti še zato, ker so stran od glavnih poti in zato neupravičeno skrivajo svojo divjo lepoto radovednim očem. — Najizrazitejša med temi je dolina Suhe, to je pritoka Rečice, ki se pod zaselkom Suha, severno od trga Rečica, izliva v Rečico. Tesna in globoka hudo-urniška dolina se z obema izvirnima krakoma, Skledo in Grtancem, zajeda daleč v jugozahodni del pogorja. Voda teče po ozki strugi le ob hudih urah, drugače pa je ta brez vode, torej suha (od tod ime!). Občutek nesigurnosti in tesnobe prevzame človeka, ko prodira po koritu struge v neznano. Najveličastnejši je

² Kortnerja so med vojsko Nemci požgali. Po vojski si kmetije ni restavriral, hodi pa nanjo še obdelovat zemljo. Razen Kortnerja so požgali še Gostečnika na Radegundi, ki si je pa po vojski kmetijo obnovil.

³ Planinškove kmetije, imenujejo jo tudi Planica, danes ne smemo šteti več med kmetije, saj se je iz te v zadnjih letih sprevrgla v prehodni tip med planino in kmetijo, to je v živinorejsko celico z živino, ki ostaja na nji in je pod stalno oskrbo čez vse leto.

Ljubenska zadružna planina, Terske štale ali Stari stani imenovana, je še danes dobro ohranjena in je na vseh Goltéh najlepša

vstop vanjo, saj je treba iti skozi več deset metrov dolg in ca. 20 m globok kanjon, Tesna imenovan, ki je tako ozek, da ne moreš razširiti obeh rok, ne da bi zadel ob gladke, od vode izlizane stene. Dalje od Tesne srečujemo strme previse in skoke, preko katerih se mora metati voda v slapovih na svoji poti iz tesni; največjemu od teh pravijo domačini Štenge. Spravilo lesa iz povečini bukovih gozdov, ki zaraščajo strma pobočja in segajo do dna hudournika, je izredno težavno, zato ostaja na pobočjih mnogo drevja, ki se ga še ni dotaknila sekira. Les, ki ga spravijo v grapo, pa spravljajo iz nje s plavljenjem ob času hudourniške vode, ki je pa razumljivo zvezano z velikim trudom in nevarnostjo. Odročni in mračni Suhi se izogibajo celo domačini in gredo vanjo le, ko jih tja ženejo opravki, recimo po les in v jeseni po listje, ki se natrese v dno s strmih pobočij, predvsem pa lovci, saj je v nji in na pobočjih zlasti veliko srnjadi. Mrka dolina je že terjala človekove žrtve, tako tudi partizana, ki je utrujen v naporni hajki v visokem snegu, mrazu in megli zašel s poti nad sotesko in zdrsnil v smrt čez prepadno pobočje. Bila pa je partizanom, ki so se mnogo zadrževali na Goltéh, varno zatočišče, kadar so se morali skrivati pred Nemci. Divjo lepoto Suhe si je vredno ogledati. Najbližji dostop do nje je iz Rečice, odkoder je še dobre pol ure hoda ob potoku Rečici navzgor, iz Mozirja pa pridemo do nje ob Trnavi in čez Trnavče in Dol na zaselek Suho. — Globoko v apniško pogorje je zajedeno tudi sosednje povirje Trnave, skoraj do Mozirske koče, ki je nad njim. Čeprav je tudi ta dolina strma in težko dostopna, še daleč ne dosega bližnje Suhe. — Na severovzhodu je prerezala apniško gmoto Golt v tesni soteski Ljubija in sicer v tako imenovanem Ljubijskem grabnu. V začetnem delu spominja na Suho, saj je tudi ta, od kraškega izvira Ljubije navzdol,

Propadajoči stani so znanilci pešanja nekdanj zelo bogatega planinsko-pašniškega gospodarstva na Goltéh

zarezan v apnenec do sotočja s Kramarico, levega pritoka Ljubije, v obliki pravega tesnega in globokega kanjona; po njem je speljana cesta. Od izvira navzgor ima Graben v apnencih še značaj globoke tesni, dalje navzgor proti Kalškemu grebenu, to je delu južnega slemena Smrekovškega vulkanskega pogorja, ki se naslanja na Golte, pa se v vododržnih kameninah razširi; izpod Kalškega grebena se izteka vanj povirni del potoka, ki pri normalni vodi ob vstopu v apniški Ljubijski graben ponikne v grušč in prod, v hudih urah pa pridere po njem do izvira Ljubije, s čimer se tok Ljubije podaljša visoko navzgor. Ljubija in spodnji del Kramarice sta v tem delu s tesnimi dolinami v apnencu odrezali od Golt njen severovzhodni del, na katerem je Sv. Križ, 1050 m, viden zaradi osamljenosti daleč naokrog, in ločili od pogorja tudi apnenčasti hrib zahodno od tod, visok 1057 m. — Omembe vredna je tudi dolina Gračence, ki se zajeda skozi apnenec in dolomite do sten Tirških peči. Tudi ta je globoka in tesna, zlasti v spodnjem delu pred iztekom v Savinjo nad Okonino, kjer se prebija skozi apnenec in ima zato vse značilnosti apniških tesni.

Kraška planota Golt vode ne obdrži na površini. Požira jo skozi prepokani in razjedeni apnenec in jo pošilja na površje spet niže spodaj v dveh večjih izvirkih in v več manjših. Glavna dva, vira Ljubije in Rečice, sta zelo močna skozi vse leto in imata okusno in hladno vodo, prvi 8 in drugi 9,2° C; vir Rečice, ki priteče na dan izpod skalnega podora v tako imenovanem Župnekovem žrelu, to je v lahko dostopni kraški jami nad potjo na Suho v višini 475 m, nameravajo izkoristiti za zajetje, od koder bi speljali vodo za vodovod na Rečico, ki ga danes še nima. Ljubijski izvir privre na dan iz manjše skalne odprtine na dnu zagatne stene v višini 700 m čisto južno od poti v kanjonskem delu Ljubijskega grabna,

Planinska idila na Goltéh — pod Medvedjakom

to je ca. 350 m zahodno od sotočja s Kramarico. — Omembe vreden pa je še izvir Trnave, ki se pokaže v dveh manjših izvirkih visoko v Beli peči, južno od Mozirske koče, prvi 1200 in drugi 1280 m visoko.

Planota je na Goltéh slabo ohranjena. Kot taka se nam kaže le, če jo gledamo od daleč ali iz doline, medtem ko vidimo od blizu na nji številne suhe doline ali vmesne hrbte z višjimi vrhovi, ki so ostanek nekdanje obsežnejše planote, visoke okrog 1550 m. Mednje spadajo: Boskovec in Ojstri vrh kot najvišja (1587 oziroma 1586 m), Konjski vrh, 1570 m, Medvedjak, 1563 m in Smrekovec nad Mozirsko kočo, 1557 m. Proti severovzhodu v smeri Ljubijskega grabna se planota znižuje in tu dobiva tudi bolj izrazite planotaste poteze. Suhe doline na Goltéh so že močno preoblikovane od kraških vrtač, večjih globeli in breznov; med brezni je najbolj znano brezno z imenom Ledenica, s stalnim snegom in ledom v dnu, malo levo od poti, ki pelje iz Mozirske koče na Smrekovec; škoda je, da nanj ob poti ne opozarja znamenje, saj se s poti ne vidi, ker ga zakrivajo smreke, ki rastejo krog in krog brezna, zato je videti od daleč le kot navadna vrtača. Tudi ostali del planote na vzhodu je močno razjeden od vrtač in je zato hoja po njem skozi goste smrekove gozdove, stran od markiranih in nadelanih poti, neprijetna.

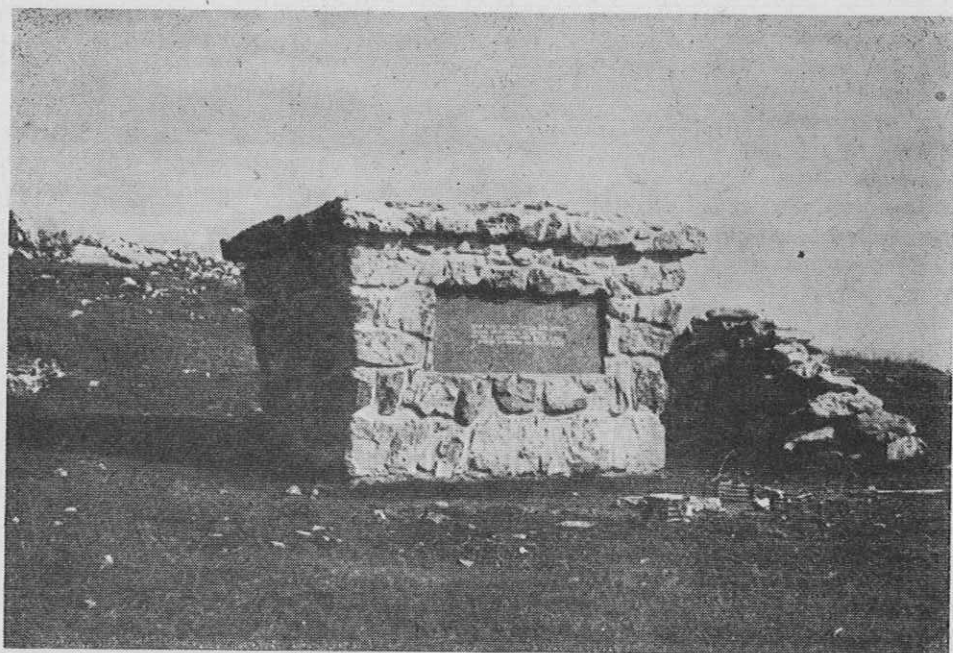
Ker Golte ne segajo do takih višin, ki onemogočajo gozdu rast, so čez in čez prekrite z bujnimi in bogatimi smrekovimi gozdovi, ki segajo na vse strani tudi po pobočjih navzdol. Prekinjajo jih le krčevine okrog samotnih kmetij; na planoti pa številne frate s planinami, po katerih se še danes pase precej goveje živine, konj in ovac, čeprav ima tudi tu, kot v ostalih podobnih pokrajinah, planinsko pašništvo mnogo manjšo vlogo, kot jo je imelo v preteklosti.

Ko je leta 1952 pogorel velik kompleks gozda na jugovzhodnem delu Golt nad Radegundo in z njim vred tudi Mozirska koča, je pustil požar za seboj takole skalno goličavo — gledano z Medvedjaka

Na to nas opozarja mlad svež gozd na mnogih zaraščajočih fratah pa podrti in razpadajoči hlevi in stani, ki so neme priče nekdanj bogate živinoreje. Golte, čeprav apniška planota z izrazitim pomanjkanjem vode, a zato z ugodnimi ravnimi in položnimi površinami, s plodno prstjo in znatnimi padavinami, ki omogočajo rast vedno sveže trave, so igrale v preteklosti kot planinsko pašniško področje zelo pomembno vlogo. Tu so imeli — in še imajo — številne zasebne planine kmetje z Radegunde, Šmihela in Tera, obsežno in bogato planino na združni osnovi, imenovano Terske štale ali tudi Stari stani, pa imajo Ljubenci in okoličani; ta je med vsemi danes najbolj urejena in je zato veselje hoditi po nji in poslušati veselo pozvanjanje kravjih zvoncev. Naj navedem nekaj imen še danes ohranjenih planin: medvedjaška (na Medvedjaku); hleviške planine (velike skupne planine Radegunčanov), med njimi Zagradiške štale, Kebrov stan, Gosteške loke; šmihelske planine (zasebne planine Šmihelanov), tako n. pr. Verbúčka, Gotniška, Podforška, Pleška, Potočka, Naralóčka, Konéčka, ki so vse na vzhodnem delu Golt, precej zanemarjene in nekatere že na tem, da jih popolnoma opustijo — in še nekatere druge manjše.⁴ Vse planine so za jalovino, torej za mesno in ne mlečno živino, saj zahtevajo planine za mlečno živino pogoje, ki jih Golte v večjem obsegu ne morejo nuditi. Nekaj mlečne živine imajo le pastirji za svoje potrebe in pa Mozirska planinska koča, ki rabi mleko za oskrbo osebja in turistov. Planinske trate po vseh Goltéh, ki

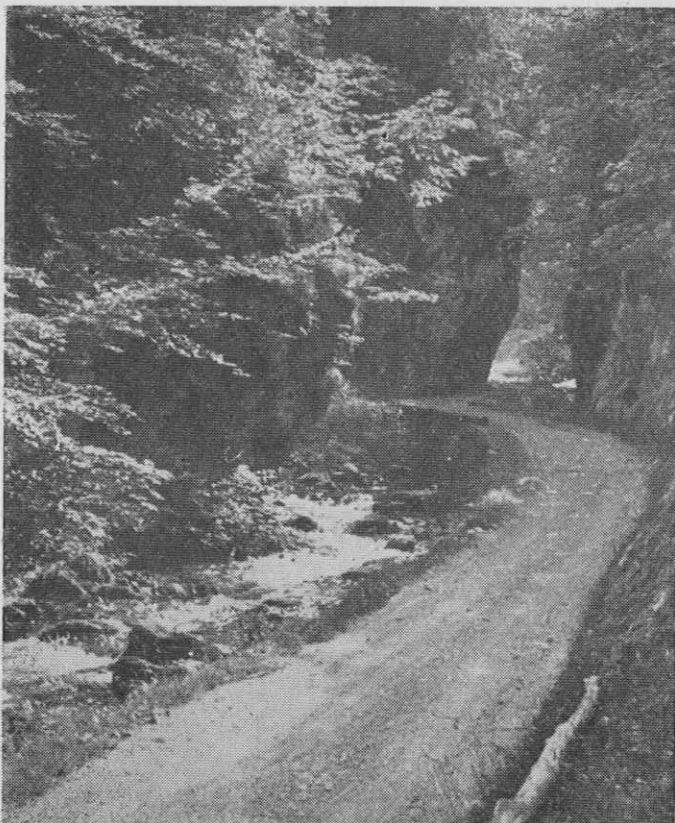
⁴ Več o planinah na Goltéh glej v: Vladko Fajgelj, Planine v vzhodnem delu Savinjskih Alp, Geografski vestnik XXV/1953, str. 123—166, in v PV, str. 167—168.

Tudi Golte so napojene s krvjo padlih partizanov, ki so se bojevali z nemškimi okupatorji za svobodo. Spomenik na Medvedjaku

jih obrobajo lepi temnozeleni smrekovi gozdovi, so čudovita naravna sprehajališča, po katerih hodiš lahko ure in ure, ne da bi se utrudil. Povrh vsega pa se tu po mili volji naužiš miru, ki ga je vedno in povsod na pretek. Moti ga le zvonkljanje kravjih zvoncev in udarjanje sekir, ki redčijo goste bogate smrekove gozdove, pa lajanje srnjaka in gostolenje ptic zjutraj in ob večerih, kar pa mik tihote še stopnjuje.

Ker so Golte postavljene na vzhodni rob Savinjskih Alp in ker se strmo in neposredno dvigajo nad nižjo okolico, se z njih odpirajo lepi razgledi na vse strani daleč na okrog. Po izredno lepem razgledu ne slovi zaman Medvedjak, gol vrh na robu južnega dela pogorja, s katerega motrimo lepo slovensko zemljo daleč na vzhod čez ravno Spodnjo Savinjsko dolino z visokim obrobjem Posavskih hribov na južni strani in Celjem v desnem kotu, in dalje na gorice in hribovje ob Voglajni in v povirju Sotle tja do hrvaške meje in še čez. Vsa dolga gorska veriga podaljška Karavank* od Paškega Kozjaka čez Konjiško goro na Boč in Donačko goro je pred nami na vzhodu. Na severni strani se košati mogočno Pohorje, pobratim Smrekovškega vulkanskega pogorja, ki je tik pred nami na severu. Levo od njega kraljuje v vsej svoji veličini plečata Raduha in levo od nje razgibana rajda Savinjskih Alp z Ojstrico v sredi. Na jugozahodu imamo kot na dlani Veliki Rogatec s Kranjsko rebrijo in Lomom za njim, na jugu pa mrko zre obsežna Menina s podaljškom v Dobrovlju, ki varujeta čudovito lepo Zadréčko dolino do Nazarij, kjer se zliva s Savinjsko dolino. Pod nami pa mirno ždi široko Rečiško polje, po čigar robu brzi kristalno čista Savinja v Mozirsko kotlinico, ki se odpira pod nami na jugovzhodu. Res lep razgled, ki bi ga privoščil vsakomur. Popotnik, če si se potrudil do Mozirske koč, velike

*Ljubija si je malo niže
izvira, v spodnjem delu
Ljubijskega grabna
vrezala v apnence
severovzhodnih Golt
pravi kanjon,
skozi katerega
se tudi cesta
težko prerine*

in lepe planinske postojanke na jugovzhodnem robu Golt, žrtvuj še dobre pol urice in stopi na Medvedjak, če je vreme lepo. Ne bo ti žal, in še in še te bo srce vleklo nanj. Na vrhu je tudi spomenik padlim partizanom, ki so se tam ogorčeno bili z nemškimi osvajalci.⁵

Z ostalih vrhov, ki so zaraščeni, je razgled slabši. Nekaj več ga je le z Boskovca, ki ima izsekano zahodno pobočje, a se ne dá niti od daleč primerjati z Medvedjakom, saj stoji sredi planote, ki mu zapira pogled na okrog.

Mozirska koča ni imela sreče. Dvakrat je pogorela. Enkrat med vojsko in drugič leta 1952, ko je zgorel gozd na veliki površini (ca. 100 ha) jugovzhodnega roba planote, nad Radegundo, in z njim vred tudi koča, ki je stala sredi njega. Toda Celjani oziroma PD Celje, čigar last je koča, so vztrajali in jo že drugič obnovili. Postavili so jo na staro mesto, na sredo požganega gozda, kjer se le počasi spet ustvarja rastlinska odeja. Lega sredi požganine ni posrečena, zato je morda tudi slabše obiskana, čeprav je prostorna, ima veliko stransko stavbo, imenovano Smučarski dom, je iz nje boljši razgled, kot je bil prej, ko je bila v gozdu, in čeprav ima elektriko, ki je do nje speljana iz doline mimo kmetij na Šmihelu in Radegundi, ki so jo tudi že dobili po vojski; elek-

⁵ O razširjenosti partizanskega gibanja na Goltéh, zlasti v Šmihelu in o življenju tamkajšnjih ljudi in njih običajih je lepo in doživeto opisal Stane Terčak v PV 1957, str. 251—262.

trika osrečuje tudi ostala naselja pod Goltmi, segajoč do najvišjih kmetij. Vzrok manjšega obiska je tudi v tem, da so Golte od rok in da jih je tudi transverzala pustila ob strani, čeprav so glede možnosti za prenočišče in prehrano zanjo zelo pripravne; transverzala se Goltém najbolj približa pri dobri uri in pol oddaljeni koči na Romi, do katere drži z Golt prijetna in ne naporna pot povprek čez planoto po suhi dolini, nato navzdol na sedlo Kal, 1325 m, in dalje po Kalškem grebenu ter čez Vrani vrh, Atelškov in Črni vrh na Romo. Vprašanje prometa v koči so lansko leto rešili na ta način, da so dali čez poletje Smučarski dom v najem otroški koloniji iz Celja. To je dobra rešitev, ekonomska in vzgojna, saj se s tem na najbolj neposreden način približajo doraščajoči mladini lepote narave, še posebej gorskega sveta, ki je najmočnejši vir zdravja in duševnega zadovoljstva.

Obsežne izkrcene jase in gladka pobočja na Goltéh so idealna smučišča. Zato jih pogosto obiskujejo tudi v zimskem času ljubitelji lepega zimskega športa, saj jim obe, tudi pozimi oskrbovani koči, Mozirska koča in koča na Romi pod Smrekovcem, omogočata uživanje čudovite zimske gorske pokrajine. Z dograditvijo 7 km dolge ceste v lanskem letu iz Mozirja na Šmihel pa se Goltém z jugovzhodnim obrobjem obetajo lepši časi. In spet gre zahvala Gozdnemu gospodarstvu v Nazarjah, ki je naredilo cesto z namenom, da bo po nji odvažalo z Golt les, posredno pa se z njo odpirajo tudi širše gospodarsko-turistične perspektive, saj je od Šmihela do Mozirske koče na Goltéh le dobro uro hoda. Nekaj pa bo k temu pripomogla tudi cesta ob Ljubiji na Kramarico, ki bo kmalu končana in je pravtako v režiji Gozdnega gospodarstva Nazarje.

Najbližji dostop na Golte je iz Mozirja ob Trnavi skozi Radegundo, mimo Juga in Planinška h koči. Pol ure dlje, a zato po lepšem, hodimo, če gremo skozi Brdo in dalje po razvodnem slemenu med Trnavo in Ljubijo na Šmihel in nato mimo mogočnih šmihelskih in radegunških kmetij in mimo Planinška do koče. Dohodi nanje so tudi z ljubenske in rečiške strani, a manj uporabljeni, močno pa hodijo po poti z Rome čez Kalški greben in Kal, ki je priljubljena tudi transverzalcem-planincem za obisk lepih Golt, čeprav jim je od rok.

Bel jok ...

VALENTIN CUNDRIC

*V gorah je sam kamen,
kamen,
bel in težak...
Se ptice ga nosijo
v prsih,
ko se vračajo
nazaj
na skale
kjer so se rodile;*

*in ne morejo
pobegniti,
pobegniti
pobegniti
v dolino
zaradi tega kamna v prsih...
V gorah je sam kamen;
človek —
hodi, hodi, hodi;
ne ustavlja se pod kamnito stezo,
da se ti ne skotali
v duplino prsi,
Človek,
ki veš, kaj je kamen!
Kamen,
bel in težak
kot krogla,
ki ga je pred leti drobila...
drobila
v drobne, bele misli,
v drobne, bele solze...!*

Vrh Sgurr na Banachdich

Foto M. L.

Po angleških in škotskih gorah

MARJAN LIPOVŠEK

Drugi dan so razne vrste oblakov na nebu, med njimi slikovito oblikovani cirusi naznanjali znova spremembo vremena. Silen veter, skoraj vihar, nas je zanašal sem in tja, ko smo hodili čez široko planjavo za Sligachanom proti Sgurr nan Gillean. Pod njenimi prvimi stolpi smo se vdali in šli nazaj, pa smo še komaj ušli plohām, ki so hitele od juga sem čez. Zgodaj popoldne smo bili že nazaj v Glen Brittlu in Loch je kazal svoje jezne, bele zobe na obalnih čerēh.

Dež in megle tudi tretji dan. Eddie se je naveličal in rekel, da gremo. Pustili smo Cuillinske gore za seboj in z njimi vse želje, pustili smo lepo Sgurr Alasdair, lepi Coire Lagan ob njenem vznožju, njeno severozahodno steno, na katero sem se na tihem veselil, zlasti pa znameniti *Cioch*, velik, granitni skalnat nos v steni *Sron na Ciche*. Ni težak, pač pa prav poseben s svojo prepadno glavo.

Drveli smo skozi dež, ki se je redčil v kaplje. Med potjo smo pobrali simpatičen zakonski par, ki je bil prejšnje dni še vse drugače moker kakor mi.

Mož mi je povedal, da je kar hlače ožemal, kajti bila sta brez vozila in peš romala po Skyeu. Stlačili smo se nekako v naš Austin in tudi pet oseb je vlekkel dobri motor po vseh klancih in lužah do Sligachana. Tam smo se nekaj obotavljali, kajti na jugu se je svetlikalo. A pozneje se je pokazalo, da je bila to le prevara. Nebo nas je hotelo potegniti, da bi se potem pod gorami tem bolj jezili. Ne — odpeljali smo se čez ferry proti Lochu Duich.

Še vedno enako lepo je stal stari grad *Eilean Donan* na otoku od zgornjem koncu Locha. Izgubljal se je v sivi megli, ko smo se dvigali po Glen Shielu navzgor.

* * *

Precej huda je bila pot, čeprav v avtu in po odličnih cestah — iz Skyea v Ullswater. Ob enajstih ponoči je Eddie zavil s ceste na peščeno pot k hotelu Old Curch ob jezeru. Tisti dan smo prevozili čez 400 milj!

Angleži se drže svojih obedov prav krčevito. Po deveti uri zvečer ne dobiš nikjer več večerje, razen če nisi prej domenjen. Mi smo komaj dobili nekaj za pod zob v Stirlingu, pa že ob sedmih so zapirali restavracijo.

Kako se je Eddie v noči spoznal, ne vem. Številni znaki, migetajoče luči, cestišče, razdeljeno zdaj na pol, zdaj na tretjino, zdaj one way zdaj double way traffic — vse to zahteva mirne preudarnosti in kaj hitre reakcije. No, srečno smo prišli v Ullswater. Kako lepo pa je to jezero, smo videli šele drugo dne zjutraj, ko smo ob osmih sedeli v razkošno urejeni jedilnici z razgledom na vodo.

Potem nas je čakala dolga pot čez štiri visoke prelaze. Najhujša sta bila *Wrynose* in *Hard-knott pass*. Vzpon oziroma padec je tam ena proti tri.

Pričakoval sem, da bom v Lake Districtu našel sfrizirano letoviščarsko pokrajino. Kako sem se zmotil! To je prostrana gorska samota. Pa tudi jezera s tako imenovanimi letoviščarji so daleč od našega Bleda in drugih strašnih napak, ki jih zagreši naš brezglavi turizem in ki jih potem tako mukoma popravljamo. Celó *Windermere* jezero, ki je nekakšno Vrbsko, tako po velikosti kakor po legi med srednje visokimi gorami, nima nič odbijajočega na sebi. Posebno v svojem zgornjem koncu, kjer leži kakor iz otroških kock sestavljeno mestece *Ambleside*.

Lake District je gorska jezerska pokrajina. Odlična one-inch-map, specialka v merilu ena inča = ena milja, torej zelo natančna karta, kaže zahodno od črte *Penrith-Kendall* čez petdeset jezer med gorami, od tega trinajst večjih. Od treh glavnih, ki sem jih videl, je *Windermere* dolgo deset in pol, *Ullswater* sedem in pol. *Wastwater* pa tri milje. Najlepše pa je, tako pravijo, *Derwentwater*.

Osrednji gori sta *Sca Fell* in *Great Gable*, poleg njiju pa še mnogo sekundarnih in prav impozantnih gorskih vozlov. Jezera leže radialno na osrednjo skupino, kar jasno kaže na njihov ledeniški izvor, ko so ledeniki s centralne skupine polzeli na vse strani navzdol.

Okrog poldneva smo se po prelepi vožnji v sončnem dnevu pripeljali v *Wasdale* z jezerom *Wastwater*. Asfaltirana cesta se konča na kmečkem dvorišču, kjer je hlapec grabil travo, in od tam naprej vodijo samo še gorske steze. Tudi hotel je tam blizu ob treh ali štirih kmetijah — farmah, pa tako

pazljivo in nevsiljivo zgrajen, da se brez disonanc čisto harmonično vključuje v pokrajino.

Iz avta smo odšli naravnost v gore, v severozahodno stransko dolino *Mosedal Beck*. V eni uri smo bili na ravnem prelazu hrbta na kraju, ki mu pravijo *Looking Stead*. Od tam drži ozka steza čez strmo severno pobočje do *Pillar Rocka*. Tri skalnate glave se dvigajo sredi pobočja. S steze je pristanek do skal.

Na *Looking Steadu* smo zrlili proti severu. Eddie je hrepeneče gledal v deželo pred seboj. Nenadoma je vzkliknil: *Derwent Water!* — in pokazal z roko na daljnje sinje jezero, ki se je svetlikalo med rjavimi grebeni. Gora za goro je stala pred nami v rdečkastorjavi barvi, nad njimi bele kope oblakov. Globoko spodaj je ležala dolina *River Liza* in kakor po čudežu je v njej zelenel smrekov gozd, iz te višine viden kakor drobno nazobčana preproga.

Dospeli smo do *Pillar Rocka* in odvrgli oprtnike. Posedli smo po skalah ob stezi in se zagledali v granitne stolpe pred nami.

Čas je, da se pomenimo o plezanju v Angliji.

Kljub temu, da so bili angleški plezalci tisti, ki so prvi stopili na *Mt. Everest* in kljub temu, da vsakdo ve, da so izbrani taki ljudje samo izmed najboljših, kaže, da pri nas velja mnenje, da je treba za take pristope le primerne telesne moči, drugega pa le malo. Popolnoma pozabljamo, da so se angleški plezalci sicer res šolali v Alpah, da pa je plezanje v skali bilo tudi v domačih, angleških gorah zanje osnovna priprava. V tistem majhnem *Post-officeu* v *Glen Brittlu* na *Skyeu* sem zasledil v vpisni knjigi ime *Johna Hunta* prav tako kakor v stari waleški gostilni pod *Pen-y-Passom* na stropu napisana imena himalajcev. Iz knjig, ki obravnavajo posamezna gorstva v Angliji, sem razbral, da ima plezanje tu že zelo staro tradicijo. Spričo bližine avstrijsko-nemške plezalne šole, italijanskih mojstrov in francoskih prvakov, kar nam je končno res vse zelo pri roki, mislimo, da v Angliji »nič ni«. To je velika zmota. Naš povprečni planinec misli, da obstaja angleško gornišvo samo v nedeljskem pohajanju na gore in da stare angleške device skrbno zbirajo odpadke papirja, konzervnih škotelj in lupin ter jih skrivajo, da ostane narava »neoskrunjena«. Res, angleški meščanski planinenc ima za naše pojme nekaj smešnih strani na sebi, od katerih pa ta skrb za čistočo ni ravno slaba. Težje se je zdržati smeja, če ga človek vidi nebogljen oblečenega. Toda sila kola lomi in ko sem sam prvič prišel v Wales, sem imel na sebi običajne mestne hlače, ki sem jih zatlačil pod običajne mestne nogavice, na nogah pa *Peko-čevlje* (ki so se v granitu odlično obnesli). In nikdo se mi ni smejal. Tam so taki pojavi vsakdanji. Toda nikar naj nihče ne misli, da zato, ker na vsak korak srečavate v Angliji tako negorniško oblečene gornike, tam ni dobrih plezalcev. Anglija je imela že davno pred koncem prejšnjega stoletja vodilne evropske plezalce in če sedaj ne vodi v ekstremnem plezanju, ima še vedno odlične naveze, ki plezajo v smereh težkih stopenj. Te smeri, te stene se nam zde miniaturne spričo naših ogromnih sten. Saj tudi so. So namreč glede višinskih razmerij največ, recimo, na stopnji našega *Dedca* nad *Korošico*, večinoma pa še mnogo krajše. Toda so, kakor *Dedec*, ne gorniški ampak plezalsko-športni problem. In to so imeli Angleži že več kot 50 let pred nami. Ne morem dovolj poudariti, kako velik vtis so name naredile te smeri, ki jih sam žal nisem poskusil, a sem jih ravno tu v *Lake Districtu* dovolj dobro videl iz bližine in čital o njih v vo-

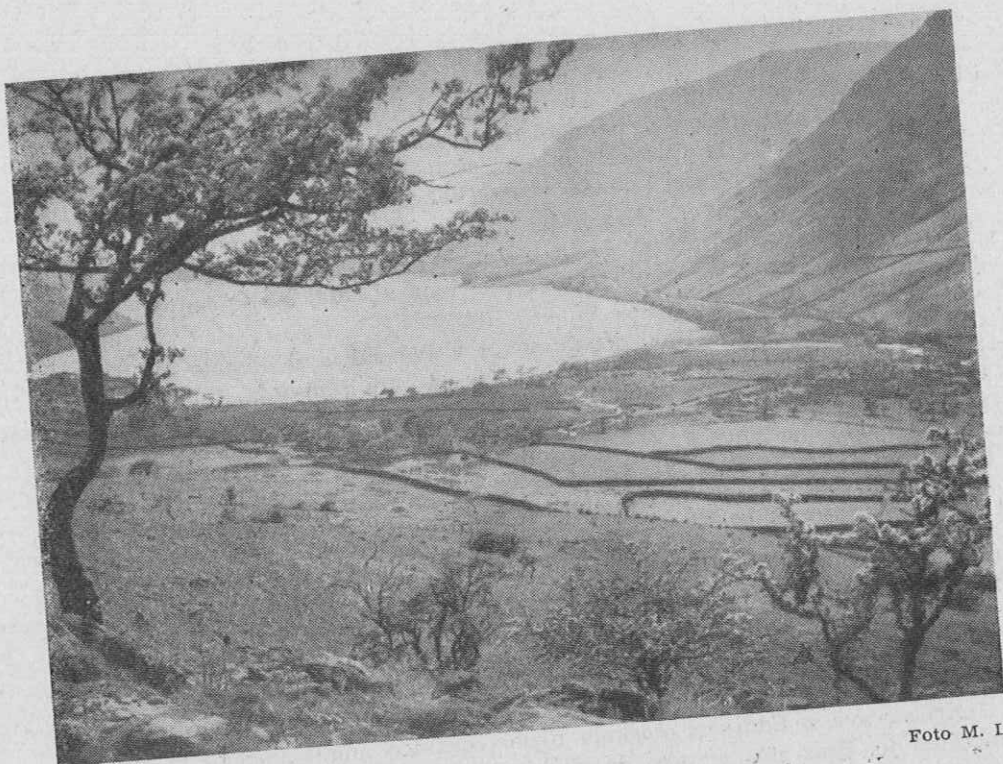

Foto M. L.

Wastwater v Wasdale

dičih. Zase mislim, da nima dosti pomena iskati smeri v teh okrog 150 m visokih skalah, kot to delajo tukaj. Toda priznati je treba ne samo dovršeno detajlno delo, ki je prenekaterikrat povezano s starimi izročili vzponov. (Kajti vsaka grapa, vsaka »buttress«, vsak kamin ima svojo dovolj znano lokalno zgodovino, tako tudi poimenovanje, ki je skoraj povsod povezano z znanimi imeni plezalcev.) Temveč je treba tudi priznati, da je to plezanje doživelo čisto normalen, zdrav razvoj v vseh teh desetletjih in da je šlo postopoma od pristopov na vrhove, ki so bili dostikrat neločljivo povezani s plezanjem, preko lažjih sten do težkih, ki jih je nekaj padlo šele po zadnji vojni. Da so torej Angleži našli v svojih gorah dovolj raznovrstnih smeri, je jasno, saj so njihove skale obdelane skoraj do zadnjega. Zadostuje, če samo pogledamo v številne, izvrstne plezalne vodiče.

Težavnostna lestvica je pri njih drugačna. Imenujejo jo — kot mi pred vojno po starem nemškem vzorcu — s prislovi težavnostnih stopenj. Spodnje štiri stopnje so: lahko (easy), zmerno (moderate), težko (difficult), zelo težko (very difficult). Poleg tega pa imajo še štiri zgornje stopnje, ki se začenjajo z besedo »severe« (t. j. strogo, resno) in sicer: mild severe, severe, hard severe in very severe. Spričo mnenj, ki so bila v Plan. Vestniku napisana o angleškem plezalstvu, bi se te ocene lahko podcenjevale, pa bi bilo nevarno. Popolnoma ustrezajo svojemu pomenu.

To sem izkusil tudi na Pillar Rocku. Eddie je ostal na stezi in čuval prtljago, midva s Pat sva pa šla po lahki smeri na High Man, kakor je ime

eni od treh glav Pillar Rocka. Ta »easy route« je za plezalca, vajenega apnenca, seveda res lahka, že zato, ker tu sploh ni krušljivosti. Po drugi strani pa je tu takojšnja brezkompromisna strmina in pa drugačen značaj oprimkov. Plezal sem previdno, zlasti ker sem odgovarjal za Pat. Ta pa se je držala dobro in v pol ure sva stala na »Visokem možu«, po naše: Velikem Dedcu, dasi angleška beseda »man« v tej zvezi pomeni »kup«, kakor mi je razlagal Eddie.

Vsi drugi pristopi na High Man so najmanj četrte stopnje in nisem jih mogel tvegati spričo tuje skale in s Pat, ki sicer sploh še ni veliko plezala. Razen tega je treba sestopati po isti smeri nazaj, tudi s spuščanjem po vrvi. Teh lekcij pa ni kazalo dajati na licu mesta.

Vreme se je spet kisalo. Vroče sonce v Wasdaleu ni obetalo nič dobrega. Sedaj so mrzle megle pokrile vse pobočje in tudi sam vrh Pillar. Med tem, ko sva se s Pat zamujala v nizkih previsnih skalah nad grapo zadaj za vrhom, je Eddie zmrzoval v moji modri vetrovki in hodil po stezi sem in tja. Končno sva bila s Pat pri njem in hitro smo jo ubrali na vrh po zelenih strminah. Od tam v megli na južno sedlo in po strmem granitnem grušču v Mosedale in domov.

Ker grozeči dež nikakor ni potešil mojega hrepenenja po vodi, sem se pred našo farmo komaj trideset korakov proč, pa že v popolni samoti, skopal v Mosedal river. To pa v veliko veselje Eddija in Pat, ki sta mi nato povedala, da se v tem potoku kopljejo le jagnjeta in ovce. Ker jaz nikakor ne spadam med drobnico, sem moral premagati vse angleške pomisleke in sem se prav dobro počutil.

Zvečer sva z Eddijem obiskala nizko cerkvico anglikanskega bogoslužja. Imenitna je. Brez stropa, tako da gledaš, kadar vzdihuješ proti nebesom, naravnost v ostrešno tramovje. Za glavnim oltarjem je lepo, starinsko poslikano okno, ob somraku pa svetijo z debelih prečnih tramov viseče petrolejke z belimi senčniki.

Ob cerkvi je pokopališče domačinov, pa tudi gorskih žrtev, padlih v teh stenah tu naokoli.

Drugi dan je bil prelep. Visoki, beli oblaki in zelo sinje nebo. Pat se je šla kopat v jezero, midva z Eddijem pa na Sca Fell, ki je »najvišji vrh Anglije«. To je namreč že tretji. Eden je Ben Nevis, vsekakor najvišji vrh otoka, toda ta je v Škotski in nikar ne mislite, da bi bilo mogoče kdajkoli ti dve deželi zamenjati. To se pač dogaja nevednemu Jugoslovanu, a tu te kaj hitro poučijo, da je to nekaj popolnoma drugega. Drugi vrh, ki pride v poštev, je Snowdon. Tega sem imel že pred tremi leti pod seboj — toda ta je v Walesu, torej tudi ne v Angliji. Končno sva z Eddijem stala enkrat zgodaj popoldne na najvišjem, res angleškem vrhu Sca Fell Pikes (3210 čevljev). Široki hrbet, na zahod prepaden, na vzhod položen, ima štiri višinske točke: Sca Fell Crag, Sca Fell Pikes, Sca Fell Rock in končo preprosto Sca Fell. Obiskala sva vse štiri, ker sva prečila hrbet s severa na jug.

Ko sva hodila navzgor po strmini proti Sca Fell Crag skozi dolino Lingmell Beck, je šumel nad nama slap Ghyll Piers. Samoten macesen je stal nekje v pobočju — čudno osamljen sredi popolnoma golih sten — en sam primerek kdo ve kako daleč naokrog.

Vetrič naju je hladil in oblaki so bili tako prijazni, da so zajadrili pred sonce ravno takrat, ko sva najbolj potrebovala sence. Pila sva vodo, koder sva

hotela — granit je v tem imeniten spričo našega izsušenega apnenca. Ko sva se z vrha spustila v naslednjo škrbino, sva obedovala na velikih granitnih kladah pred grebenom Mickledor, ki se s Sca Fell Pikes zniža in prepadno dvigne na Sca Fell Rock. Potem sva odšla po stezi z imenom Rake's Progress po prečnici Lord's Rake v strmi žleb za Sca Fell Pinnacle, lepe, strme in gladke granitne stolpe v severnem masivu Sca Fell Rocka. Tam sva videla čisto blizu štiri naveze, ki so se ubadale s peto ali šesto stopnjo. Strmina teh sten je neusmiljena in prav dobro je treba poprijeti, da človek pride čez. Iz žleba sva proti vrhu videla še peto navezo. Ta je ravno plezala Bad Corner (Hudi kot) pod Low manom v Pinnacu. Tretja v tej navezi je bilo neko dekle, ki se je prav dobro obnašala v teh težkih skalah. Zelo sem si želel tudi jaz plezati kaj takega. Vendar to ni bilo mogoče — preprosto iz obveznosti do mojih nad vse ljubeznivih gostiteljev.

Vendar sem potem, ko sva z Eddijem gledala plezalce, ki so tik naju izstopili iz stene, to je, prišli preko glave Pigsaw na ravni hrbet, rekel, da bom vsaj na vrh Pinnacula vendar poskusil. Čez Pigsaw sem bil kmalu, to je bilo lahko. Težje pa je bilo iz škrbine za njo na vrh Pinnacula. Nisem dobro pogodil, kjer so oni trije plezalci sestopili v škrbino. Splezal sem gor in čez malo siten previsek okrog gladkega roba na vrh. Z Eddijem sva si spet čez prepad izmenjala čestitke — vse pa seveda s primernim humorjem, ker sam po sebi ta vzponček ni težak. Treba pa je bilo še nazaj. Nisem hotel v gladkem granitu iskati smeri v škrbino. Splezal sem raje navzdol po grebenu The Knife-edge Arrête, dokler se ni dalo z njega prečiti v žleb. Ta me je pripeljal naravnost v škrbino. Kmalu sem bil pri Eddiju.

Nato sva hodila v počasnem koraku na zadnji vrh Sca Fella in okrog gore v *Lingmell Gill*. Tam sem Eddija izgubil. Naenkrat ga ni bilo, le neko ovco sem videl nad seboj v strmini, ki je gledala nekam proč — nepremično. Sklepal sem, da gleda za Eddijem. Res sva se čez pol ure vesela spet našla ob slapovih Lingmellskega potoka. Tam nama je prišla naproti tudi Pat, vsa opečena od sonca.

Še isti večer smo se odpeljali iz Wasdalea. Tik preden se Mosedale potok izliva v jezero, je Pat vedela za lep tolmun. Kljub ovcam, ki so se po njenem mnenju kopale višje gori v tej vodi, sem se v mrzlem tolmunu na hitro roko skopal in preoblekel, da sem bil »za med ljudi« — in spet smo drveli po asfaltnih cestah.

Za nami je ostajal Wastwater. Izredno harmonična pokrajina, konec doline z jezerom in gorami, ki jo objemajo.

Izognili smo se visokemu Hard-knott passu po južni planoti za *Birker Fellom*. Čudovita pokrajina — prostrana, trpke ubranosti z rjavimi nizkimi vrhovi nad njo in kopastimi oblaki na nebu. Preden smo dosegli prelaz *Crosby Gill* in dolino *Duddona*, nas je prevzela nedopovedljiva samota tega višavja, ki jo je bilo čutiti kljub weekendu. Bila je sobota in povsod so v gorskih dolinah stali ob hotelih avtomobili. Tiho, brez razsajanja in vpitja so sedeli ljudje pred hišami in gledali v večer. Nobene harmonike in pijančevanja ni bilo. Če se pa ne motim, nosimo mi visoko glave nad angleškimi navadami in se imamo za čudovit »prirodni« narod. Da, o tem pričajo Krvavec in vse druge pijanske kočice po naših gorah...

Ti presneti Angleži hodijo prezgodaj spat. Komaj smo ob devetih zvečer, še v svetlem dnevu, ujeli večerjo v Windermere. Bili smo zadnji gostje v lični, čisti restavraciji sredi trga in Eddie je prej ne vem kolikokrat šel vprašat v razne hotele in gostilne, če je mogoče dobiti dinner. Meni je bilo nerodno zaradi njegove skrbi, njemu pa zaradi mene, ker je mislil, da je to zame nujno. No, če bi poznal naš trening glede hrane, bi mu bilo lažje.

Čez eno uro smo bili v prastari *Calgarth Farmi*, kmečkem dvoru iz 13. stoletja, ki leži ob jezeru Windermere in se razteza več milj daleč. Za hišo je dvorišče z vsem običajnim prometom krav, perutnine in prašičev, glavno poslopje pa konkurira v čistoči in skrbni ureditvi vsakemu našemu hotelu. Ne — zagotovo prekaša v tisti izredno visoki ravni, ki vlada na Angleškem, vse, kar mi premoremo.

Iz starih dob so ohranjene prelepe stropne štukature in frizi na stenah. FIDE NON FRAVDE sem čital geslo v reliefno oblikovanem grbu. Tako se je glasilo geslo tistega davnega rodu, v čigar posesti je bila ta hiša. In »fide, non fravde« naj bo tudi naše gorniško tovarištvo.

PRISPEVKI ZA ZLATOROG

od prodanih znakov PZS za čas od 1. X. do 31. XII. 1960	din	889.—
prispevki od vpisnine od 1. X. do 31. XII. 1960	din	105 276.—
prispevki od članarine od 1. X. do 31. XII. 1960	din	179 390.—
obresti sklada za leto 1960	din	361 046.—
Tone Plešec, sekr. obč. kom. ZK Medvode	din	1 100.—
Marjan, Keršič, Ljubljana, Ižanska 94	din	500.—
PD Železničar — namesto venca za pok. prof. Westrom	din	5 000.—
Stane Petelin, Ljubljana	din	90.—
	din	653 291.—

SKLAD DOMA ZLATOROG

Stanje sklada dne 10. X. 1960	din	7 867 435.—
Zbrano do 31. XII. 1960	din	653 291.—
Stanje sklada dne 31. XII. 1960	din	8 520 726.—

Nesreče pri smučanju

DR. ING. FRANCE AVČIN

Smučanje je malo nevaren šport, vsekakor manj nevaren kot n. pr. vožnja z motociklom v gostem mestnem prometu ali po poledeneli cesti. Celo na najgosteje voženih smuških »pistah« znaša verjetnost za poškodbo komaj 0,2 promila, na deset tisoč spustov dve nesreči. Pa vendar odneso izpod kranjskogorske žičnice ob dnevih navala kar čedno število ponesrečencev. Zlomi so večinoma nožni, zaenkrat. Drugod so poškodbe tudi drugačne: s palicami prebodeni, na šture nasajeni ipd. V Švici sta nedavno dva brezobzirna divjaka (»Pistenrowdies«) treščila skupaj z glavama, da sta oba obležala — mrtva. Pri nas je nevarnost v tem, da premore slovenski snežni raj, beri in piši, dve smuški žičnici (krvavška ni smuška), pa je promet včasih močno gost. Progo bi morali razdeliti na dvoje, za smučarje in za dirkače, da ne bo medsebojnih srečanj. V tujini so to poskusili s smuškimi prometniki, pa so ga dirkači s čeladami na glavi brž težko povozili. Pri nas se za te brezbrizneže, ki brez vseh ozirov drve v divjem smuku naravnost skozi množico mirno vijugajočih smučarjev, udomačuje lepo japonsko ime »kamikaze«, po pilotih prostovoljnih samomorilcih v večjo čast in slavo cesarja dežele vzhajajočega sonca.

Smuških poškodb bo tedaj vseh vrst od temena do pete in sicer dobesedno. Tipične pa so le nekatere in zanje je že zrasel strokovni izraz »smuška traumatologija«. Tri četrtine poškodb odpade namreč na noge, zlasti od kolena navzdol. Le-tém bi se dalo v veliki meri izogniti. O tem in drugem piše švicarski zdravnik dr. Robert Mihael naslednje (Die Weltwoche, 27. I. 1961).

»Najčešča poškodba je zlom golenskih kosti. Doslej so bili ti zlomi povečini spiralni. Kostni so videti, kot da jih je nekdo nasilno zasukal okrog njihove osi in odvil: počene po dolgem, konci so ostri in dolgi. Dandanes pa je tehnika smuške opreme že toliko napredovala, da so se spiralnim pridružili še čisti prečni zlomi. Povzročajo jih visoki, trdni in trdi moderni oklopljeni smuški čevlji — »pancerji«. Bolj so nemogoči, bolj so imenitni. Nad njihovim zgornjim robom se kost prelomi gladko vodoravno kot žveplenka. Obe vrsti zloma sta posledica nenadne ovire pri hitri vožnji. Srečen, kdor doživi le prečni zlom, oni s spiralnimi uživajo najprej ekstenzijo kosti, če jih ni treba zvezati skupaj celo z žebli ali vijaki. Vsekakor imajo časa premišljevati o modernem smučanju in opremi v postelji 2 do 3 mesece.

Posebnost so zlomi v členku. Če naj členek pozneje ne boli ali celo atrofira, mora biti naravnan do milimetra natančno. Mavec se ne sme odstraniti pre zgodaj, 6 do 16 tednov je normalno.

Zelo neprijetne in zelo česte so natrgane ali pretrgane kolenske vezi. Bolečina se pojavi čisto šele po nekaj urah in v kolenu ni vedno »vode«. Zato stvar čisto vzamemo prelahko. Tudi ta poškodba zahteva mavec, pri pretrganju 4–6 tednov od stopala do sedala. Zanimarjane kolenske poškodbe prinašajo na stadijnost neprijetno presenečenje: opletajoč kolenski sklep. Mlademu človeku ga je mogoče operirati, preko 30 let pa je včasih treba sklep celo otrditi, da je hoja sploh mogoča.

Česta kolenska poškodba smučarjev, pa tudi nogometašev, hokejistov ipd. športnikov je zmečkanje meniskusa s poškodbo sklepnih vezi in brez nje. Meniskus je hrustančasta vezna ploščica v kolenskem sklepu. Ima isto nalogo

kot dandanes že kar proslule ploščice med hrbtenci (bolezen »hernia disci«): tvori odbijač med dvema v sklep združenima kostema, tu stegnenico in golenjo. Pri upognjenih kolenih in močnih zasukih se natrga, počí, pretrga, često hkrati s sklepnimi vezmi. Meniskus zdravijo spočetka z mesece trajajočim mirovanjem, često z delnim mavcem, ki se lahko sname. Manjše reže ali odtrganine se tako pozdravijo same, zmečkane celo v kratkem času. Če pa se ponavlja zaskočenje sklepa ali »voda« v sklepu, pomaga le operacija. Ta pa je dandanes že močno dognana. Mnogo naših športnikov se je o tem že lahko prepričalo. Zelo nevarno pa je, če ne mirujemo dovolj časa, kolenski sklep si lahko poškodujemo najteže in za vselej.

Najmodernejša smuška poškodba pa je trganje Ahilove kite, močne kite, ki gre od petne kosti navzgor. Primeri se zlasti pri padcih naprej v modernih čevljih in moderni, v osi smuči povsem togi vezi, n. pr. slovi »Langriemen« v današnji izvedbi. Nekaj se mora vdati, vez se noče, mora se kost ali kita. Treba jo je seveda operirati, zašiti. Nek znan smučar si jo je pretrgal stoje, ko ga je zadel močan sunek vetra in je padel naprej. Moderne vezi ...!

Vsak stroj se mora pred delovanjem ogreti, naj bo avto ali človeško telo. Človekova reakcijska hitrost se v primeri z reakcijsko hitrostjo razvitih živali še najbolj približuje polzevi. Z znatnim treningom si jo lahko nekoliko popravi, a le do tiste, ki mu jo je dala narava. Pomanjkanje vežbanja se kaže približno tako kot premalo olja v gonilniku motornega vozila. Spustiti se mrzel, nerazgiban ali utrujen, brez treninga po ledeni, strmi smuški progi je nesmisel in neumnost. Dogaja pa se dnevno tisočkrat. Nič čudnega, če število nesreč raste. Pri visokogorskem smučanju se človek razgiba lepo počasi, smuča previdneje, sekunde mu niso važne. Previden je in ogret. Na vzpenjačo pa pride smučar po celem tednu ali več mestnega življenja, ki fizično gibanje vse bolj in bolj izključuje. Nesreče se zato zgode ponavadi takoj spočetka. Organizem se tudi močno ohladi, če si vroč pridrvel do izhodiščne postaje, tam čakal pol ure na vetru, nato te pa mrzla sedežnica potegne v še bolj mrzle višave. Trd si ko batina, treseš se od mraza, zato takoj navzdol, da se ogrejemo! Pravilno pa bi bilo, da bi morali smučarji od končne postaje najprej nekaj minut peš navzgor, nato bi šele sledila proga. Vsak drug športnik ve, da si mora popreje ogrevati telo, le smučarji to splošno naravno pravilo prezirajo.

Glavni vzrok nesreč na smučeh je pa vseeno preutrujenost. Tako psihologija kot fiziologija povesta, da sta duševna in telesna utrujenost glavni vzrok napadnih športnih kretenj, še preden smo se ju zavedli. Smo kot otroci, ki se jim oči zapirajo, pa le nočejo v posteljo. Pojavi utrujenosti se kažejo že v stilu vožnje. Često se popravljamo, da ne pademo, postanemo nepotrpežljivi in hočemo manjkajoče izsiliti. Siti omahovanja in padanja se zaženemo na slepo, namesto da bi se spočili. To so vzroki, da je nesreč največ ob začetku in ob koncu smuškega dne.

Zato je sredi smuškega dneva potreben odmor, odpočitek, kljub »zamuženim« vožnjam pri abonmajski vozovnici. Topel prostor, udoben stol, nekaj res vročih čajev ali kave pomiri tresoče se mišice in napete živce starim, pa tudi mladim. Kdor ne mara čaja ali kave, privošči si vroče juhe, po možnosti take, ki ni videla papirne ali kovinske vrečke! Dražja je mogoče, toda neverjetno poživí vse funkcije.

Še tako moderna oprema ne nadomesti smuškega znanja ter izkušenj in zato sama ne ščiti pred poškodbami. Tudi sicer ni najboljše vse, kar je najnovejše. Slovi avstrijski stil »das Wedeln«, opletavo voženje hitrih zavojev s pregi-

banjem v bokih je sicer lahkoten in hiter, toda res koristen je le za slalom. Za silovite hitrosti v smuku ga že opuščajo. Prinaša pa s svojim neprestanim nenaravnim obremenjevanjem hrbtenice zlasti starejšim smučarjem bolečine v križu, išias in hernio disci. Mnogi starejši smuški učitelji so si morali zaradi »opletanja« ojačiti hrbtenico s — stezniki! Le tako prenesejo nove obremenitve spodnjega dela hrbtenice.

V tekmovalnem smučanju se že uveljavlja novi stil, francoski to pot, z večjo obremenitvijo pet in nižjo lego težišča telesa. Res novo? Pa menda ne bomo doživeli povrnitve škarjaste kristijanije, tiste z zaklonom, tako čudovite v celem snegu, a tako zaničevane, da je pred pravovernimi smučarji še omeniti ne smeš. Nič novega ni pod soncem.

Veljalo bi povedati še nekaj o smuških vezeh. O povsem togih, togih tako v vzdolžni kot v prečni smeri ni vredno razpravljati. Kdor jih ima, lomi si noge naprej, pomoči mu ni. Tudi ne tam, kjer mora s smučmi hoditi. Tu nas zanimajo le varnostne vezi, ki rasto nove kot gobe po dežju. Francoska revija »La Montagne« jih je lani kritično razvrstila in ocenila, prikaz pa je že zastarel, zaostal za razvojem. Res dobre so le tiste, ki kakorkoli ščitijo i pred znojnimi preobremenitvami i pred padci v smeri smuči naprej in nazaj, pa tudi pri kombinaciji obojih.

Elementi, ki naj ščitijo pred torzijskimi zlomi imajo vsi napako, da to vrše pri prstih noge, ne pa pri peti. Za zaščitno delovanje potrebni zvojni moment, ki se s členka prenaša preko kosti v stopalu, je tako nevarno velik, zlasti če je »marker« pretrdo nastavljen ali zamrznil. To je tudi vzrok, da radi odpovedo patentni sprožilni natezalci jeklenega veznega kabla, pa smo pri najmodernejšem »Schuhkantenbruchu«. Varovalni element à la »Marker« se bo moral preseliti k peti, jeklena vez pa je najpametnejša tista, ki zaščite ne vnaša v natezalec, temveč v kablovi spiralni peresi: pri preobremenitvi se le-tá podaljša za 5 cm levo, desno ali obojestransko. Deluje sigurno pri padcih naprej — nazaj in že sam tudi pri stranskih, celo brez »markerja«. Če je zraven še ta, čeprav pri prstih, je varnost kar znatna.

Vse te vezi pa ne dovoljujejo hoje in turnega smučanja. Zato je več firm že napravilo različno oblikovane male stranske čeljusti, ki drže čelvelj na smučki tudi brez diagonalnega vleka, in tako omogočajo odmikanje pete od smučke pri vzponu in hoji. Kombinacija »marker«, dodatne čeljusti (»kandahar« letos, kar sklopljive in fiksno montirane), in izskočni jekleni kabel z dvema paroma kljukic, pri peti in pri prstih, že omogoča vse vrste smučanja, tekmovalno kot turno. Le težka je še in — draga!

Pa še nekaj: Ne pozabimo si primerno privezati smuči k nogi, da jih pri delovanju mehanizma ne izgubimo! V gorah nas to lahko spravi v težaven položaj, na žičnici pa tovariše v resno nevarnost. Pobegla smučka ima živo silo hujšo od krogle iz pištole. Kar zadene, vse poškoduje pošteno. Če nočemo nartnega jermena, opravi ta posel mala sponkica (karabinerček) na koncu vrvice ali vezalke.

Bomo kdaj doživeli, da se bo n. pr. podjetje »Plamen« v Kropi lotilo kake moderne vezi, varnostne seveda? Ali bomo pa morali čakati četrto stoletje, dokler se po »sodobnem« gospodarskem računu štanče za njihove stare vezi ne izrabijo do kraja... Kje smo še v primeri z iniciativnostjo ter elastičnostjo ostalega sveta, gospodarsko in miselno!

Potrošniki pa naj si lomijo noge naprej s starinsko opremo ob kranjsko-gorski in pohorski žičnici.

(Zgodba velike ljubezni, da o težavah okrog nje niti ne govorimo).

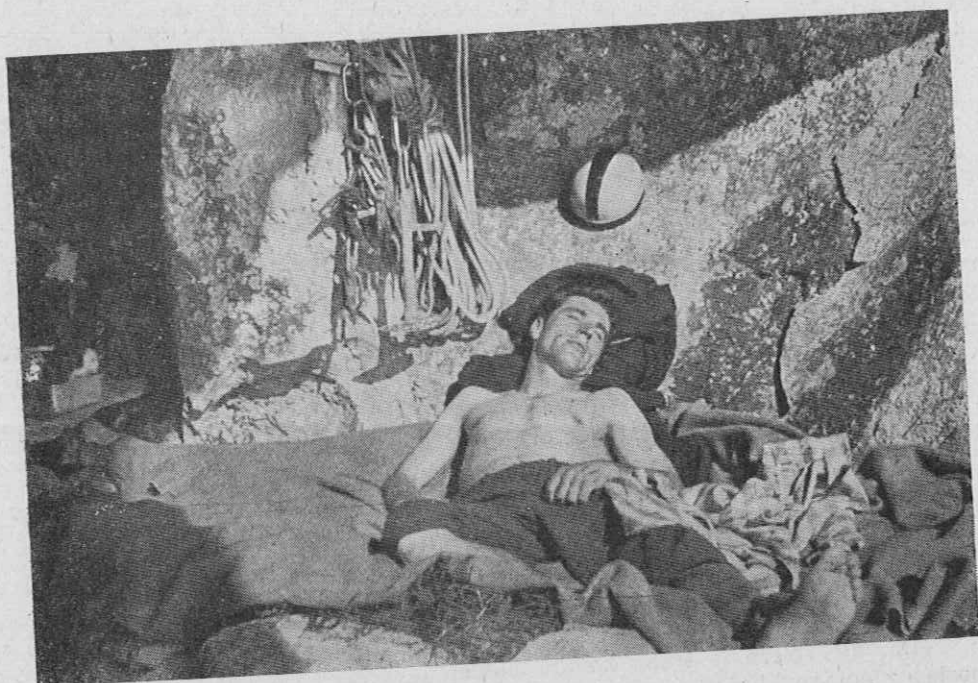
Bilo je v letu gospodovem 1959, ko je mojemu ušesu prvič uspelo uloviti skrivnostno besedo »Križevnik«. Od tistega časa naprej nisem našel v sebi več pravega miru. Mit o neprepleznani steni je vse bolj in bolj glodal ter vznemirjal mojo alpinistično žlico. Moj nemir se je še povečal, ko sem kasneje zvedel za kruto resnico, da že obstaja nekaj vročih čistilcev te deviške stene. Cvet fantov kranjske, koroške in štajerske dežele se je pulil za njeno naklonjenost. Višek vsega pa je bil, ko sem zvedel, da že obstaja nekdo, ki mu je uspelo nažicati njeno sliko. Res, bil je zadnji trenutek.

Ker sem po naravi bolj plašljiv v ljubezenskih zadevah, kar se tiče visokih dam iz krogov pete stopnje, da ne govorim o tistih iz šeste, je zadeva nanesla tako, da sem bil pri tej stvari prisiljen nasloniti se na izkušenega tovariša brez večjih ljubezenskih ambicij, ki bi bil z mano pripravljen deliti to veliko ljubezen.

Dušan, ne ravno premajhen, toda čokat homo alpinus, ki je imel za sabo nesrečno ljubezen s Tursko goro, ki ga je pred leti zavrnila tik pred svatbo, je bil kakor ustvarjen, da si tukaj v Križevniku poceli svoje še skoraj odprte srčne rane.

Nesrečna ljubezen s Tursko goro ga je naredila previdnejšega v teh stvareh.

Minilo je nekaj soparnih dni, polnih nestrpnega pričakovanja. Bile so strašne noči, ko sem se zbujal sredi grozotnih sanj, v katerih so nama ljubezenski tekmeci tik pred svatbo ugrabili ljubljeno steno. Ne vem, kje bi že lahko končal, da nisem našel globoke tolažbe v zavesti, da so svatovske priprave že v teku. In res, ljubezenka pošta je bila vse pogostejša. Nekega lepega dne sva se odločila, nisva več vzdržala, sam Eros je moral biti tisti, ki nama je dejal: »Pojdita!« In midva sva pobasala skupaj svatovska darila ter se podala v obljubljeno dolino Logarsko. »Čez tri gore, čez tri dole!« sva veselo prepevala, ko je

Križevnik – Počitek pred vzponom ali Dušan se je predal soncu

hropel najin železni konjiček čez konjiške klanke tja proti lepemu slovenskemu mestecu Celju. Tik pred njim sva najinega vranca nalahno potegnili za vajeti. Takrat mi je Dušan zaupal težko slutnjo, da bi nama znali prijatelji, ki bivajo v Celju, po starem običaju postaviti šrango, kajti lepa nevesta je vendar spadala v njihov okoliš. Pa šrange ni bilo. To je bilo dovolj, da je Dušanu postala stvar še bolj zagonetna. Sklenil je, da brez blagoslova domačih fantov nikakor ne gre naprej. V tej zadevi je vztrajal še tembolj, ko je ugotovil, da ima cel šopek klinov premalo. Brez teh bi pa bila prava sramota pokloniti se steni.

»Pa poprosi in poišči enega teh fantov«, sem mu dejal. Ni mu bilo treba dvakrat reči, šel je naravnost v njihov štab in dvignil telefonsko slušalko. Na ustih mu je zaigral nasmeš, ko mu je glas na drugi strani žice obljubljal, da bodo klini še tisti dan zvečer pri »Rogovilcu«, lepi gostilnici tam ob Savinji.

Da, da, pri Rogovilcu so bile zadnje besede dobrega tovariša, ki je bil takoj pripravljen nesebično pomagati svojemu bližnjemu.

»Klinov ni! Pojdita na Okrešelj!« Namesto podpisa se je nadobudni pisec tega tragičnega sporočila podpisal kar v imenu vsega AO Celje. Ta lepi listek naju je v trenutku povrnil v realne zemeljske sfere. Izstopila sva iz oblaka sreče in se pogreznila v mračne vode črnega preklinjanja, tega edinega sredstva, ki nama je še ostalo ob tem udarcu usode.

»Saj sem slutil, saj sem slutil«, sem topo ponavljal predse. Dušan pa, stari prekaljeni ljubimec, ni klonil. Vzkliknil je:

»Ideja!«

»Kakšna ideja?«

»Kovačija!«

»Kje?«

»Pri Robanu!«

Iz srca se mi je odvalil težek kamen. V mislih sem že razbijal po železu in koval, koval usodo Križevnika. Ni nama bilo treba dolgo čakati, stvar je hitro stekla. Zapoznelemu vasovalcu tam pri Robanu bi se lahko tisti večer nudil lep pogled na tri postave, ki so v luninem svitu molče korakale proti kovačnici ob Beči, hiteči v Savinjo. Prva je bil Dušan s prižgano petrolejko v roki, druga Robanov sosed, lastnik kovačnice, in tretja s šopom tresk v rokah je predstavljala samega bornega pisca teh vrstic.

Vrata stare, s pajčevino prepredene kovačnice, so zaškripala v gluho noč. Postave so se odplazile v njeno notranjost, nakar je sledilo divje žvenketanje in rožljanje. Možje so izbirali primerne kose železa. Material, kup zarjavelega železa raznega izvora, je bil izbran v rekordnem času. Eden je gonil meh, ogenj se je razžarel, kosi železa so frčali vanj.

Močna postava kovača je pograbila iz ognja prvi kos, ki ji je pač prišel pod roko. Bil je to droben ostanek okovja iz starih domačih vrat... Ob pogledu na specialno, majhne dimenzije te surovine je zaskrbljeno izjavil:

»Fanta! Glede varnosti teh klinov si operem roke.« Potolažil se je delno šele takrat, ko ji je tisti drugi pri mehu začel razlagati nekakšno teorijo o specialčkih, ki so baje zadnje čase zelo v modi. Potem je ostalo vse v glavnem brez besed. Slišalo se je le monotono udarjanje kladiva po razbeljenem železu, ki ga je tu in tam prekinila kakšna rahla kletvica, posvečena dobrim prijateljem...

»Da, da, železo je treba kovati, dokler je vroče!« je izjavila ena izmed postav z novimi klini v rokah, ko so se zapirala vrata kovačnice.

Nato so se postave porazgubile brez besed v tihi sobotni večer. Petrolejka je ugasnila, le velik srebrn mesec jim je še zaželel lahko noč, preden se je spustil za Krofičko.

Nedelja... jutro! Praznično petje ptic okrog Robanove domačije naju prebudi. Še zadnjič urediva balo.

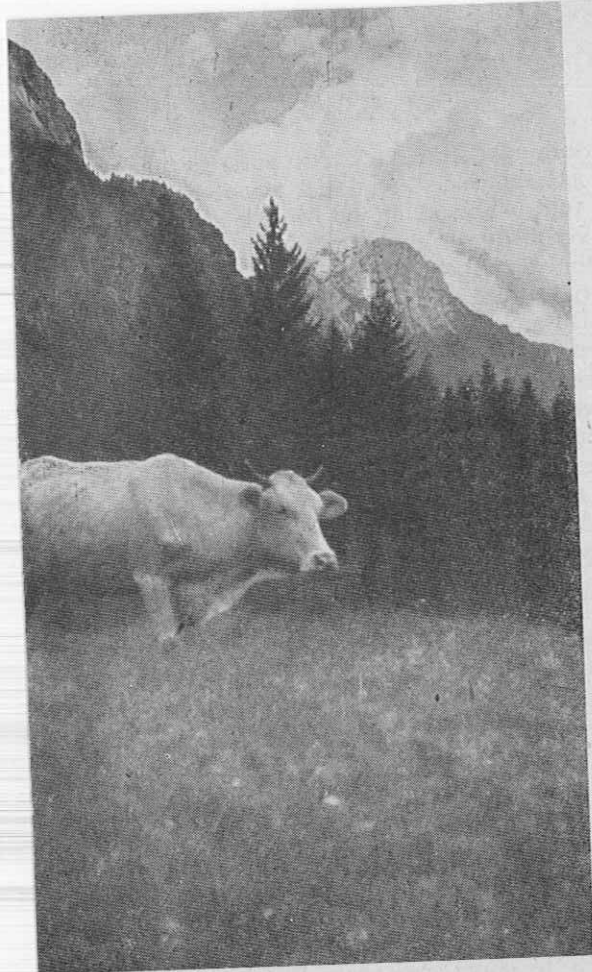
»Danes jo poneseva pod samo steno!« mi slovesno izjavi Dušan, pri tem ko skobno niza na vrstico najin včerajšnji izdelek — specialčke. Odpraviva se v veliko kmečko sobo. Roban naju postreže s polno skledo dobrih žgancev, kakor je že pač običaj pri tej hiši. Med krepkim zajtrkom nama daje zadnje nasvete o pristopu pod vznožje stene. »Kakšne tri ure bosta hodila, če dobro stopita,« so njegove zadnje besede, preden stopiva na prag.

Po dobrih desetih minutah hoda po hudourniškem produ zagledava smreko z rdečo piko na deblu. Sva na stezici, ki naju mora popeljati do partizanske bolnišnice, vsaj tako nama je pravil Roban tam spodaj. Steza zavije na levo ven iz hudournika strmo v breg.

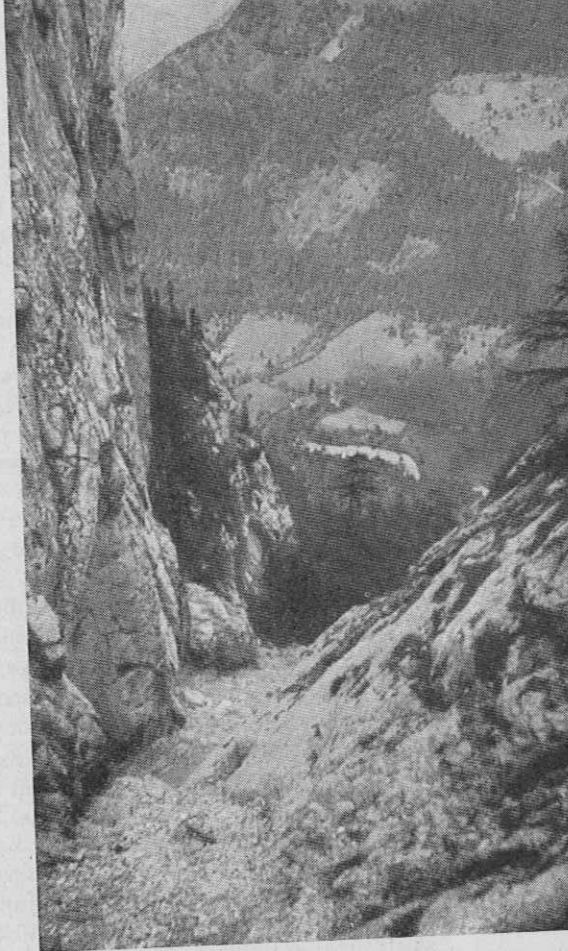
Le kako so spravljali čez to strmino težke ranjence, si razbijam glavo, ko se sam potim pot teže nahrbtnika. Ne mine še dobra ura, ko zagledava bolnišnico. Pod košatimi smrekami stoji majhna, dobro ohranjena baraka, v kateri najdeva nekaj bornih ostankov primitivne opreme. Ob vhodu vanjo je na levi strani majhno ognjišče, na desni pa pogradi. Tukaj so se ranjeni partizani greli, kadar je pritisnil mraz.

Nekoliko višje, nekaj metrov nad to barako, naju ozka stezica pripelje pod veliko previsno skalo. Tukaj je po vseh znakih sodeč morala stati glavna baraka, v kateri so se vršile primitivne operacije. Previsna skala nad tem mestom je bila tukaj kot nalašč za zaščito pred pogledi ali napadi sovražnika iz zraka.

Na skali opaziva pred kratkim vzdano ploščo, ki nama pove, da je ta bolnišnica delovala v letih 1944/45. Nekdo nama je kasneje pravil, da je ta

Križevnik – Pogled iz Robanove planšarije proti Rađuhi, v desnem kotu del stene Križevnika

Križevnik – pogled iz poti proti vstopu, nazaj na Robanovo domačijo – Robanov kot

bolnišnica bila izdana, vendar pa so partizani pravi čas še zvedeli za izdajo. Dva dni pred prihodom belogardistov so vso opremo evakuirali v Koprivno.

Od bolnišnice navzgor se pot porazgubi v množici majhnih gamsjih stez, ki so ponekod prav lepo vidne, drugje pa se zopet zgubijo v živi skali, tako da sva prisiljena spuščati se v prvo plezarijo. Na najino srečo se košaté tu in tam grmi rušja, ki nama nudijo prijetno oporo pri plezanju. Z njihovo pomočjo naglo napredujeva, ko opaziva na svoji desni strani ne prestrmo strugo hudournika. Odločiva se, da napredujeva ob njem navzgor. Hladna voda v apnenčastih kadunjah nama nudi prijetno osvežilo. Srkava jo z užitkom. Nič ne veva, kako bo tam zgoraj z vodo. Mogoče je to zadnja priložnost, da se pošteno napijeva. Potem greva počasneje. Dušan pravi, da hitreje nima smisla iti, da ne bi po nepotrebnem povečala transpiracije. Predava se čaru lenobne plezarije, ki nama omogoča, da se še tu in tam skloniva za kako zakasnelo borovnico. Nisva še hodila dobro uro od bolnišnice navzgor, ko Dušan opazi vhod v nekako votlino. Odloživa balo, iz nahrbtnika vzamem baterijo. Polna raziskovalne strasti se vrževa na delo. Nagloma prodirava po ozkem rovu v jamo. Nenaden tresk betice ob trdo skalo naju opozori, da se je treba skloniti pred veličastjem jame. Plaziva se tako še naprej, ko se jama nenadoma razširi. Sva v veliki dvorani. Nekje

na levi slišim v temi curljanje vode. Snop slabotnih žarkov iz baterije mi razkrije majhno kadunjo kristalno čiste jamske vode kapnice. Ne morem si kaj, da ne ukradem iz nje nekaj požirkov, tudi Dušan ni nič boljši od mene. Kmalu je čuti v tej skrivnostni podzemeljski votlini le še požrešno srkanje dveh žejnih bitij. Podava se naprej v notranjost. Rov se rahlo spušča navzdol. Nekje spodaj se jama navidezno zaključí. Greva nazaj, ko opazim tik nad sabo veliko odprtino v samem stropu jame. Tedaj mi zaupa Dušan, da ga zebe in se poda ven iz jame. Sam pa zlezem navzgor, ali bolje rečeno, se skobacam skozi odprtino. Srce mi nemirno bije, ko ugotovim, da sem prišel v nov sistem dvoran. Nekaj časa še raziskujem, ko se spomnim na Križevnik. Kaj neki bi si mislila moja stena, če bi me videla, kako se vlačim po tej jami, mi roji po glavi. Prav naglo se poberem iz nje. Človek ne more vendar imeti kar dve veliki ljubezni hkrati.

Ura je bila dvanajst, ko sva vsa mokra v potu svojega obraza z nekega majhnega sedelca zagledala najino ljubljeno steno v vsej njeni veličastni lepoti. Pogled nanjo naju je čisto prevzel. Nisva si mogla kaj, da ne bi odložila najine težke bale. Nastopil je eden tistih lepih nemih trenutkov, ki jih po navadi srečamo v območju vseh velikih ljubezni. Stena je molčala.

Tudi midva sva molčala. Globoko sva zajemala sapo in jo požirala z velikimi očmi. Srce nama je vse burneje utripalo.

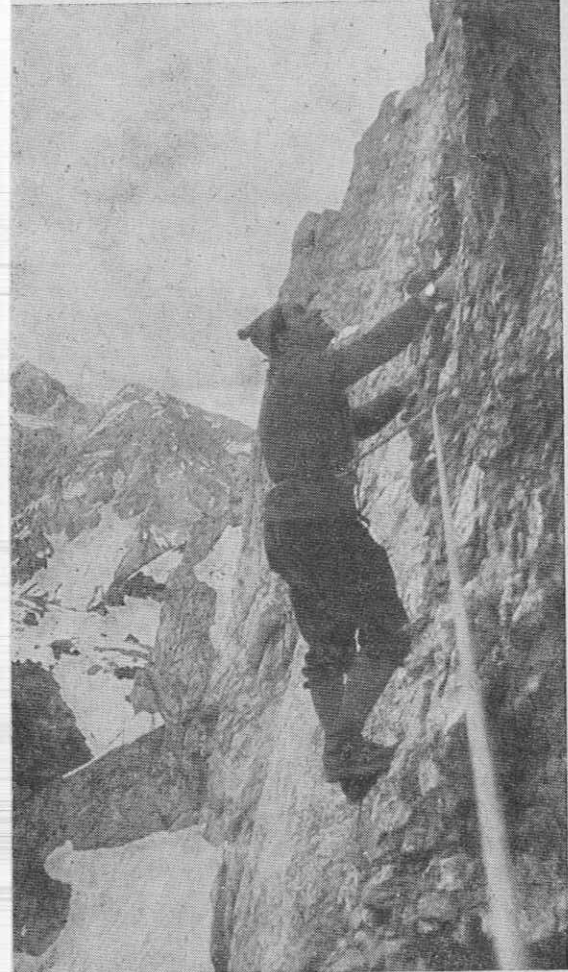
Tedaj je Dušan nenadoma opazil nekaj metrov tik nad sabo majhno zijalko. Obšla me je temna slutnja ob asociaciji na tisto jamo tam spodaj.

Vendar si nisem mogel kaj, da ne bi sledil Dušanu, ki je že lezel vanjo. Pred samim vhodom v zijalko tam zgoraj je bila majhna ploščad. »Tukaj bova spala«, je odločil Dušan! »Hajd po balo!« Kaj sem hotel, starejši je bil, moral sem ga ubogati. Hitro sem zlezel navzdol in si jo oprtal. Kar precej je bilo sedaj, ko sem moral zraven še njegovo pobasati. Dušan je ta čas izginil v samo notranjost zijalke. Šel sem za njim. Znašla sva se v veliki dvorani. Prižgala sva svečo. Mislila sva že oditi ven, ko opazi Dušan na svoji levi strani čudovite skulpture kapnikov. Pod njimi se nama je odprl ozek rov. Dušan je zlezel skozenj. Rov se je kmalu končal, vendar se je v samem koncu razširil v lično votlinico, bogato okrašeno z visečimi stalagmiti. Svetloba sveče iz notranjosti je sevala skozi čiste kristalne kapnike, njeni žarki so se ob njih lomili in vse je bilo kot v pravljici. Strmela sva nekaj časa v to igro narave. Odložil je svečo na enega izmed stalagmitov. »Naj bo tu!« je dejal. Od nekod sem prinesel šop vresja, Dušan pa je ta čas naredil podlago iz kamenja in tako je bilo najino gnezdece kaj kmalu gotovo in pripravljeno, da sprejme svoje goste. Žarki popolnanskega sonca, ki so svetili na verando, so naju popolnoma omamili, predala sva se njegovi čarodejni moči in zaspala.

Bilo je že pozno popoldan in sonce je kanilo vsak čas zaiti nekje za Krofičko, ko se je Dušan prebudil z mučnim občutkom žeje. Nič ni pomagalo. Morala sva vzeti čutaro in se odpraviti na lov za vodo. Po dolgem tavanju sva odkrila lužo, ki je vroče sonce še ni izpilo. Po mrzli večerji sva se poskušala predati sladkim sanjam. Moram priznati, da sva lepo spala, le velik srebrn mesec nama je, sam ne vem zakaj, večkrat ponagajal.

Jutro in to zgodnje jutro je bilo, ko me je Dušan pošteno dregnil pod rebra z vzklikom: »Glej, Ojstrica žari!« Res, bila je kot goreča baklja. Vstala sva, se navezala ter si oprtala železje. Kot pristaš sodobnih vitezov sem si nataknil še čelado. »Človek nikoli ne ve, kdaj lahko dobi kaj po betici«, sem mu pravil.

Vstopila sva. Najina nevesta naju je sprejela vsa okitena s cvetjem. Prva polica, takorekoč sprejemna polica, je bila polna prelepih Cojzovih zvončnic, v

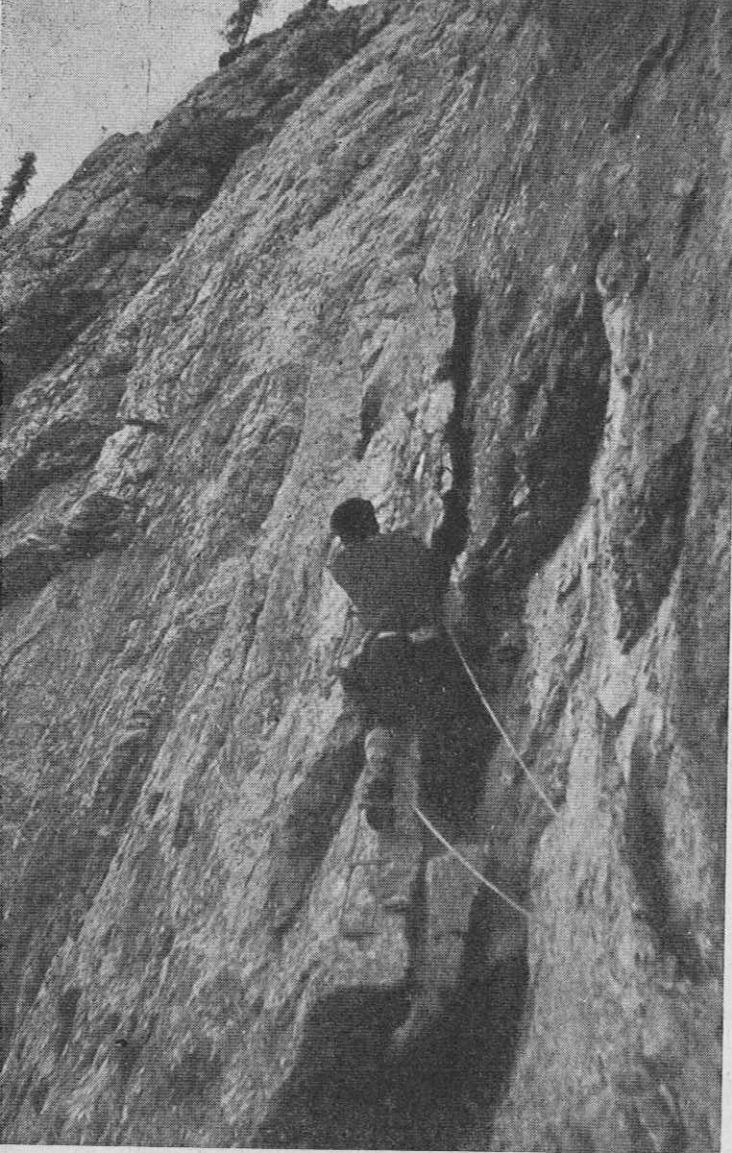

Severna stena Ojstrice — Herletova smer v ozadju zapadni del Savinjskih Alp

Severna stena Ojstrice — Herletova smer — vstop v prečnico

njihovi družbi so cvetele velike bele planike. Kako vabljivi cveti! Utrgala bi jih, pa nekaj nama je branilo skruniti to deviško lepoto stene.

Stena naju je sprejela v svoj objem vse višje in višje. Lahkega pristopa je bilo kmalu konec. Pred nama je bila tanka, na steno prislonjena luska. Dušan je plezal prvi čez njo. Krušljiva luska mu je dala prvi poljub, ko je v zankah opirajoč se preizkušal njeno zvestobo. Pokazal mi je svoje lice: »Vanč, ali se mi kaj pozna?« »Malo!« sem mu odvrnil, potem se je ves blažen nasmehljajal. Plezal je naprej ojunačen. Ves nestrpen sem komaj čakal, da je prišel do drugega stojišča. Sklenil sem, da vodim naslednjo dolžino sam, pa ni bilo nič posebnega. Potem je šel zopet Dušan. Bila ga je vesela, močno ga je objela, tako močno, da ga iz svojega objema ni hotela spustiti niti po dveh urah. Ves izčrpan, v zankah varujoč, me je po tistih tridesetih metrih vlekel Dušan k sebi, da mi jo prepusti. Nesebično mi je nato dala nekaj krepkih previsnih objemov, ko me je na koncu še pogostila z ugodnim počivališčem v majhni votlinici, prav pri njenem srčku. Nisem si mogel kaj, da ne bi v svoji veliki ljubezenski radosti potegnil do sebe že skoraj ljubezni sitega Dušana. Kmalu je prilezel. Ni bilo dvoma, tukaj sva bila skoraj čisto njena, tako močno njena, da sem že v duhu jel premišljevati, kako bodo prišli dobri reševalci in nama z vrha navzdol

Križevnik – Na lusk

spustili odrešilno jekleno vrv sem do te votlinice in naju potegnili ven na vrh. Vse okrog naju je bilo gladko kot v plesni hali velikega formata, le nekaj krepkih metrov nad nama se je bahavo razprostirala široka polica, polna sočne trave. Nenadoma je nastopil v meni trenutek omahljivosti, pri katerem mi je postalo skoraj žal, da sva se tako slepo pognala v to ljubezen, ki se lahko nesrečno konča. Tudi Dušanu sem zaupal svojo misel, češ, zdi se mi, da sva še skoraj nezrela za ta zakon.

»Molči! Ne tarnaj! Raje premišluj,« mi je odvrnil na moje tragične meditacije.

Nič ni pomagalo. Svoje že tako izmučene možganske ganglije sem spravil v skrajno napetost. Ni bilo zaman. Nenadoma mi blisne v njih odrešilna misel: »Nihalna prečnica!«

»Znaš dobro držati?« rečem Dušanu.

»Zakaj?«

»Tako!«

»Znaš?«

»Zakaj?«

»Boš že videl. Torej drži! Zagvozdi se v votlinico in me spuščaj počasi navzdol,« sem mu dejal zapovedovalno.

»Dobro!«

Zagvozdi se je. Spustil sem se navzdol ter zanihal nekaj metrov v levo stran. Pred mano se je tedaj pojavila odrešilna razpoka. Hitro sem zabil kasinčka. Pred seboj sem sicer imel še nekaj izlizanih oprimkov, toda klinov se tukaj ni dalo več zabijati. Stal sem nerodno. V noge me je prijel rahel krč.

Padeč! Ne!

Zbral sem skrajne moči in skoraj akrobatsko zdvijal po težkem terenu na odrešilno polico. Objel sem jo... travo... polico... steno. Tam nekje spodaj je medtem jel robantiti Dušan:

»No, no, končaj pri vragu! Ali si že čisto pozabil name?«

Kaj sem hotel? Potegnil sem ga navzgor. Stena je bila toliko kot najina.

Način spuščanja ob vrvi z uporabo dveh pomožnih škripcev

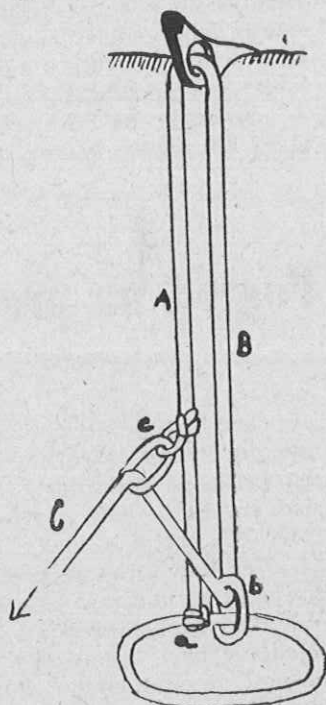
DRAGO ZAGORC

Iz stene sem se že večkrat spuščal ob vrvi in sem imel včasih neprilike: Slabo zabiti klin mi je žrl živce, morda nisem izbral pravega načina za spuščanje, ali pa sem bil že zaradi dejstva, da grem navzdol namesto navzgor, slabo razpoložen. Prve-
mu, t. j. klinu, če ni primerne špranje in če je človek slabe volje, se ne da pomagati: Klin mora v vsakem primeru nositi vso težo, ki jo nanj obesimo, pa četudi so na vrvi najrazličnejši vozli in zanke. Pomagamo lahko le tako, da ne delamo na vrvi raznih akrobacij, ampak da stremimo za tem, da je vrv ves čas enakomerno obremenjena. Da postanemo dobre volje, si povemo dober dovtip — če se ga spomnimo, ali pa začnemo govoriti v kakem drugem jeziku.

Drugo pa je z načinom, ki si ga izberemo za spuščanje. Vsak ima dobre in slabe strani, izberemo si pa tistega, ki danim razmeram najbolj ustreza. Zato moramo tehniko spuščanja dobro poznati. Navadno uporabljana načina, kot sta Dülferjev sedež, karabinski sedež, imata slabo lastnost, da sta pri spuščanju zavzeti obe roki. Ena za ravnotežje, druga pa za spuščanje, kar je lahko včasih neprijetno. Druga nevarnost je, da ni povsem gotovo, če bomo lahko potegnili vrv k sebi, ko smo se spustili na stojišče. Vrvi se lahko zvijeta druga okoli druge, če ne pazimo, in potem ju za nobeno ceno ne spravimo skozi klin. Pri obeh navedenih načinih si lahko pri spuščanju brez posebnega prizadevanja opečemo roke pa še noge povrhu. Če ne dosežemo stojišča, bi bilo veliko vprašanje, če bi zmogli ob vrvi »v prostem stilu« nazaj na stojišče. S tem pa nočem reči, da sta Dülferjev ali karabinski sedež nepripravna, le včasih, v posebnih razmerah lahko spravita človeka v zadrego.

Že od nekdaj sem se rad spuščal tako, da sem ostal navezan na enem koncu vrvi, drugega pa sem potegnil skozi klin in sem se s tem, da sem tega popuščal, pomikal navzdol s polovično brzino. Spuščanje je bilo posebno v strmi skali težavno, ker je prosti konec močno vleklo navzgor. Pred dnevi sem pri spuščanju iz Ogrinove smeri v Ojstrici uporabil škripec, kot je razvidno iz skice:

Vrv gre od pasu, točka »a« na skici, skozi uho klina nazaj do pasu — skozi karabinec »b« h karabincu »c«, ki je pritrjen na vrvi »A« z varovalnim vozlom, uporabljenim pri načinu Levstik-Avčin za reševanje padlega soplezalca ali z bolj nerodnim vozniskim vozlom in nazaj k spuščajočemu se plezalcu, ki ta prosti konec »C« spušča z brzino — kot si jo želi pri spuščanju. Karabinec »c« mora biti oddaljen od karabinca »b« najmanj toliko, da se, ko se vrvi napnejo, ne prekrizata in napravita iz dveh škripcev nemogoč klopčič vrvi in

železa. Sila v prostem koncu vrvi »C« je zaradi škripca in velikega trenja zelo majhna, tako da vrv zlahka obvladujemo z eno roko. Stiskanje v pasu lahko zmanjšamo s karabinskim sedežem. Sila spuščanja je zelo majhna, da bi se morda lahko spuščali s človekom na ramah, še posebej, če bi si pripravili primerno improvizacijo Grammingerja; hočem reči, da bi si v skrajnem primeru lahko sami pomagali iz stene.

Slabo je, da ne moremo uporabljati zvezane vrvi, ker vozec ne bi zdrsnil skozi karabinec, in vrv se bolj obrabi kot pri drugih načinih.

Pogled na prehojeno gaz

TINE OREL

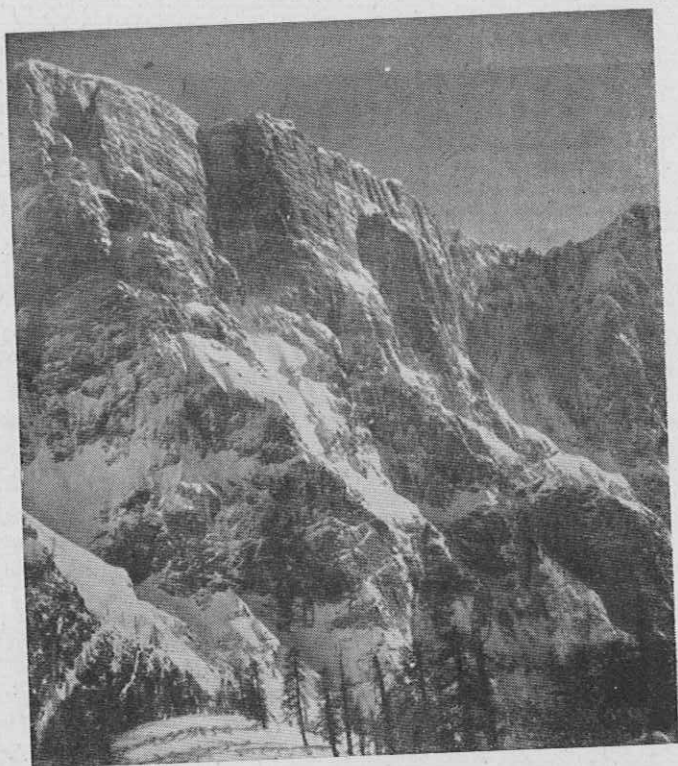
Gaz, ki jo je utiral Uroš Zupančič v našem planinstvu je pravzaprav mnogim znana, starejšim od njega, njegovim vrstnikom in mlajšim od njega. Ali prišla je priložnost, ko jo z veseljem in z občutkom dolžnosti ponovno sledimo. Ni se bati, njegova gaz je globoka, ne bo je zametel ne časa piš ne človeških strasti vihar.

Več kot 30 let je preteklo, odkar živi z gorami in za gore. Tudi takemu življenju se nabirajo leta in tako se je Uroš pretekli mesec srečal s petdeseto obletnico svojega rojstva. Kje je že leto 1928, ko se je kot sedemnajstletni mladenič prvič spoprijel s pečino in se ji zapisal za zmerom! In nato ves čas na poti, za enim ciljem! Bogato gorniško življenje, s to vsebino celovito, srečno, izpolnjeno življenje!

Na svet je prišel v Ratečah 8. marca l. 1911 v učiteljski družini. Čeprav ga je življenje kasneje klicalo drugam, v okolico Ljubljane in Ljubljano, je Dolini ostal zvest in se je vrnil k njej, čim je le mogel. Študij, poklic, zaposlitev, vse težave mladih dni in zrelih let, kakor da je vse stopilo v drugi plan njegovega življenjskega filma, v prvem pa so se zvrstili v dolgi rajdi njegovi plezalski uspehi v času, ko so v Grintovcih in Julijcih bile na delu številne močne naveze z velikimi nameni in uspehi. Med njimi je bil Uroš s svojimi prijatelji, ali pa sam, med najvidnejšimi. Z izredno telesno kondicijo, ki jo je pokojni Janez Gregorin imenoval »animalično«, s svojimi širokimi perspektivami v vseh naših alpskih dolinah in posebej s svojimi zimskimi vzponi je Uroš Zupančič v desetletju pred vojno predstavljal enega naših najpomembnejših in najsposobnejših plezalcev.

Preko 50 prvenstvenih vzponov je zabeležil njegov dnevnik. Kdo bi jih naštel! Spregovoriti bi morali za njegov jubilej njegovi prijatelji v navezah: Sandi Wissiak, njegov neugnani, drzni učitelj, ki ga je maja meseca l. 1933 vzel plaz v Sukalniku pod Planjavo; dr. Lev Bebler, izvrstni plezalec in smučar; dobri Dušan Vodeb in z njim mariborski plezalci, ki so v Urošu našli svojega učitelja; France Ogrin in Milan Cizelj, dve močni osebnosti z gora, sta padla v boju za svobodo; dobričina Maks Medja, eksaktni ing. Mire Dermelj; mladi Dušan Klepec, ki je onemel v Jalovcu. Lepa vrsta prvenstvenih, nekatere med njimi so take, da je Uroš nanje — brez zamere — lahko ponosen, z njim pa mi.

Njegova sled je zarisana v severni Triglavski steni, v Cmiru, v Prisojniku, v Planji, v Škrlatici, v Visokem Rokavu, v Široki peči, v Mojstrovki in Travniku,

Motiv iz Planice

v Visoki Ponci, v Jalovcu, Mangrtu, Dovškem Križu. Neizbrisno je dejstvo, da je Uroš prvi začel z zimskimi vzponi večjega pomena. Kdo se ne spominja njegovih zimskih dejanj v Triglavski steni! Cela vrsta njegovih spisov govori o tem. Iz njih je razvidno, da je Uroš z zimskimi vzponi v severnem razu Travnika, v kaminski smeri Mojstrovke, v Veliki Dnini, Kukovi špici, Travnikovi grapi, Hudičevem žlebu v Prisojniku, v vzhodni steni Prisojnika, Visoki Ponci in drugih zimskih poteh, ki jih je mnoge načenjal sam, utiral nova pota v slovenskem alpinizmu.

Bil je tista leta neprestano na nogah, kakor da bi ga gnala neutolažljiva želja po velikih dejanjih na samotna pota. Sam se je čutil goram najbližji, bolj izpostavljen subjektivnim nevarnostim, a zato tem bližji edinstveni sreči gornika — dvojni zmagi nad samim seboj: Ni se precenjeval, v naporih, ki si jih je brez oddiha nalagal, pa se je preizkusil do zadnje kite, sam pred samim seboj in pred zrcalom gora.

Zelo težke smeri je plezal tudi po vojni: V Široki Peči Dibonov steber, severno steno Frdamanih polic, vse smeri v severni steni Špika, Čopov steber, Travnik, Rogljico, Rakovo Špico in še marsikaj obsega njegova plezalska inventura. Ko se ozira po gorenjskih špikih, se mu oko z vročo ljubeznijo ozira na Prisojnik. Kdo se ne spomni njegovega zimskega vzpona po Hanzovi poti! Tu je Hudičev stolp in Hudičev žleb. Tu je veliko prečenje Mojstrovke in Travnika, Travnikove police do danes — neponovljene! Ni je alpske doline v naši lepi deželi, ki bi mu na razglednem vrhu petdesetih let ne nudila panorame zrelih, velikih, neminljivih gorniških užtkov in uspehov.

Uroš Zupančič

Panorama pa seže tudi v Zahodne Julijce, Dolomite, avstrijske Alpe, Mont Blanc. V Prenj, v Čvrtnico, v Solunsko glavo, Durmitor. Da, užitkov in uspehov! Pravzaprav gorniška sreča ne prenese glasnih besed, a priložnost govori za to, da o Urošu zabeležimo še nekaj pomembnih za njegov gorniški portret. Po osvoboditvi je z zanosom poprijel za delo v GRS in bil deset let njen načelnik. Kdor se je udeleževal takratnih zborov GRS, ve, koliko dela je bilo treba za organizacijo obveščevalnih točk in postaj, za modernizacijo opreme, za izbiro in vzgojo reševalcev. 250 reševalnih akcij se je udeležil sam od l. 1930. Če bi nič drugega ne bilo, bi bil s tem zapisal svoje ime v zgodovino našega planinstva. Njegova kronika GRS predstavlja dragoceno arhivsko gradivo, v njej je mnogo tihega dela in resnične ljubezni do stvari.

Uroš je dalje organiziral velike planinske prireditve na Gorenjskem. Kdo se ne spominja njegove akcije za Trento l. 1945, mogočne manifestacije Triglav v svobodi, Titovih štafet z vrha Triglava v vsakršnem vremenu! Ali je mogoče pozabiti pristrčno vzdušje prvega mladinskega tabora v Martuljku? Te stvari gredo v pozabo, takrat pa so bile izraz splošnega zagona in vneme, ustvariti tudi v planinstvu čim več, pritegniti množice, jim posredovati gore in vse, kar gore človeku nudijo. V planinski propagandi deluje Uroš že blizu 30 let. Skozi 25 let ni letnika Planinskega Vestnika, v katerem ne bi bil česa objavil. Sodeloval je pri prvem slovenskem planinskem filmu pred 25 leti in pri enem od zadnjih. Mnogo je predaval v Ljubljani, Mariboru, Celju, Kranju in po manjših naših krajih in tako tudi z živo besedo služil goram.

V propagando pa bi lahko šteli še eno njegovo dejavnost, ki pa ni samo aktualnega in aktivističnega značaja, marveč ima in bo ohranila trajno vrednost za planinstvo in njegovo kulturo. To je njegovo bibliofilsko zbirateljsko delovanje za zgodovinsko gradivo našega planinstva. Zdi se mi, da je v tem delu eden od virov njegove sreče. Mnogo prizadevanja, žrtev in nikoli priznane odpovedi je v takem ljubiteljstvu, morda nekaj podobnega kakor v sreči, priporjeni v spoprijemu z goro: Užitek je v tem občudovanju in spoštovanju. Kakor v gori je treba tudi tu premagovati samega sebe, vedno znova iskati in dopolnjevati, vedno znova hiteti za novimi dosežki. Iz tega Uroševega dela je vznikla ustanovitev Triglavskega planinskega muzeja, ene od najnujnejših nalog slovenske planinske kulture. Te naloge se doslej še nismo lotili sistematično in z vsemi silami, ki so za to pri roki. Urošovo delo za slovenski planinski muzej nam mora buditi vest dan za dnem.

Morda bo kdo rekel: Spet panegirik. Ne gre za to, za navedbo opravljenega dela gre. In Uroševo ni majhno. O. E. Meyer, vpliven planinski pisatelj in mislec, ki mu mi v marsičem ne pritrjujemo, je nekje lepo zapisal, da nam zavest o lastni moči predpisuje pota in cilje v gorah. Ko pa pride gornik z gora v družbo, v njegovem notranjem in zunanjem liku odmeva to, kar je v gorah doživel, na njegovem čelu se blešči »sij z gora«. Morda je res nekaj na tem. Ponošni opoj gorniške samoodpovedi in žrtve, ki mu nikdo ni priča, jasna bleščava samotnih ur na vrhah v miru in zgovorni tišini narave, trenutki soglasja z gorskim svetom, v katerem ne hrumi življenje in ne peče njegova bol, vse to je posebne vrste sreča in kdor je uživa na pretek, dobiva samosvoj duhovni obraz, samonikel in neodvisen. Srečo pa je treba vedno znova izbojevati, iskati in doseči, srce ni nikoli uslišano. Zato ima Uroš mnogo prijateljev, ki mu za njegovo petdesetletnico pristrčno čestitajo. Planinsko prijateljstvo ni naprodaj. Skupna pota nas povežejo za vselej, pota in pogovori na njih, pa tudi molk spredejo neuničljivo tkivo med nami.

Rože, rožce

LUDVIK ZORZUT

*Rože, rožce, oj, cvetice zale,
kam se vsule ste po živih mejah,
po gredicah, travnikih, alejah,
kam zrasle ste še v visoke skale?*

*K zemlji, k vam se vpognejo kolena;
kdo pozna vam lepa vsa imena?*

*Rože, rožce, o, premnoge ktere
vas poznamo v žlahtnostih rastoče,
v barvah pestrih se prelivajoče,
naj vas sonček greje ali dežek pere.*

*Ko v planinah milo se po vas ozremo,
eno, dve si za klobuk pripnemo.*

*Rože, rožce — pisana poljana,
kelihe odprite, dáhnite mamila
v nas, v podvigih okrepčila —
živopisana cvetana.*

*Zdrámite v nas vest zaščite:
rože, rožce:
rastite, cvetíte.*

Onkraj poslednje pritake...

VILKO MAZI

Trudne, mokre snežinke so se vrtinčile štirindvajseti dan novega leta v sveže izkopan grob na viškem pokopališču v Ljubljani. Je morda katera teh trudnih in mokrih popotnic priromala celo tam iznad daljnega Robanovega kota? — Prav nič čudnega bi ne bilo, kajti v črni krsti, ki se je pogrezala v tisto belo pogrnjeno jamo, je ležal veliki oboževalec in bard tega prelepega gorskega zatišja, Branko Zemljič. Prinesle so mu zadnji pozdrav in z njim legle k poslednjemu počitku, da ne bo ostal tako čisto osamljen.

Ko bi bilo po njegovem, vem, da bi ne želel biti pokopan nikjer drugje kakor sredi Robanove planine. Tam mu je bila vsaka še tako neznatna rožica v žametasti trati ljuba sестrica. Ptiče in metulje, ki so se v žarki luči poletnega dne spreletavali nad planino, je blagroval kot svoje brate. Gozdovi so mu odpevali, sleherna pritaka se mu je voljno odprla, da se je je le dotaknil. Vsi vrhovi naokrog so mu bili davni ljubi znanci: Križevnik, Poljske device in Veliki vrh, Strelóvec, Ute in Krofička, najbolj pa stasita Ojstrica, ki ji je bil gotovo najmanj stokrat v gosteh, nazadnje še lani kot triinsedemdesetletnik. Toda Branko je snoval še kopico velikih načrtov in niti malo ni utegnil misliti na smrt. Ta pa ima svoje neizprosne račune... in tako »zadene ga, ko se je najmanj nadja« — — —

Z Brankom sva se spoznala na začetku stoletja v klopeh ljubljanskega učiteljsčja. Čokat, krepak dečko. Veselje ga je bilo pogledati golotrupega na telovadnem drogu ali bradlji in obročkih, kako so mu poigravale atletske mišice. Vendar je znal biti v družbi prikupna dobričina, poln šaljivih domislic, po priliki tudi mastnih dovtipov, da se mu je moral še tak čemernež nasmejati do solz. Imenitno je znal oponašati nekatere profsorske čudake, študentske mamice in razne živalske glasove. V tem ni imel tekmeča na učiteljsčju. Kar pa ga je še posebno odlikovalo, to je bil njegov voluminozni bariton. Kolikokrat nam je v odmorih zapel »Mornarja« ali v veseli družbi »En starček je živel«, tu pa tam ob spremljavi klavirja tudi kako operno arijo! Večna škoda, da ni našel poti na glasbeno akademijo (v Ljubljani je takrat še nismo imeli) in od tam v opero. Rojen v učiteljski podeželski družini pač ni imel kaj dosti izbire v poklicu. Postaviti se je moral čim prej na lastne noge in skrbeti sam za svoj kruh. Že v prvem letniku si je na frančiškanskem koru prislužil marsikatero kronico, ki mu je od doma ne bi mogli poslati.

Sedel je najrajši v prvi klopi na katedrski strani. Tako si je ščasoma po sili razmer pridobil še eno spretnost, ki je marsikomu izmed nas prihranila kako

Op. ur. Pritaka = lesa.

»kljuko« (današnji »cvek«). Postal je odličen sufler, da ga tudi najbolj siten profesor ni pogruntal. Vsako gledališče bi ga bilo veselo. Bil je kakor rojen za službo boginji Taliji. Toda gledališki kruh v tistih časih ni bil nič boljši od učiteljskega.

Šele 30 let po maturi sva se spet videla. Ves ta čas nisem imel nobene novice o njem. Vedel sem le, da je ostal v učiteljski službi med svojimi Savinjčani.

Seveda so ta dolga leta zarisala tudi v njegov obraz nekaj ostrih gub, prej kuštravi lasje pa so se mu na temenu hudo razredčili. Sicer je ostal še ves nekdanji Branko ali se je vsaj trudil, da bi ga ne zatajil na tisti naši »abrahamovščini«. Prepeval nam je še in stresal opoprane dovtype, da ga ni bilo moč ugnati. Komaj toliko sem mogel izvrtati iz njega, da je že tucat let v Celju, kjer si je prigaral čeden domek za svojo šestčlansko družinico.

Minilo je nadaljnjih 10 let in vmes druga svetovna vojna, ko smo se sešli k novemu jubileju. Za to priložnost je Branko zložil dolgo, šaljivo — resno prigodnico v verzih. Poznalo pa se je i njemu i verzom, da »duha so ukrotili nadlog oklepi«. Okupator ga je bil z družino vred izgnal na Hrvaško, kjer mu je v partizanih padel najstarejši sin. Po končani vojni pa je našel do kraja izropan dom. Vse te tegobe so ga tudi telesno tako oslabile, da je bil primoran stopiti v pokoj. Vendar se ni vdal malodušju, ko pravi v omenjeni prigodnici:

»Koliko teh, ki danes tu sedimo,
še zlati jubilej mature doživimo? —
Jaz že od nekdanj bil sem trde buče,
pa videl rad bi svet, kako se suče
v prihodnjih letih in naprej, v bodoče
komu in kje še bode pasje vroče...«

Da, tudi ta želja se mu je izpolnila. Do praznovanja 50-letnice mature se je bil celo znatno popravil. Medtem se je tudi po sili okoliščin za stalno naselil v Ljubljani. Težko mu je bilo slovo od starih celjskih prijateljev in od ljube Savinjske doline, tolažila pa ga je zavest, da razdalja med Ljubljano in Celjem danes že skoraj nič ne pomeni, pa mu bo tako večkrat dano »pogledat prejšnjega veselja mesto«. Seveda se tudi že ustaljenemu letnemu oddihu v Robanovem kotu ne bi mogel odpovedati. Rajši smrt kot to! Tako mi je dejal še lansko jesen, ko mi je pravil poln navdušenja, s kakšno neverjetno lahkoto je zmagoval običajno turo na Korošico in Ojstrico. Komaj kdaj v mlajših letih tako... zdaj svojo — zadnjo pot. Kakšna sreča, da tega ni malo ni slutil! —

Te bežne impresije so komaj medel osnutek za portret moža takega enkratnega formata, kakor je bil Branko Zemljich. Da bi si mogli ustvariti verno podobo o tej fenomenalni osebnosti, ki ni poznala mejâ pri razdajanju svojih moči in sposobnosti za ljudski blagor, je potrebno, da se vsaj v strnjem pregledu ozremo na najvažnejše dejavnosti. To pa je že opravil predsednik PD Celje, prof. Tine Orel v svojem nagrobnem govoru na tako prisrčen, iz iskrene prijateljske ljubezni podan način, kot Brankov dolgoletni planinsko-organizacijski in šolsko-prosvetni tovariš, da lepše in dostojnejše tega nihče drug ne bi zmoget. Zato nujno sodi celotna objava njegovega nekrologa na to mesto.

Poslavljam se v imenu Celja in Savinjske doline od Branka Zemljiča, moža, ki je vse sposobnosti svojega uma in volje posvetil deželi splavarjev in hmeljarjev. Iz skupnosti živih izstopa širokogrudna, široko dejavna, za vse lepo in dobro vneta osebnost. Naj ti s tem slovesom v duhu stisnem roko najprej v imenu PD Celje. Tvoje delo za planinsko organizacijo v Savinjski dolini je pred petimi leti priznala vrhovna planinska organizacija, saj si več kot pol stoletja služil planinstvu in njegovi kulturi. V hribe hoditi te je, rojaka iz mile Zadrecke doline, učil sam Kocbek, pri njem in z njim si osvajal spočetni narodnoobrambni duh našega organiziranega planinstva v začetku tega stoletja. Bil si celo oskrbnik Kocbekove koč, ene naših najstarejših koč, prave navkljubne koč na terenu, ki si ga je tedaj prilaščal nemški priseljenec in meščan. Bil si 30 let tajnik savinjske podružnice SPD, v Gornjem gradu, v Celju in si to funkcijo vršil še nekaj časa po osvoboditvi. Kot tak si odločilno vplival na organizacijski in gospodarski razvoj enega najmočnejših naših planinskih društev, skrbel za naraščaj, za propagando, za fotografijo, za izlete in za družabne prireditve, ki so prav zaradi tvojih osebnih talentov dobile dober glas. Samo tisti, ki se zna in hoče žrtvovati za tako delo, lahko razume, kaj pomeni opravljati odgovorno funkcijo 30 let! Dragi Branko, v imenu vseh savinjskih planinskih društev, vseh celjskih planincev in vseh tistih, ki ne morejo prehvaliti lepote tvoje ožje domačije tam od Menine do Olševe in Mrzle gore, v imenu vseh, ki ljubijo gore, se ti za vse prisrčno zahvalim. Vidim te, kako si prejel vidno znamenje svojega planinskega odličja v zavetju Robanove planine, kjer stoji tvoja najljubša bajtica: Ozrl si se na svojo krasotico — Ojstrico, na zelenino Krofičke, na sonce v stenah Poljskih devic in Križevnika, v očeh so se ti zasvetile solze in si dejal: »Kdo bi te lepote ne imel rad, kdo bi ne imel rad ljudi, ki v tej krajini živijo?«

Ti si za to krajino živel od mladeniških let do zadnjega diha. Še v enem izmed zadnjih pisem pred nekaj meseci si mi pisal o načrtih, ki jih imaš, kaj bi še rad napisal. Naj se zato v imenu celjskega šolstva in prosvete poslovim od tebe z besedami iskrene zahvale. Kot šolnika se te s hvaležnostjo spominjajo mnogi rodovi v Solčavi, Rečici, Bočni, Grižah in Celju. Nisi pa bil samo človek katedra, svoje učiteljsko poslanstvo si pojmoval kot širok javni angažman, kot tak si imel za seboj štiri desetletja garanja na vseh koncih in krajih, garanja, ki ga večasih radi poenostavljamo s pojmom prosvetnega aktivizma. Tvoje delo ima značaj neizčrpne delavnosti in resnične ljubiteljske vneme, katere publicistične sadove najdemo v nič manj kot devetnajstih različnih revijah in listih. Naj omenim samo tvoje sodelovanje v Planinskem Vestniku, kjer si zadnja leta opisal savinjske splavarje, Frana Kocbeka in Solčavo, pripravljene pa si imel še članke etnografske vsebine in večjo publikacijo o naših gobah. Bil si velik ljubitelj gledališča, talentiran igralec, režiser in avtor dveh dvo-dejank, od katerih ena je priljubljena opereta. Kdo bi pozabil tvojo duhovito montažo skečev in šaljivih nastopov, kdo tvoj »kabaret« na planinskem sejmu, ki je privabljal v Celje stalne goste iz velikega Zagreba. Sodeloval si pred 35 leti pri Kocbekovem delu »Savinjske Alpe«, ki stoje na častnem mestu v naši skromni planinski pisariji, sodeloval pa si tudi pri zadnjem slovenskem vodiču po transverzali za odsek, ki si ga nosil v srcu, od Raduhe do Ojstrice. Kdo bi naštel vse tvoje funkcije in opisal delo, ki si ga opravil kot ljudsko prosvetni delavec pri Sokolu, CMD, pri pevskih društvih, ki si jih ustanovil, vodil, pri gledaliških družinah in odrih, pri šolskih odrih, pri gasilskih, sadjarskih in čebelarških društvih!

Kdo bi naštel in koliko jih je, ki bi to delo hoteli in znali oceniti kot neminljivo vrednoto? Ne zameri mi dragi Branko, če vse to omenjam, če bi me slišal, bi zamahnil z roko, češ, vse to je bila službena dolžnost. Mi, ki smo te poznali, vemo, da si v 38 letih šolsko-prosvetne službe pokazal s svojim delom zgled delavnega, dejavnega, izredno sposobnega moža, ljudskega vzgojitelja in učitelja takih kvalitiet, s kakršnimi se le malokdo lahko ponaša in v življenju afirmira. Mi, ki smo te dobro poznali, se klanjamo tvojemu spominu in želimo, da bi tvoj zgled našemu prosvetnemu delavcu nikdar ne zbledel, prav v smislu tiste pesnikove besede: Ne samo, kar mora, kar more, to moč je storiti dolžan...

Dragi Branko, lep kos življenjskega utripa savinjske zemlje gre s teboj! Zastala je tvoja kaligrafska roka, ki je z vsako potezo oznanjala smisel za red, harmonijo in lepoto, onemel je tvoj humor, ki je tolikim ljudem in družbam prožil zdravil in zdravični smeh, nič več se ne bo glasil tvoj mogočni bariton, dobrodošel z vsem

tvojim bogastvom, ki se je hranilo z ljudskim blagom in ljubeznijo do gora, o kateri si nekoč zapisal:

kot cvetoča si planika,
mi ti gorata zemljica,
a kot semensko zrno se ti šika
v tvojem srcu bajtica.
Lepota te zemljice
me vedno k sebi vabi.
V tvojem srcu bajtica
kot semensko zrno se ti šika,
saj ti, gorata zemljica
kot cvetoča si planika!

Naj bo tvoj duh kakor semensko zrno, ki bo neprenehno kalilo, naj bo kakor neuničljiv vihar v pečevju Strelovca!

Meni pa bodi s tem v zvezi dovoljena še ta pripomba:

Če vemo, da je Branko Zemljčič že na prelomu stoletja, torej še kot šolarček vzljubil gore (PV 1956/377), da ga je vodil vanje sam odkritelj Savinjskih Alp Fran Kocbek, da je bil vse odtlej neumoren aktivist v domači planinski organizaciji, mimo tega še marljiv sotrudnik številnih časopisov in revij, nas mora začuditi, da se do leta 1950 nikoli ni oglasil v Planinskem Vestniku. V svoji preveliki skromnosti je pač menil, da njegovi planinski doživljaji ne bi zaslužili zanimanja.

Mislim, da nisem v zmoti, če pravim, da ga je prav o nasprotnem prepričal šele vsestransko prizadevni urednik naše planinske revije, kar mu štejem v posebno zaslugo!

VALENTIN CUNDRIČ

Drobec sreče

Planika na skali,
žametna školjka
na dlani
belega večera.

Ne bom te utrgal,
ne bom te,
ne bom te utrgal,
planika na skali!

Samo gledal te bom
ves večer,
ves otožni večer,
planika na skali,

da se te bom lahko spominjal,
žametna školjka
na dlani otožja,
planika na skali,
na skali

bežnega
bežnega

utripa
sreče...

društvene novice

ZDENKU ŠTERNU V SLOVO. V začetku letošnjih jesenskih dni je na tragičen način preminul na Prevaljah znani planinski sodelavec Zdenko Štern. Njegov plemeniti planinski duh je bil poznan med vsemi planinci, predvsem pa še med alpinisti in mladinci.

Sredi svojih največjih podvigov dela načrtov in mladosti je moral kloniti pred močnejšo naravo.

Prav posebno je bil aktiven v delovanju alpinističnega odseka, kjer je nastopal vedno kot dober in sposoben instruktor. V Raduhi beleži s svojimi številnimi navezami nekaj prvenstvenih

plezalnih vzponov. Bil je tudi član gorske reševalne postaje.

Njegova priljubljenost med planinci se je pokazala na njegovi zadnji poti. Spremljali so ga številni planinski prijatelji iz vse doline. Nemo in togo so stali planinci, alpinisti, reševalci in številna planinska mladina ob njegovem preranem grobu in se spominjali na lepe in vesele dni, ki so jih preživel v njegovi navzočnosti.

Dobri in pošteni značaj alpinista in reševalca Zdenka Šterna pa bo živel v trajnem spominu prevaljskih planincev.

iz občnih zborov

Planinsko društvo Ruše je imelo svoj redni letni občni zbor ne 11. marca 1961 v dvorani gasilskega doma. Občni zbor je bil v znamenju 60. obletnice ustanovitve Podravske podružnice SPD, katere naslednik je današnje planinsko društvo.

Občni zbor je bil izredno dobro obiskan in je obenem nudil sliko odličnega dela, ki ga je društvo v preteklem letu opravilo. Poročila odbornikov so bila zelo precizna in bogata, kajti društvo je v preteklem letu opravilo resnično veliko delo pri širjenju in utrjevanju planinske organizacije v Dravski dolini. Društvo ima preko 1300 članov, močan odstotek članstva so ravno mladinci, ki so obenem tudi eden najbolj delavnih odsekov v društvu. Potrebno je omeniti izredno pestro delavnost mladinskega odseka, ki je razvidno posebno iz letnega zbornika tega odseka z imenom »Planinski razgledi«. Mladinski odsek sodeluje tudi s sorodnim mladinskim odsekom PD Zre-

njanina in ima v načrtu za bodoče leto izlet na Maglič, srečanje s člani PD Zrenjanin na zveznem planinskem zletu v Titovem Užicu, nadalje izlet v Prokletije, izmenjavo izkušenj pri organizacijskem delu, izmenjavo literature, zemljepisnih kart in fotografij ter še mnogo drugih načrtov.

Društvo bo svojo 60-letnico proslavilo še s posebno proslavo v poletnih mesecih. V načrtu dela za leto 1961 ima društvo še mnogo lepih in koristnih načrtov tako, da bo ob izpolnitvi vseh teh zamisli gotovo eno naših najbolj agilnih društev.

Pri volitvah je bil izvoljen nov upravni odbor z dosedanjim predsednikom tov. Jankom Čučkom in tajnikom Tonetom Auerjem na čelu.

Občnega zbora sta se udeležila tudi predsednik in podpredsednik PZS.

F. K.

IZ UREDNIŠKE LISTNICE:

Uprava in uredništvo PV se zahvalujeta tov. Marjanu Perku, ki je v kratkem času pridobil 71 novih naročnikov našega glasila. Posnemanja vreden zgled!

ZA KRASAMI DOMOVA, 1960, 4—9. Glasilo slejkoprej združuje turizem in planinstvo. Št. 4 je posvečena petnajstletnici zmage, govori o boju za Brno, o bodočem Brnu, o razgledu z gore Tabor, o flori, o ročni lekarni. Št. 7 govori o špartakiadi, prinaša pa tudi slike kitajskih himalaistov, prizore iz baznega tabora pod Everestom, med drugim obvezno »zarjadjko« (rozvičko) pred dnevnim delom. Slouka in Chlumsky pišeta o čeških plezalnih vrtcih v češkem sredogorju, Kalina o orjaški moravski pregradi. Št. 8 uvaja speleološki članek, impresivne so slike s špartakiade, ki je orientirana v množičnost. Revija izhaja v Pragi in jo izdaja osrednji odbor Češkoslovaške zveze za telesno vzgojo, zalaga jo športna in turistična založba, urejuje pa Jiří Dvořák.

T. O.

KRASY SLOVENSKA, 1960 5—10. Revija izhaja vsak mesec in je po vsebini še zajetnejša od češke. Njena naloga je propaganda za prirodne lepote Slovaške, za popotovanja, turizem, planinstvo, jamarstvo, zaščito prirode in etnografijo. Ovitek ima dve barvni sliki na najboljšem papirju, poleg tega pa so tudi med tekstom celostranske barvne in črno bele priloge. Redakcija je v Bratislavi, urednik je zdaj dr. Tibor Sasik. Št. 5 je posvečena petnajstletnici zmage in ponazarja z mnogimi slikami napredek Bratislave in dežele, sicer pa je po vsebini in sliki planinska. Taka je tudi št. 6, ki jo uvajajo članki o sovjetski armadi in spomenikih zmage. Nova rubrika v številki je posvečena motoristiki. Tudi št. 8 uvajajo spominski članki na l. 1945 s slikami spomenikov partizanom in sovjetski armadi, ostala številka pa je posvečena zaščiti prirode, mladinski turistiki, Ivan Bohuš pa piše o Leninovih turah v Visoki Tatři. Slika zapadne stene Malega Prostrednega hrota z dvema plezalcema »onstran vertikale« kaže, da slovaški plezalci nočejo zaostajati za modernim smerjo ekstremizma.

T. O.

TURISTIKA HOROLEZECTVI, letnik XII, št. 6—7. Glasilce ostaja pri starem, skromno po obliki in vsebini. Izhaja v Pragi in isti založbi kakor za krasami domova, urednik je zdaj Miroslav Hlaváček. V pričujoči številki bo alpinista zanimalo razpravljanje ing. Miroslava Groisa o odpornosti vponk ter o statičnem in dinamičnem padcu. V drugi

številki poročajo o »Jugoslavcih« v Himalaji. Poročilo ni objektivno, ker ne pove, od katere strani je naša ekspedicija prišla na oba Trisula, pač pa pripomni, da je Trisul eden od prvih sedemtisočakov, na katerega je stopila človeška noga, in omenja Longstaffov vzpon iz l. 1907 na Trisul I (7120 m). Če je do takega poročanja prišlo namenoma ali zaradi slabe informacije, ne vemo.

T. O.

A TURISTA je madžarski za krasami domova, po ovitku bolj senzacionalen, po vsebini pa skromnejši. Ovitek je barvni in prinaša predvsem efektne, mikavne prizore iz raznih športov, ki so pomembni za turizem. V pričujočih zvezkih iz l. 1960 bo alpinista zanimal povzetek o kitajskem vzponu na Everest po »Peking Review« in slika dveh berberskih domačinov vodnikov po Atlasu, ki jo najdemo tudi v Bergsteigerju pri poročilu o švicarski ekspediciji iz l. 1954.

TABOR, revija tabornikov, leto osmo, št. 5—6. Taborniško glasilo povezuje ljubitelje platnenih naselij v najlepših kotičkih naše domovine in daje literaren izraz taborniškimi metodam, s katerimi ta organizacija v svoje vrste vabi, pridružuje in vzgaja naše najmlajše. Kakor želimo tej izredno pomembni mladinski organizaciji čim več uspeha, podpore in dobrih voditeljev, tako tudi reviji želimo čim več sredstev in čim več dobrih sodelavcev, da bi bila za mladi rod vselej mikavna in privlačna. Revijo izdaja Izvršni odbor Zveze tabornikov Slovenije, uredniki so pa Roman Zupan, Marjan Moškon in Ivo Pintarič. Letna naročnina je tako nizka (300 din), da nižja skoro ne more biti, vsebina pestra in spretno urejena.

T. O.

TURISTIČNI VESTNIK, 1960, 7—8, 9, 10—11. Revijo izdaja Turistična zveza Slovenije, glavni urednik je Bogdan Pogacnik, odgovorni Jožko Sotler. To je naša posestrima, saj je planinstvo del turizma, oziroma bolje rečeno, gore so v normalno razvitem turizmu del njegovega osnovnega prirodnega »kapitala«. Pri nas v tem pogledu še nismo popolnoma na čistem. Bili so časi, ko smo tuhtali izohipso, do katere sega turizem, nad katerim pa se začena planinstvo. Tudi danes še radi postavljamo meje, češ do sem naj gradi hotele, naprave, skratka tehnične objekte

turizem, od tu naprej pa je rezervat za planince, ki da so posebne vrste ljudje, vsekakor pa posebne vrste turisti. Ko prebiram Turistični Vestnik, in res mu je vredno posvetiti stanovitno pozornost, pa vidim, kako nas življenje samo povezuje in združuje, »planince in turiste«, in nas bo vedno bolj, če bomo tudi v turizmu hoteli postati vsaj srednje razvita država in to tudi tam, kjer nam leži velik del prirodnih pogojev za planinski turizem, to je v gorah. V TV beremo: Ustvarimo jugoslovanske Zakopane! Jasno, ustvarimo jih, čimprej! Dokler jih ne bomo imeli, nimamo osnovnih tehničnih pogojev za turizem. Alpska turistična skupnost! Res je, z vsem tem turizmom v Alpah je nekako tako kakor z Goethejevim Zauberlehrlingom: Duhov, ki smo jih priklicali sem, se bomo zdaj težko znebili. V Alpah je 1500 žičnic, od tega samo v Avstriji čez 500, delajo se vedno nove ceste, 7,5 m široke, predori pod njimi, umetne smuške piste z dinamitom in predori, samo na Tirolskem je bilo leta 1959 zabeleženih 10 milijonov nočitev. Vsega tega ni mogoče zavreti in od vsega tega ni mogoče odtrgati planinstva in celo alpinizma. Počitniški domovi in delavski turizem! Tudi o tem se bere v TV. Zidati jih bomo morali tudi v gorah, ne samo na morju. Več zanimanja za gorenjske kraške pojave! Ne samo za gorenjske, za vse te pojave v naših Alpah. Tu mora nastopiti globinska alpinistika in ta svet odpreti »množicam«. Stvari dobe svojo vrednost šele, ko služijo človeku. In vse kar delamo pri zaščiti prirode, delamo zato, da bi ščitili naravo zoper človeka, a zanj, za človeka. Sicer zaščita izgubi svoj socialni smisel.

11 št. TV je posvečena Pomurju. Med drugim beremo tu o narodopisju. Koliko tega je v naših hribovskih zaseljih, ki se ponekod depopularizirajo, opuščajo! Hribovske samine in zaselki so bistven element gorskega pejzaža, torej turistični problem, ki ne spada med zadnje. Turistično razvite dežele Švica, Italija, Avstrija te samotne hribovske kmetije že umetno vzdržujejo — iz ekonomskih razlogov, ker z deviznim dotokom iz turizma uravnotežajo svojo zunanjetrgovinsko bilanco. Koliko tega imamo, na priliko, samo v Gornji Savinjski dolini, v katastrski občini Sv. Duh, pod Olševo, pod Raduho, v Matkovem kotu, v Podvolovleku, in to v višini 1000—1300 m!

Če beremo Turistični Vestnik, vidimo, kolikšne in kakšne naloge čakajo še naše turistične aktiviste! Zato je prav, da ima revija reprezentančni videz, široko mrežo sotrudnikov in dopisnikov in razgledano

uredništvo. Želimo ji, da bi se čim več tega, za kar si prizadeva, uresničilo in čimprej!

T. O.

DER BERGSTEIGER, Berge und Heimat, 1960, 8—12, 1. Der Bergsteiger je glasilo za člane AV, to se pravi, DAV in ÖAV, nekak planinski literarni Anschluss. V podnaslovu ima Berge und Heimat, v spomin na nekdanj renomirano revijo s tem naslovom, ki se je pred nekaj leti združila z Bergsteigerjem. Je uradni organ ÖAV, izdaja pa ga Bruckmann v Münshenu in ÖAV v Innsbrucku. Sedež uredništva je v Münshenu in Salzburgu, uredništvo vodi dokaj renomirani publicist dr. Hans Hanke. Revija ima poverjenike skoro po vsem svetu in spada med najbolj znana planinska glasila.

Nad naslovom ima tri gesla: Wandern, Klettern, Skilaufen, torej zimsko in letno turistika, jedro pa plezanje, alpinistika. Izhaja mesečno na 56 straneh, na najfinjšem umetniškem papirju, zadnji dve leti prinaša poleg vrste celostranskih fotografij tudi barvne priloge. Kakor švicarska revija »Les Alpes« tudi Der Bergsteiger močno poudarja organizacijsko povezovanje med sekcijami in daje poročilom iz sekcij, čeprav ne morejo biti drugačna kot stereotipna, mnogo prostora. Redna je rubrika o zaščiti prirode, o osebnih novicah in seveda o alpinističnih novicah z vsega sveta ter poročila o planinski literaturi. Vsebina je orientirana omnibusno, za vsakogar nekaj. Pričujejo številke prinašajo: članek o gorskem pejzažu, o barvni sliki in grafiki od Fritza Baera do Oskarja Kokošche, popise raznih zahtevnejših alpskih tur, opis vzpona v severni steni Velike Cine, obširno poročilo o skupščini ÖAV v Freistadtu z vsemi govori in posvetili ministrov in drugih odličnikov, natančni opis mesta Freistadta s poudarkom, da so šli zborovat tik »železne zavese«, speleološki članek o Wetterlochhölle, članek o imenoslovju, o Užbi, o Piz-Badile, o Brenti, o Nebeškem razu (Himmelskante), o severni steni Laserzköpfe, o ledenikih v Ortlerju, o Paulu Grohmannu, Mont Blancu, o Campanile di Val Montanaia, o jubilejih avstrijskih planinskih koč, o skupščini DAV v Landau, vse o Landau in njegovi okolici, o Gesäuse, o Rätikonu, o Waliških Alpah, o Karwendelu, o severnem razu Langkofela, o lovu in njegovem mestu v planinstvu in še o marsičem. Vsaka številka prinaša tudi pesmi, sem in tja tudi kako dobro.

T. O.

DIE MITTEILUNGEN DES DEUTSCHEN ALPENVEREINS 1960, 8—9. Ta vestnik ni tako ambiciozen kot Der Bergsteiger. Izhaja prav tako v Münchenu in ga ureja Franz Schmidt, založba mu je Alpiner Verlag tudi v Münchenu, lastnik založbe je urednik. To je bolj društveno glasilo kot zahtevnejša planinska pisarija, vendar sem in tja izide tu tudi kak zanimiv in tehten članek. Na priliko, opisuje Kaiser, južni steber Marmolate, izide ponatis članka dr. K. Blodiga »V kraljestvu kraljice Schesaplana«, sem in tja kak uvodnik, ki je vreden branja, sicer pa društveni drobiž in noviška bera. Jugoslovanski Trisul je zabeležen, vendar brez opombe glede strani, s katere ga je naša ekspedicija raziskovala.

T. O.

ÖSTERREICHISCHE ALPENZEITUNG, maj-oktober 1960. To glasilo znamenitega ÖAC je nekaka živa priča klasičnih časov alpinizma, saj se njena oblika, vsebina in redakcija naravnost »bolestno« boji sleherne spremembe. Urednik je S. Walcher, pripadnik idealistične ideologije E. Meyerja, ki je v prvih desetletjih 20. stoletja skoraj obvladala ta ideološki teren. Vsebina je tehtna in ponavadi skrbno izbrana. Te številke prinašajo Kalteneggerjev članek o Ottu Langlu, Wyss-Dunantov članek o tehničnem napredku pri vzponih na osemtisočake (o tem članku smo že poročali, je ponatis iz »Die Alpen«), Hassejev članek o Rotwandu in o spominski smeri H. Buhlu, Wernerjev članek o Dhaulagiriju in Distaghil-Sar (hvalnica avstrijskemu himalaizmu), Peterkin članek o mlajših alpinistih in Reissovo članek o švicarski ekspediciji v Ande 1959. Edina novost letošnjega leta je priloga, celostranska, na umetniškem papirju. Stalna rubrika je »Von den Bergen der Welt« (tudi tu je izšla mršava beležka o našem Trisulu), dalje klubske novice, nekrologi in planinska literatura. V slednji se ponavadi zabeležijo tudi vse samostojne naše planinske publikacije.

T. O.

LA MONTAGNE ET ALPINISME, 1960, april-junij. Revija je glasilo dveh izredno uglednih planinskih organizacij, CAF (Club Alpin Français) in GHM (Groupe de Haute Montagne). V redakciji je sam Lucien Davies kot njen direktor, člani pa so bili l. 1960: Alain de Chatelus, Jean Franco, Jean Paul Gardinier, Felix Germain, Pierre Henry in še nekateri drugi znani francoski planinci. Revijo podpira Comité de l'Himalaya pri FFM (Francoska planinska zveza) in se

šteje tudi kot soglasilo Club Alpin Belge in Groupe Alpin Luxembourgais. Po svoji zunanosti je revija nedvomno še vedno najprezentativnejša, okusno opremljena, s težkim, brezhibnim papirjem in z dovršenimi ilustracijami. S članki je seveda tako kakor z letino, ni vsako leto enako dobra. Pričujoče številke prinašajo Desmaisonov članek o zimski turi v Olanu, Lenoir v Haut Faucigny, Boulevardov o Tatrah, Maestrijev o vzponu na Cerro Torre, Livanosov o Bartagne (plezalni vrtec), Henryjev o Henriju Cordieru in Fauvreov o XI. smučarskem rallyju. Za Couzyem je prevzel rubriko »La chronique alpine« sam Lucien Davies, recenzije o planinski literaturi pišejo različni avtorji.

T. O.

DER BERGKAMERAD, 22. leto, zvezki od 22. julija—7. okt. 1960. Izhaja vsakih 14 dni za plezalce, smučarje in turiste, zalaga ga znana planinska založba Rudolf Rother v Münchenu, kot izdajatelj in urednik obenem pa podpisuje že nekaj let Toni Hiebeler, znan avstrijski plezalec. Hiebelerjeva redakcija je ambiciozna in odzivna, budno registrira vse, kar bi utegnili zanimati pisano srenjo ljudi, ki so navezani na gore. Posebno skrbno, po možnosti celo ažurno je urejen noviški del, ki se pretežno nanaša na dogodke v domačem alpinizmu, rad pa poseže tudi čez mejo. Hiebeler poskrbi tudi za polemično začimbo, kar dela list še mikavnejši. V vsaki številki priobči po eno tehnično plezalsko sliko, da bi tako razširil tematično ožino gorske fotografije. Vsako številko uvaja načelna intonacija, zaključuje pa slika in opis zanimive plezalne ture. Med temi je bila že tudi tista, ki sta jo v francoskih alpah naredila Stephan in naš Mahkota. Naj navedem nekaj vidnejših člankov. Pokorski piše o španskem alpinizmu, Vanis o Užbi, Bernard o Marmolati, Kurt Lavrenčič o Rosskuppe, Heinz Kaiser o Triglavski severni steni, Wetter o težavnosti lestvici, Gramich o turizmu in Bubenzer o Južni Tirolski. Glasilce je spretno, živahno metirano.

T. O.

DER WINTER, die aktuelle deutsche Ski-Revue, izhaja 48. leto. Št. 1 (15. okt. 1960). Tudi ta revija izhaja v založbi Bruno Rother, uredništvo pa je za Hiebelerjem prevzel Friedel List. Že oprema revije, obseg in vsa tehnika kaže, da je smučarstvo močno povezano z družabnim življenjem, z modo, in z raznimi množičnimi prireditvami, ki privabljajo številno publiko. Revija je imela znane renomirane urednike, na prvem mestu

naj bo imenovan C. J. Luther, nato Hans Fischer, dr. Franz Grassler in pred Listom temperamentni Hiebeler. Redakcija govori o moderni misiji smučarja, ki naj naredi človeka boljšega, gleda na smučanje kot na del alpinizma, kot na sredstvo, ki človeka zdravi s svojim naravnim povezovanjem z naravo. Vse, kar se je razvilo v smučanju, je integral, ki ga je treba sprejeti in gojiti: turno smučanje, smuk, slalom, kilometerlance, smuški poleti in skoki. Gospodarstvo in tehnika sta ga oblikovala, kakor je nekoč Rousseaujev duh vplival na duha prvotnega alpinizma. Treba je le vse držati v pravi meri in ne pustiti, da bi ena veja odžrla drugi zrak in sonce. No, želimo redakciji obilo uspeha pri tej kvadraturi kroga!

Iz vsebine naj navedemo članek o Recknaglu, o smučarskih učiteljih za železno zaveso, 163 km na uro s smučmi, aerodinamika v kopalnih hlačah, Christl Kranz in njen film o Squaw Valley in še marsikaj drugega na velikem formatu in izgubljenega med šumo oglasov in fotografij.

T. O.

DIE ALPEN — Le Alpi — Las Alps — Les Alps, 36. letnik, 3. četrletje 1960. Mesečni bilten 8—10, 1960. Švicarska revija je že nekaj let »reformirana«. Mesečno izhaja bilten na 24 straneh kot društveno glasilo in magazin za krajše članke, novice iz vsega sveta, vodniške novice, nekrologe in recenzije, vsake tri mesece pa izide na 80 straneh zahtevnejša tekoča planinska pisarija. Zadnja leta zaide v te zvezke tudi kak članek o naših gorah. V tem zvezku je napisal Felix Lagiarder članek o Triglavski steni. Redakcija je še vedno v rokah dr. Max Oechslina in prof. Edmonda Pidoux. Revija ima nesporen ugled v svetu in si ga veča s skrbnim izborom avtorjev, renomiranih alpinistov in publicistov. Ta zvezek uvaja ponatis oljnate slike v več barvah Aiguille du Dru, avtor Karl Tschinsky iz St. Gallena, in več pesmi Petra Kiliana. Na prvem mestu je že omenjeni članek o Triglavu, nato pa slede sami vidnejši avtorji: Karl Lukan, Kurt Diemberger, S. Walcher, Erich Vanis, P. H. Girardin in A. Renaud. Revija je bogato ilustrirana in se odlikuje po okusnem tisku.

T. O.

JUGEND AM BERG, Zeitschrift der Jugend des Deutschen Alpenvereines, 6. letnik, 3. zvezek, sept. 1960. To mladinsko glasilo se drži že šesto leto, izdaja ga Fritz Schmitt s sodelovanjem mladinskega referenta pri DAV Wernerja Karla. V uredniškem odboru je med drugimi znani ekstremist Jörg Lehne. Oprema je

solidna, posebno pikantne so karikature iz plezalskega življenja, postavljene kot vinjete in kot ilustracije k člankom. Tudi ta revija prinaša pesmi, kako tudi ne, saj je pisana za mladino! Fritz Ebster, sodelavec ing. Schneiderja, popisuje, kako nastane zemljevid gorske pokrajine, Erich Glass razpravlja o imenoslovju gora, Brandes o plezalski čeladi, Landes o Karwendlu, Kornacher o senzacijah v alpinizmu, slede še društvene novice in knjižne notice.

T. O.

RIVISTA MENSILE, 1960, št. 7—8, letnik 79. Urednik te častitljive planinske revije ing. Giovanni Bertoglio je v Torino, izhaja pa v Milanu. Revija ima častne dopisne člane, vsega tri, med njimi je znani poznavalec Dolomitov dr. Camillo Berti iz Benetk. V pričujoči številki je nekaj spomina vrednih člankov. Francesco Cavazzani, poznavalec Matterhorna in soseščine, popisuje vzpon čez severni steber Punta Maria Cristina, ki ga je opravil s dvema Carreloma in Pensionom. Isti avtor posveča članek Luigi Carrelu, zelo znanemu vodniku iz znane vodniške družine. Guido Furelli podaja izčrpno zgodovino vzponov na Deo Tibba v Himalaji, pri čemer imajo za sluge tudi italijanski alpinisti. Znani Fulvio Campiotti, na katerega se je z vseh strani usula toča očitkov zaradi masevnega ženskega pohoda na Monte Roso, nadaljuje s svojim člankom o gorski reševalni službi. Mildo Fecchio piše o vrvi in o vozlih in članek ponazarja z risbami in fotografijami (te so posebno instruktivne). Vincenzo Fusco poroča o vodiču po Bernini, ostali del lista pa izpolnjuje obširno poročilo o 72. kongresu CAI, alpinistične novice in opise plezalnih smeri v italijanskih stenah.

T. O.

NOS MONTAGNAS — Unsere Berge — Le nostre vette — Nossas Muntagnas, 1960, julij—oktober. Glasilo švicarskega ženskega alpskega kluba (Club Suisse de Femmes Alpinistes — Zeitschrift des Schweizerischen Frauen — Alpenclubs — Rivista del Club Alpino — Femminile Svizzero — Revaisa del Club Svizzer d'Alpinistes) je nespremenljivo po opre- mi, obliki in vsebini kakor gore, ki jih opisuje in približuje. V citiranih zvezkih beremo poročilo centralne predsednice za leto 1959 v nemščini in francoščini. Za novo predsednico so alpinistke izvolile Mlle Colette Niquille, članico CSFA od leta 1953, še ne 30 let staro. Poleg tega poročila je še nekaj opisov manj znanih tur in društvena poročila o različnih dejavnostih raznih sekcij. CSFA je močna organizacija, saj šteje blizu 6000 članic.

T. O.

HERMANN BUHL je bil idol nemške naveze, ki je v l. 1957 in 1958 zaorala novo brazdo v zgodovini alpinizma, smer Hermanna Buhla v Rottwandu v Rosengartnu. Hasse je l. 1957 mislil samo na Dolomite, medtem ko je Brandler sanjaril le o Grandes Jorasses in Eigerju. Hasse je z Buhlom preživel nekaj plezalskih dni v saškem pogorju. »Celim generacijam bo Buhl ostal zgled alpinista.«

Z Brandlerjem sta se odločila za Rotwand, 400 m visoki, prepadni odlom v Rosengartenu je Buhla vreden. Harrer, Comici, Cassin, Eisenstecken, Rebuffat, Bonatti, Lacedelli, de Franceschi, F. Immerkofer, Abram, Egger in mnogi drugi najboljši med najboljšimi so se poskušali z njim, a je vse odbil.

Konec Avgusta 1958 si je Hasse natančno ogledal steno. Pokroviteljstvo nad vzponom je prevzela sekcija OAV St. Johann na Tirolskem. Stena ne nudi naravnih prostorov za bivak. Ob enajstih vstopi v steno sonce in jo spreminja z žarečo navpično in previsno ploščo. Hasseju so na ogledih prihajali pred oči Italijani, ki so izčrpani umrli na vrhu Piz Badile po prvenstveni v severovzhodni steni. Tako se je ob misli na bivate v zankah spomnil na drugo rešitev: ležalne mreže! Hias Noichl, ki je tedaj ležal v bolnišnici zaradi rane, ki mu jo je zadal Eiger, je Hasseju ponudil vso svojo zalogo klinov, pomožnih vrvi in vponk. Mladinca Schneider in Toepke iz St. Johanna sta obljubila skrbeti za »preskrbo« iz doline. Za to je bilo treba 400 m pomožne vrvi, 100 m več kot pri korekturi v severni steni Velike Cine. Na prodišču pod Rotwandom so postavili dva šotora in uredili opremo, hrano, vse, kar je treba za tako moderno plezanje, y compris lesene zagozde.

5. sept. 1958 sta se zagnala v veliko zajelo, v katero so doslej vstopili vsi snubci te alpinistične izbranke. Zajeda je premagljiva, toda nad njo se začena alpinistično nezanimiv svet — meter za metrom bi ga bilo treba osvojiti s svedrom in tehniko, same prepadne in previsne plošče, streha brez možnosti za prosto plezanje. Že je kazalo, da stena nima »mehkega« mesta. Erich Abram jo je ponovno obletel na športnem letalu, toda našel ni nobene primerne možnosti. Nato sta Brandler in Toepke iz Dibonine smeri ugledala možnost v desni polovici stene, levo od velike zajede. Vendar se

Hasse in Lothar nista mogla odločiti za vstop. Brandler je izjavil, da se je za sezono 1958 naplezal. Za njim je bila direktisima v Cini, poskus v Eigerju, Walker in še marsikaj. Prijatelji so ga komaj preprosili. Naslednji dan sta vstopila. Vreme sicer ni kazalo kaj prida, toda povratek iz spodnje polovice stene bi bil možen. Začela sta nenavezana, navezala sta se na vrh bloka, ki štrli iz stene v prodišče. Za vodstvo v navezi sta izžrebala Lotharja Brandlerja. Klin za klinom, nato nekaj prostega plezanja, krušljiva, navpična poč. Nastopil je prvi večer. Mlada plezalca sta pripravila večerjo, Hasse in Brandler sta jo s pomočjo vrvice potegnili k sebi. Poleg večerje se težak sveženj klinov in opreme za naslednji dan in opreme za bivak. Dvakrat je tekla preskrbovalna vrv. Za večerjo sta imela juho z jajcem, čaj z limono, sandwiche. Nato sta zlezla v spalne mreže in spalne vreče. Zjutraj ju je zbudilo guganje kakor na ladji, vlekel je jutranji piš. Ta dan sta prišla v najtežje mesto stene. Ko je Hasse videl, kako Brandler niha v zanki in se muči, da bi zabil normalen klin, je posegel po svedru in rešil položaj s tremi svedrovci. Ko sta se spravila tu čez, se je že napovedal večer in pripravila sta drugi bivak. Ta prostor za bivak so tvorili sami svedrovci. Brez njih tu sploh ne gre. In spet je potekla noč v ležalnih mrežah, plezalca sta prespala kakor dva netopirja, samo ne z glavo navzdol. Tretji dan je začel Hasse. Takoj nad bivakom previs za previsom, meter za metrom je premagoval s klini, vsaka stopnja skrajno težavna. V tem položaju sta morala od spodaj potegniti še en sveženj klinov, ker sta imela na razpolago samo kline ene same vrste. Imela sta s seboj samo en nahrbtnik, železni proviant: pijačo, obvezilni material, svetilko in spalne vreče. Tedaj se je nekaj zataknilo in Lotharjev nahrbtnik je švignil v globino, za njim še kletvica. 200 metrov je padel prosto, vsebina pa se je raztresla, ker je bil nahrbtnik odvezan. Brandler se ni jezil. Hasse se je izvesil in ugotovil, da se tovariš smehlja. Povrh vsega se je pripravljalo še k dežju, oglašal se je grom. Vendar ni bilo hudega. Tretji bivak sta pripravila v pečini, gladki kakor slanina in trdi kot železo. Dolgo je trajalo, preden sta izvrtala za vse kline. In spet sta se spremenila v netopirje. Noč je bila dolga, hladna.

Naslednji dan sta dosegla vrh večji del s prostim plezanjem. Ko sta bila še v stenih, so jima po vrvi spustili vpisno knjigo stene. Na prvi strani posvetilo Ericha Abrama in njegovih tovarišev, nato žig bozenske sekcije AV za Južno Tirolsko. Potem Buhlova slika. Nad njo sta vpisala »Hermann Buhl — Gedächtnis — Weg« z datumom 21. IX. 1924 — 27. VI. 1957. K temu sta vpisala nekaj značilnih citatov iz njegove knjige »8000 drüber und drunter«. Nato še saško pesmico. (Du mein Berg, du mein Berg, dein bin ich auf ewig! Nimm den Schwur als Erbe, wenn ich einstens sterbe: Warst mir immer Heimat.) Na vse to sta vpisala še opis smeri z zavestjo, da je Buhlu resnično v čast. Toda stene še ni bilo konec. Najprej ju je čakal skrajno krušljiv odstavek, v katerem so jima prav prišle lesene zagozde, nato slabo razčlenjena skala, previs za previsom. Tik pod vrhom je Hasse jezen zagrabil še enkrat za sveder. Ni šlo drugače.

TRETJA FAZA ALPINIZMA se je začela v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, vsaj »vstopila je v zavest«. Vzpon na Matterhorn je bil oznanilo novih časov v alpinizmu. Stopil je v svojo »heroično« dobo, čeprav o heroizmu tu ne more biti govora. Začelo se je tudi v Vzhodnih Alpah. Paul Grohmann je plezal v Zillerstalskih Alpah in v Dolomitih, Hofmann in Stüdl sta delala v Visokih Turah in tako dalje. Nastala je mreža planinskih koč in mreža planinskih poti.

V osemdesetih letih so nastopili Purtscheller in brata Zsigmondyja. Emil Zsigmondy je napisal znamenito knjigo »Nevarnosti v Alpah«. Nato sta prišla E. Guido Lammer in Georg Winkler. Lammer je iskal nevarnost, nevarnost mu je bila cilj, nekako današnje eksistencialistično »mejno doživetje«, prepojeno z religijo. Winkler je bil kakor meteor. Ta doba je dosegla višek v prvi svetovni vojni. Plezalec je postal virtuoz. Ni naključje, če je bil Dülfer pianist. Plezal je, kakor bi igral naštudirano etido. Podobno Paul Preuss. Nato pride čas absolutne tehnike, njegov višek je Comicijeva smer v severni steni Velike Cine. Pade severna stena Matterhorna 1. 1931, vda se Eiger 1. 1938, Grandes Jorasses. Druga svetovna vojna. Po vojni Himalaja. Toda ta ne more nadomestiti Alp. Nastopi Herman Buhl, fenomen, simbol heroizma v alpinizmu. In danes? Spet absolutna tehnika. Kaj nam bo prinesla ta? Ali bo sploh odstranila nevarnost? Kje bo potem eksistencialistična mladina iskala nevar-

nost? Tako nekako se vprašuje dr. Ulrich Mann, ko v svoji knjigi »Skrivnost gora« razmišlja o razvoju alpinizma od l. 1860 dalje. V smislu zgornjega izvečka se o alpinizmu pogovarjajo starejši alpinisti, teolog in medicinec. Knjiga je na zahodu našla mnogo bralcev. Na prvi pogled pa se tudi iz izvečkov vidi, da dr. Mann predvsem podčrtava pomen nemško avstrijskih alpinistov.

SKRIVNOST USPEHA pri ekspedicijah pravi dr. Cerretelli, ki je spremljal Italijane na Kanjut Sar, je v vztrajnosti duha. Če to možje ekspedicije imajo, potem je moralna in materialna pomoč zdravnika učinkovita.

SLOVENSKA TRANSVERZALA je dobila, kakor smo že poročali, mednarodno ime. V nizozemskem planinskem glasilu, s katerim smo se v rubriki »Iz planinske literature« že večkrat poročali, je v majski številki 1960 izšel članek prof. Ivana Šumljaka v nemščini z naslovom: »Die slowenische Alpentransversale«. Članek ponazarja zemljevid in dve sliki: Bohinja in Logarska dolina. Uredništvo pa opozarja v opombi pod člankom na članek o Julijskih Alpah, ki je izšel v De Berggids 1. 1956. Šumljakov članek je pisan zgoščeno, jedrnat, s primernim poudarkom. Vsekakor je zanimivo, da je doslej najbolje napisan članek o naši transversali izšel na Holandskem in to v nemščini.

NEKAJ OBLETNIC: Pred 200 leti je jezuit d'Espinaha prekoračil 5500 m visoki Karakorumski prelaz. — Pred 100 leti je neznan merilec Survey of India stopil na Sillo, prvi sedemtisočak, na katerega je stopila človeška noga. — L. 1880 se je Whymper z vodnikom Carrelom povzpel na šesttisočak Cimborazzo. Pred 70 leti je dr. H. Helversen z dvema Innerkoflerjema preplezal severno steno Male Cine. Pred 60 leti je umrl v Bernu zaradi nesreče v Druju Ludwig Purtscheller.

EKSTREMIZEM obravnava eden od korektorjev »klasičnih« smeri šeste stopnje Jörg Lehne v kratkem takole: Vsak napredek v alpinizmu je doslej potekal iz športne zmogljivosti, ne iz tkim. njegovega kulturnega značaja. H kulturi so se v alpinizmu zatekli tisti, ki se niso izkazali kot športniki. Tudi psihološki vzrok alpinizma je v športu, saj je športni nagib sodeloval tudi pri lahkih vzponih na vrhove. Če preplezaš steno po neki idealni smeri, ima to dejanje zgolj športni

značaj. In še nekaj več — avantura. In ne samo to. To je konfrontacija s prvobitnim, v njej pa se zganejo atavistični nagoni, ki spe v slehernem človeku. O tem piše španski filozof Ortega y Gasset v eseju o lovu. Avantura plezanja je na meji med svetlobo in senco, je avantura življenja in smrti. Plezanje omogoča, da uresničiš samega sebe, omogoča, da doživiš »mejno situacijo« po eksistencialistični filozofiji. To dovoljuje plezalcu, da je v resnici človek, ker se izpostavlja nič. Ni pravega bivanja brez nebivanja.

Zgodovina alpinizma je zgodovina objektivnih vrednot, ne subjektivnih. Je torej zgodovina ekstremnih dejanj. S tem ni rečeno, da subjektivna doživetja po hlevnejših alpinistov in plezalcev v svoji celovitosti nič ne pomenijo.

Nerešljivih problemov ni. Če bi se razvoj ustavil, bi se moral spremeniti človek. Zato uporablja tehniko, tudi pri plezanju. Zato je začel uporabljati kline ne samo za varovanje, ampak tudi za napredovanje. Zato je začel premagovati stene tudi s svedrom in s svedrovci. Esteti ugovarjajo. Toda vsak človek po svoje uživa lepoto gora. Z navrtavanjem lukenj za kline spreminjajo plezalci goro manj kakor z nadelovanjem poti ali z obklesavanjem, s katerim si pribore oprimek ali stop. Ekstremna akrobatska smer pa je bolj športna in etično bogatejša, saj terja od človeka orjaške napore. Čemu torej očitki, da ekstremizem ni športno in etično čist? Vrh je geometrični zaključek gore, gore pa ne doživljaš samo na vrhu. Čim težji je vzpon, tem bolj si goro doživel. Če pravi Rudatis v knjigi »Ekstremno v skali«, da mora plezalec ohraniti stilno čistost, pomeni to, da ne sme uporabljati več tehničnih sredstev, kot je za vzpon treba. Hasse je v Veliki Cini po pol ure iskal drugo rešitev, preden se je odločil za rešitev s svedrom. Direttissima v Cini dokazuje, da tehnično plezanje utegne biti dokaj težje kot prosto. 100 metrov visoka zajeda v Cini je premagljiva samo s tehničnimi sredstvi. Vsi ki so jo plezali, priznajo, da je težja od vseh mest, ki se dajo preplezati prosto. Direttissima je tudi scenično nekaj posebnega. Iz nje ni mogoč umik. Vse to je novost za evropski alpinizem, direttissima je velik preizkus, je nek višek za ekstremista. Toni Egger je zapisal v vpisno knjigo: »Mnogo sreče tej novi generaciji še naprej!«

Svedrska tehnika vsebuje seveda tudi nevarnosti za prihodnost. Utegne jo uporabiti kdo tam, kjer ni potrebna, ali pa utegne vstopiti kdo, ki turi ni kos. Toda to v bistvu ni nič novega. Tako Jörg

Lehne. Njegova izvajanja so nedvomno zanimiva in privlačna za mladinske odseke DAV in ÖAV.

ŠPANSKI ALPINIZEM je zadnje čase stopil nekam v ospredje, čeprav čez Pireneje niso segali duhovni impulzi, ki so oživljali alpinizem v alpskih deželah, poleg tega pa je španska mentaliteta precej drugačna. Že Napoleon je rekel, da se Afrika začenja onstran Pirenejev. Vendar ima kljub temu španski in posebej katalonski alpinizem že dokaj stare korenine. Že sredi 19. stoletja so Katalonci začeli prodirati v vzhodno predgorje Pirenejev in Pireneje same, ki tu spominjajo na Allgäu. Ker so prvi planinci bili znanstveniki, ni čudno, če so ustanovili že leta 1876 »Associacio Catalana d'Excursions Científiques«. Iz tega društva poteka današnje društvo Centre Excursionista Catalunga, močan opornik katalonske samobitnosti, ki je v Španiji močno ogrožena.

Znanstveniki, ki so leta 1876 ustanovili svoje društvo, so bili predvsem etnografi. Že leta 1882 so trije Barcelonci prišli na vrh Pedraforca (2500 m), v istem času so drugi stopili na Puig Mal, Hudo goro, ki je danes smučarsko izletišče za Barcelonce, visoko blizu 3000 m. L. 1896 sledi vzpon na Pico de Aneto (3404 m), najvišji vrh v Pirenejih. Športni vzponi pa so zabeleženi šele po letu 1900. Od leta 1904 do 1908 osvoje študentje skoraj vse pirenejske vrhove, poleti in pozimi, brez prave opreme, brez pravih zavetišč. Vsa oprema je bila palica, zavetišča pa so poiskali v ovčjih stajah, zloženih iz kamna brez veziva. V Granadi je nastal »Club Sierra Nevada«, Madridčani plezajo v »Pedrizi« ob izviru Rio Manzanares, odkrijejo Picos de Gredos in Picos de Europa, Baski in Aragonci ustanove svoja društva. V letih 1920 do 1936 najdemo španske alpiniste v Alpah večji del na normalnih poteh, kakor so tudi Pireneje osvajali brez plezanja. Državljanska vojska je ta razvoj prekinila. Leta 1940 se je spet v Kataloniji ustanovila Grupo de Alta Montana, zibelka španskega plezalstva, ki seveda ni dosegla francoske GHM. V GAM se sprejema elita alpinistov, ki imajo za seboj določene ture v Montserratu, v Pirenejih in v Alpah. Že leta 1940 so navezali stike s Francozi in Italijani. Comicijev »Alpinismo heroico« in »Scalatori« sta postala biblija španskih plezalcev. Vse, kar so dobili v tej literaturi, so preizkusili v plezalnem vrtcu Montserratu. Nato 16 let stagnacije, Francova Španija je več ali manj izolirana. Pred štirimi leti so špan-

ski plezalci dobili z Evropo nekaj več stikov, spoznali so napredek alpinistike in to ekstremne. 26-letni študent José Anglada je v Španijo prenesel nemški ekstremizem, preplezal NW steno Torre di Valgrande, Buhlovo spominsko smer v Rotwandu in francosko direttissimo v Veliki Cini. Zdaj pripravlja špansko ekspedicijo v Ande. Poleg Anglade so znana še imena Mendez, Ayusso, Rivas, Montaner in Diaz, doma iz Madrida, Valencie, Saragoze in Bilbao.

Smučati so Španci začeli že pred 50 leti. Znana je »Haute Route«, smučarsko prečenje Pirenejev, ki traja 10 dni in povezuje vse tritisočake centralnih Pirenejev.

Vsa planinska društva so združena v »Federacion Espanola de Montanismo« s sedežem v Madridu. Imajo nekaj skromnih, a dobrih koč, vzdržujejo zveze s CAI in CAF z vzajemno uporabo popustov, imajo svojo plezalno šolo in weekend — plezalne tečaje, poleg tega pa posebna odlikovanja, medalje in plakete za večja dejanja v gorah, nekaj, kar je španska posebnost. Skratka tudi v tej deželi, katere režim je pravi politični anahronizem, utripa zanimanje za gore ni gornišvo.

DISTAGHIL — SAR, gora mladih avstrijskih himalajcev, je od jurišne naveze terjala precejšnjo žrtev. Diether Marchart in Günther Stärker sta prinesla domov ozeblino. Zato sta se vrnila domov pred ostalimi z avionom.

KURT DIEMBERGER je edini živi himalajec, ki je stal na temenu dveh osemtisočakov (leta 1957 na Broad Peak, leta 1960 na Dhaulagiriju). Ko so ga pri vrnitvi z Dhaulagirija pričakali na dunajskem letališču Schwechatu, med drugimi so bili tam tudi dr. Tichy, Marchart in Stärker, so ga novinarji vprašali, kakšne načrte ima pred seboj. Odgovor: Šel bo z neko damo na Kilimandžaro, za spremembo.

ZEMLJEVID EVERESTA, doslej najboljši, so naredili Nemci in to leta 1957. Podprli so jih ÖAV, DAV in Deutsche Forschungsgemeinschaft (Nemške raziskovalno društvo). Kartografi te imenitne karte 1:25 000 so Fritz Ebster, Erwin Schneider in Peter Aufschnaiter. Geografski institut Wenchow v Münchenu je po tej karti izdelal relief, idealno plastično dopolnitev karte. Ebster je dal reliefu končno obliko, tako da je bil razstavljen že na svetovnem geološkem kongresu v Kopenhagenu.

PLANINSKE KOČE za višino 6000 m, imenovane »Makalu« je vzela s seboj Hillaryjeva himalajska ekspedicija 1960. V teh kočah se je ekspedicija pripravila na prezimovanje. Tloris koč je 7 × 3, torej so kar zajetne. Naredili so jih v Londonu zato, da bi v njih ekspedicija preizkušala, kako je z aklimatizacijo v teh višinah in da bi razvozlala uganko jetija.

MNOŽIČNI VZPON NA ELBRUS (5629 m), na katerega so prvič stopili Angleži leta 1874 — F. G. Grove, H. Walker, F. Gardiner, so lani zabeležili v SZ. Poročila govore, da je na vrh stopilo čez 1000 alpinistov v enem letu. Nekatere zapadne planinske revije se s takim obiskom ne strinjajo. Seve, drugih razlogov ne morejo navesti kot to, da je alpinizem individualistični šport in celo to, da je demokratičen samo toliko časa, dokler tak ostane. To so seveda precej zmedeni pojmi. Nekako tako: Svet je lep, dokler njegove lepote uživa samo peščica izbrancev. Črno na belem!

SNEŽNA VIHRA V TATRI je konec junija 1960 zajela šolski izlet, 18 mladeničev z učiteljem. Na 2000 m visokem grebenu je pobrala smrt učitelja in tri učence.

LEDENIKI se umikajo, to je bilo že večkrat zapisano. Opazovanja potrjujejo, da je od 100 avstrijskih in švicarskih ledenikov 96 takih, ki so v zadnjih letih občutno manjši. Osem dachsteinskih ledenikov je v kratkem času skopnelo za polovico. Isti pojav opazujejo v Ameriki, na Grönlandiji, na Severnem in Južnem tečaju. Na Alaski so se v zadnjih 20 letih ledeniki umaknili za 25 km. Polarni ledeni pokrov je za 40 % tanjši, kakor je bil pred 15 leti. Naše zime se zdaj začnajo kasneje in povprečna temperatura je višja. Morska gladina je v zadnjih 100 letih za 30 cm višja. Temperatura v Grönlandiji in Islandiji je zrasla povprečno za 5,5° C na leto. Pravijo, da je to zato, ker se tople vode Atlantika vedno v večjih množinah mešajo s polarnimi. Če pa se bo polarni led stopil, pravi hipoteza Mauricea Ewinga in Williama Donna, potem bo nastopila taka vremenska sprememba, da bo zaradi nje zemlja spet zagrnjena ledena doba.

MARMOLATA je gotovo ena najboljših znanih gora v Alpah. Lani je s svojo zgodovino zapisala 100-letnico, odkar se je začel zanjo zanimati človek — alpinist. Začeli so Angleži, John Ball. Ni bil še

povsem alpinist, v Vzhodne Alpe ga je gnala tudi botanika in glacialna geologija. Vzpel se je nanjo leta 1860 s čamoniškim vodnikom Tairrazom. L. 1862 je našel njegovega možica Paul Grohmann. Leta 1892 so bili v Marmolati (italijansko Marmolada, ladinsko Marmolèda) Purtscheller in brata Zsigmondy. Leta 1901 je preplezala južno steno Anglezinja Beatrice Tomasson z vodnikoma Bettogo in Zagonelom. Že pred prvo svetovno vojno so Marmolato cenili smučarski pionirji, leta 1932 pa so jo začeli imenovati »najhitrejšo smučarsko goro«. Leta 1933 je Nöbl, sedaj zdraviliški direktor v Sestrieru, s povprečno brzino 50 km na uro presmučal Marmolato, to je progo z višinsko razliko 1250 m.

Zadnjo senzacionalno smer v južni steni Marmolate je leta 1956 začrtal Toni Egger s Cesarem Giudici iz Lecca. Smer poteka v jugovzhodnem steburu Punta di Rocca, je šeste stopnje in doslej še nepovnovljena.

EKSPEDICIJO V KARAKORUM posebne vrste so organizirali znani Anderl iz Bad-Tölza, star 45 let, Rosenthal (44 let) z ženo Lavinio (26 let) iz Selba in znani Ernst Senn, 47 let star, iz Innsbrucka. Anderl se je dobro izkazal na Broad Peaku leta 1954, Senn ima za seboj severno steno Matterhorna in spada v standardni team avstrijskih plezalcev ter je učitelj avstrijskih gorskih vodnikov. Zakonski par Rosenthal se je preizkusil leta 1959 na Aconcagui. Skupino podpira »Nemški institut za raziskovanje v inozemstvu«, ki ga je ustanovil dr. Herrligkoffer. Ekspedicija je delala v dolini Kondus v južnem delu vzhodnega Karakoruma. Dolina je dolga 65 km, v gornjem delu se cepi v vzhodni ledenik Kondus in zahodni ledenik Kaberi. Dolino obkrožajo naslednji sedemtisočaki: Baltoro Kangri (7312 m), K₂ (7280 m), Serpi-Kangri (7400 m), Peak 35 (7706 m), Mont Ghen (7400 m), Saltoro Kangri (7742 m). Leta 1934 so bili na vzhodnem vrhu Baltoro Kangri Ghigliione, Belajev in Roch, sicer pa je ta dolina še neraziskana. V isti gorski verigi je Čogolisa, Buhlova usodna gora, in Sia Kangri (7422 m), na katerem sta bila leta 1924 Ertl in Höcht, leta 1911 pa sta bila tu na ogledih ameriška zakonca Workmann-Bullock. Zgornji štirje Avstrijci so šli torej na skoro popolnoma neobdelan teren. Ekspedicijski stroški 80 000 DM, od tega gotovine 30 000 DM, s čimer so plačali vso opremo, brašno in drugo, torej precej manj, kot so stale prejšnje ekspedicije te vrste, ko je bila spodnja meja

stroškov 100 000 DM. Kot zvezni oficir se jim je pridružil kapetan Inayatullah, ki je bil na Broad Peaku leta 1954. Šerp niso najemali, pač pa nosače iz rodu Balti, iz teh pa so izbrali šest mož za postavljanje višinskih taborišč.

FRITZ WIESSNER, o katerega 60-letnici smo že poročali, ima »pod streho« ž vse štiritisočake v Alpah. Le tri mora še narediti: Aiguille de Bionassay (4052 metrov), Mont Maudit (4065 m) in Pointe Magherita (4066 m) v Grandes Jorasses. Na zimski olimpiadi v Squaw Valleyu se je Wiessner kot lastnik kemične tovarne proslavil s smuško mažo »Fall-line«. Mora že biti dobra, z njo so mazali zmagovalci — Francozi in Avstrijci.

BAVARSKO SMER V TRIGLAVU je opisal Heinz Kaiser v Bergkameradu 1960/9. Pravi, da je bila smer veličastno doživetje, divja avantura v skali.

FRITZ STADLER je spadal med najbolj izkušene tirolske plezalce, plezal je najtežje smeri v Dolomitih, v Wettersteinu in v Dauphinéju, posebno v 30 letih tega stoletja, znan po je bil tudi kot sijajen predavatelj in pisatelj. 5. avgusta 1960 je v snežnem viharju v masivu Monte Rosa zašel z Greto Kern in se ni več vrnil. Vzela ga je najbrž opast. Iskali so ga najboljši alpinisti in letalci brez uspeha.

HAINDLKHARHÜTTE, ki jo pozna marsikak naš alpinist kot revno kočjo, muzejski primerak iz prejšnjega stoletja, imenujejo od leta 1960 »najlepšo kočjo na Štajerskem«. Tako so jo prenovili in povečali pod vodstvom sekcije Reichenstein v ÖAV. Ob otvoritvi so septembra 1960 priredili »Teden Gesäuse«, da bi avstrijsko javnost opomnili na vse, kar Gesäuse nudi planincu, alpinistu in letoviščarju. Na razpolago so bili gorski in turistični vodniki za množične obiske, dve skioptični predavanji in diskusijski večer na temo: Alpinizem, motorizacija, lov, zaščita prirode in turizem.

SPITZBERGI so še vedno zanimivi tudi za alpinista svetovnega kova. Leta 1960 je bil na Spitzbergih Fritz Moravec, sam. Raziskoval jih je s preprostimi sredstvi — s pasjimi sanmi in z odprtim čolnom. Pravi, da je bil šestokrat v nevarnosti.

MAŠERBRUM (7821 m), nad ledenikom Baltoro, so avgusta 1960 spravili podse trije Amerikanci in pakistanski

kapetan Javed Akhtar. Leta 1938 so bili tu Angleži T. Graham Brown, J. Waller, J. B. Harrison, R. A. Hodgkin in J. O. M. Roberts. Dosegli so višino 7600 m, dva sta hudo ozebla skoro do smrti. Mašerbrum so zato šteli za »angleško goro«.

O NESREČAH NA VZPENJAČAH skoro nikoli ne beremo, ker so varnostni predpisi tako strogi, da skoro niso možne. Pripetila pa se je kljub temu na žičnici pri Castellamare blizu Neapla. Vrv se je pretrgala iz neznanih vzrokov, štirje potniki so bili mrtvi.

MOUNT WADDINGTON (4041 m) imenujejo tudi Mount Mystery, skrivnostno goro. Julija 1960 je najbrž plaz vzel štiri alpiniste, ki so hoteli priti na vrh. Prva sta bila na tej gori zakonca W. A. Don Munday leta 1928. Do leta 1936 se je poizkusilo z njo 16 navez, a vse brez uspeha. Leta 1936 sta uspela Fritz Wiessner in William House. Ima pa zelo malo obiskovalcev, ta štiritisočak v Britski Kolumbiji.

FULVIO CAMPIOTTI, italijanski žurnalst, v alpinističnih krogih zelo znana osebnost, je, kakor smo že poročali, organiziral množičen spominski pohod na Monte Roso in to v spomin Claude Koganove in Claudine van de Stratten, ki sta ostali na Čo Oju. Švicarske alpinistke, združene v SFAC (ženski alpinistični klub) so bile proti temu početju, prav tako nekatera nemška, francoska in avstrijska planinska društva. Tudi Loulou Boulaz, ena najzvestejših Claudinih spremljevalk, je bila proti temu. Vendar je Campiotti kljub temu uspel, na Monte Roso se je vila dolga kolona žensk in nič ni ušlo očesu in ušesu fotografov in novinarjev. Ena od njih se je bala sestopiti, ponjo je priletel helikopter. Campiotti je zagrozil tej mikavni ženski množici — 119 jih je bilo — da bo vsaka izključena, katera bi popustila radovednim moškim, ki so seveda asistirali edinstvenemu pohodu. Kaže, da se Campiotti ni zanesel na moralo svojih spremljevalk, čeprav je bil pohod pietetnega značaja.

SEVERNA STENA MATTERHORNA v Waliških Alpah je 20. in 21. julija 1960 doživela 17. ponovitev. Avstrijca Gernot Urschler (19 let) in Gerhard Jungwirth (24 let), mladince iz Kremsa na Donavi, sta vstopila obenem s štirimi Štajerci (Walter Almberger in ostali). Snežišča v spodnjem delu so bila razmeroma lahka, brez požleda. Dva do tri raztežaje pod zajedo so morali vsi bivakirati zaradi novega snega. Naslednji dan so Štajerci

ušli iz stene na Hörnlijevo pleče, Urschler in Jungwirth pa sta dosegla vrh in sestopila po grebenu Hörnli, kjer sta 100 m nad kočo Solway še enkrat bivakirala. Severna stena Matterhorna spada med največje preizkušnje alpinista še danes.

SEVERNA STENA LYSKAMMA, z vrhom 4480 m, je visoka 1100 metrov. 7. in 8. avgusta jo je prvič preplezala v direktni smeri neka naveza iz Münchena. Smer Blanchet—Mooser iz leta 1927 se začneja 700 m vzhodno od te, smer Lendorff in M. C. Teves pa 1000 m zahodno.

ŠEST ANGLEŽEV je bilo avgusta 1960 v severni steni Eigerja. Prišli so do Hinterstoisserjeve prečnice, tu pa jih je slabo vreme pognalo iz stene. Angleži so bili bolj izurjeni za Dolomite, vendar zelo izkušeni alpinisti. Za Eiger pa to ni zadosti, so rekli opazovalci iz Grindelwelda, ki so Angleže skeptično opazovali.

VREME poleti 1960 je bilo za največje plezalce našega časa vzrok neuspehov in hudih dogodivščin. Neugnani Jörg Lehne je na priliko plezal južni greben Auguille Noire (V+). Moral je tu dvakrat bivakirati, gotovo ne zaradi težavnosti grebena. V Mont Blancu so plezali zato predvsem take smeri, s katerih se sneg hitro obleti oziroma se jih sploh ne prime: Bonattijev steber in vzhodno steno Grand Capucin.

RESUME NESREČ v švicarskih gorah je za čas od 1. maja 1959 do 30. aprila 1960 sestavil dr. T. Müller iz Basla. Podatke ni iskal samo pri SAC in gorski reševalni službi, marveč tudi pri RFW (Švicarski letalski reševalni službi) in pri Aeroklub Sion. Upošteval je tudi podatke Hermanna Geigerja, letalca — reševalca. Vse to pomeni, kakšen činitelj je pri reševanju v gorah v zadnjih letih postala aviacija. Vsega skupaj je bilo 151 nesreč, od tega 96 smrtnih. Najčešči vzrok smrtno nesreče je bil spodrsrlaj na skali ali na drnastem, travnatem svetu, manj na snežiščih.

Od 96 mrtvih je 57 inozemcev, od tega 28 Nemcev, 9 Angležev, 7 Italijanov, 4 Avstrijci, 3 Francozi, po 1 Nizozemec, Lichtensteinec, Amerikanec, Indijec in Avstralec. 77 primerov je reševala SAC, 42 pa letalska služba (22 primerov ledeniški pilot s pomočjo reševalne postaje, 20 primerov pa samo letalo ali helikopter), 32 primerov pa policija, smuški učitelji, tovariši v navezi. Pri letalskih reševanjih so bili udeleženi:

Aeroclub Sitten (Geiger in sodelavci) 27-krat, letalska reševalna služba 7-krat, po 4-krat pa Fred Wissel iz St. Moritza in drugi. Geiger je z letalom rešil 57 oseb, sodeloval pri 12 iskanjih in pri preskrbi reševalnih ekip 8-krat.

LESTVICA TEŽAVNOSTI V ALPAH naj ostane, kakršna je bila, pravi švicarski glas (dr. M. Oechslin), češ večina alpinistov se bo držala starih, klasičnih smeri in tistih do leta 1958, medtem ko bodo direktnisime pritegnile komaj 1% alpinistov. Oechslin bi torej rad ustavil čas in alpinistični razvoj pri VI+, kakor jo je označil dr. Leo Maduschka. Za primer VI+ naj bi ostale tiste smeri, ki so bile kot take označene že pred l. 1958. Če so bile po tem letu načrtane težje smeri, naj se zaradi njih alpska lestvica ne razvrednoti. — Pri nas do modernih smeri javno še ni zavzel svojega stališča noben alpinist. Prej ali slej pa bomo to morali storiti.

J. WALLACE, Anglež, je 31. maja 1960 z dvema šerpama stopil na Ganešhimal. Leta 1956 so bili na tem vrhu Raymond Lambert, Claude Kogan in Eric Gauchat. Visok je 7400 metrov.

RADIJSKI APARATI, transistorji raznih oblik in velikosti so v inozemski literaturi že dobili svoj vzdevek: Muzična kuga. V Franciji so te vrste industrijsko muziko že prepovedali na kolodvorih, cestah, trgih, kopališčih, vlakih in promenadah. V Avstriji in Švici premišljajo, kako bi to potujočo muziko iztrebili oziroma zatrli. Gorski svet naj ostane tih svet.

CAI ima 233 sekcij, 78 963 članov v začetku leta 1960. Doživljenjskih članov ima CAI 3856, najmanjša sekcija šteje 10 članov, največja 6650. 26 sekcij je takih do 50 članov, 53 od 51 do 100 članov, 118 od 101 do 500, 17 od 501 do 1000, 16 od 1001 do 2000, 1 sekcija ima 2224, 4521 in 6650 članov. Torej precej drugačne razmere kot pri nas, kaj šele če primerjamo število prebivalcev.

HOLANDSKA NOVA GVINEJA, sporna zadeva z Indonezijo, ki je legitimni lastnik otoka, ima veliko gorsko verigo, dolgo 700 km z vrhovi od 3000 do 5000 m. Leta 1959 se je tu mudila holandska ekspedicija in raziskovala »Zvezdno gorovje« (Sterrengebergte). Imela je 60 domačinov nosačev in dva helikopterja Bell 47 G2. Povzpeli so se na več vrhov: Antares 3650 m, Juliantop

4650 m in druge. Ekspedicija je imela na pol vojaški značaj. Alpinistično delo je vodil dr. H. Th. Verstappen, geolog je bil A. E. Escher.

**FRANCOSKO-ŠVICARSKA EKSPE-
DICIJA** v Andih l. 1960 je bila uspešna. Dr. Bretton, Gréloz in René Dittert so se povzpeli na Cerro Suchubamba (5111 m) na Nevado Yucay (5650 m) sredi julija 1960.

CAMPIOTTI še enkrat. Žensko romanje na Monte Roso v spomin Claude Koganove je bilo res nekaj posebnega, ni čudno, da je bilo toliko polemik. Campiotti je poskrbel za 15 gorskih vodnikov, ki so stali na kritičnih mestih, za depoje s hrano (nekak kavkaški način), da udeleženkam ni bilo treba nositi težke nahrbtnike, za vojaški helikopter, ki je bil tu, da bi takoj nudil pomoč, in celo miličniki so bili pri roki. Pred startom so udeleženke blagoslovili v Milanu, po turi pa je bil velik gala banket v Gressoney — La Trinité.

ŠPORT ne sme postati sam sebi namen, tako pravijo ideologi športnih panog vseh psov. Šport naj služi človeku, ne pa narobe, da bi človek postal hlapec, suženj, žrtev napačnega športa. Šport ne sme postati »kralj«, ne malik, ne moloh, ki bi do kraja izžrl tiste, kateri se mu posvečajo. To velja tudi za alpinizem: nacionalistična in nacionalna nečimrnost, senzacija ob prvih vzponih, časniki in revije alpinizem in njegovo klasično vsebino ogrožajo.

**VISOKOGORSKA RAZISKOVALNA
POSTAJA** na Jungfraujochu je lani opravila 1550 raziskovalnih delovnih dni, ki so se porazdelili takole: na astronomijo 171, na raziskovanje sonca 749, na kozmično žarčenje 260, glaciologijo 124, meteorologijo 101 (mimo običajnih meritev), medicino in psihologijo 145 delovnih dni. Astrofizikalni inštitut je delal s specialnim spektrografom za raziskovanje ultravioleto vidne in infrardeče svetlobe. Posneli so sončni spektrum v infrardečem območju z doslej nedoseženo razklonljivostjo. Z novo pripravo za kontinuirano merjenje nevtronov v kozmičnem žarčenju so mogli ob velikih sončnih erupcijah lanske jeseni ugotoviti, da ta dogajanja na soncu vplivajo na nevtronsko žarčenje na zemljo. Astronomi so raziskovali zvezdne spektre. Imeli so priprave za trajno bdenje nad radioaktivnostjo v Švici.

UNIVERZA KANADSKEGA MESTA MONTREALA je lani poslala 23 mož na ekspedicijo v polarne kraje in sicer na otok Axel Heiberg. Povabila je osem Švicarjev, med njimi znane može iz švicarske ekspedicije na Everest l. 1956 (dr. Jürge Marmeta in dr. Leutholda) in dr. Frickerja, člana švicarske ekspedicije v Ande l. 1959. Švicarji so reševali na otoku predvsem alpinistične probleme. Kanadski ekspediciji seve ni ničesar manjkalo. 30 ton materiala je zapeljal ledolomilec do vremenske postaje Eureka, odtod pa so zvozili avioni dve hišici, deset laboratorijev, kuhinjo in spalnice. Ekspedicija je imela na razpolago tudi tri majhna letala z zelo velikimi kolesi, s katerimi so lahko pristajala na vsakem terenu. Raziskovanje je bilo usmerjeno v glaciologijo, geologijo, meteorologijo in kartografijo.

NEKAJ STATISTIKE O ŠVICI: Kdo bi verjel, da so lani ugotovili seizmografi 119 potresov, katerih center je bil v tej deželi. Prebivalstvo je naraslo za 80 000, zdaj šteje Švica 5 280 000 ljudi. Pridelali so 106 milijonov litrov vina, sladkorna pesa je imela lani doslej največji procent sladkorja (17,4 %). Švica ima 916 000 krav. Industrija šteje 12 469 tovarn s 624 716 delavci. Motornih vozil je v deželi 792 494, v l. 1960 je to število naraslo za 70 000.

STARI TIBET, ki ga je obvladala cerkvena hierarhija, skrivnostna teokratska dežela, do nedavna samo formalno v mejah kitajske države, je na pragu nove dobe. Oficialna Švica močno žaluje za tem Tibetom, ki da »se je z lokom in pu-

ščico uprl kitajskemu mitraljezu. Slavni samostani pa da so bili centri visoko razvite kulture. Lame, elita prebivalstva, pa so morali čez mejo ali pa so bili likvidirani«. Tibetski begunci žive v Indiji in v Nepal, zanje skrbe mednarodne organizacije. Švicarje pa poleg materialne podpore skrbi še duhovna podpora. Bog ne daj, da bi lame zdaj »sadili krompir«, ko so se doslej posvečali samo duhovnim in duhovskim dolžnostim! V Alпах naj se sezida kulturni center, duhovna redukcija (reduit) za elito tibetskih lam! Ta kulturni center naj bi služil tudi tibetskimi študentom in tibetskimi otrokom iz Pestalozzijske vasi Trogen, služil pa bi tudi švicarskim znanstvenikom. SAC, švicarska planinska organizacija, je že rodila poseben komite, ki je izbral lokacijo v kantonu Schwyz in poskrbela za začetek — stanovanja za lame je odstopila kar švicarska vojska (barake). Sekcija SAC v Hoher Rohne in še nekatere druge terjajo od CC (osrednjega odbora SAC), naj SAC prevzame patronat za ustanovitev »gömpe«, poslopja za nastanitev lam, ki so pribežali v Švico. Vse to v znamenju tradicije: SAC da se je vedno zavzemala za kulturne vrednote hribovskih prebivalcev, tu pa da grozi popolno uničenje tibetskemu narodu. Urednik revije »Die Alpen« poziva k tekmi med sekcijami, ki so že začele z zbiranjem denarja. — Kaj bi rekli k temu? Lame še niso narod in Tibeta z njegovo kulturo še ne bo konec, če lam ne bo več. Iz zgodovine SAC pa ni razvidno, da bi se bila zavzela za naše hribovsko ljudstvo, ki mu je zares grozilo popolno uničenje pred 20 leti.

Popravek.

Bralce prosimo, da popravijo v PV 1961/2 str. 49 Wartwater v Wastwater, str. 54, 7. vrsta pa »podpirajo« v »podirajo«. Dalje v isti številki str. 82 pod »Stenarjeva zajedaja« Možic (AO Maribor) v Mesiček (AO Obrtnik Maribor).

V PV št. 3 manjka pod sliko na str. 100 naslov: Osrednja skupina Grintovcev. Skuta 1 — severni steber; Štruca 2 — severni steber; Štruca 3 — zapadni stolp. Dolgi hrbet 4 — smer Saša Kamenjeva, 5 — smer v Trikotu, 6 — smer Kemperle-Murovec, 7 — desni steber, 8 — smer Čermak-Hlava.

TOVARNA DOKUMENTNEGA IN KARTNEGA PAPIRJA

Telefon: Radeče 81-950
Tekoči račun pri NB Trbovlje 600-13/1-11
Brzjavi: Papirnica Radeče
Železniška postaja: ZIDANI MOST

● PROIZVAJA:

vse vrste brezlesnih papirjev
in kartonov
specialne papirje
surovi heliografski
in foto papir
paus papir
kartografski
specialni risalni »Radeče«
papirje za filtre itd.

● IZDELUJE:

vse vrste kartic
zaluknjanje v standardni velikosti
in tisku
Po želji izdeluje kartice
v posebnem tisku
v rdeči, modri ali sivi barvi

R A D E Č E P R I Z I D A N E M M O S T U

Železarna Jesenice

PROIZVAJA CEVI:

vodovodne

plinske

parovodne

konstrukcijske

pohištvene

pancirne

v dimenzijah 1/8 »—3«

spojke za cevi

loki za cevi

ZAHTEVAJTE KATALOG PROIZVODOV ŽELEZARNE JESENICE